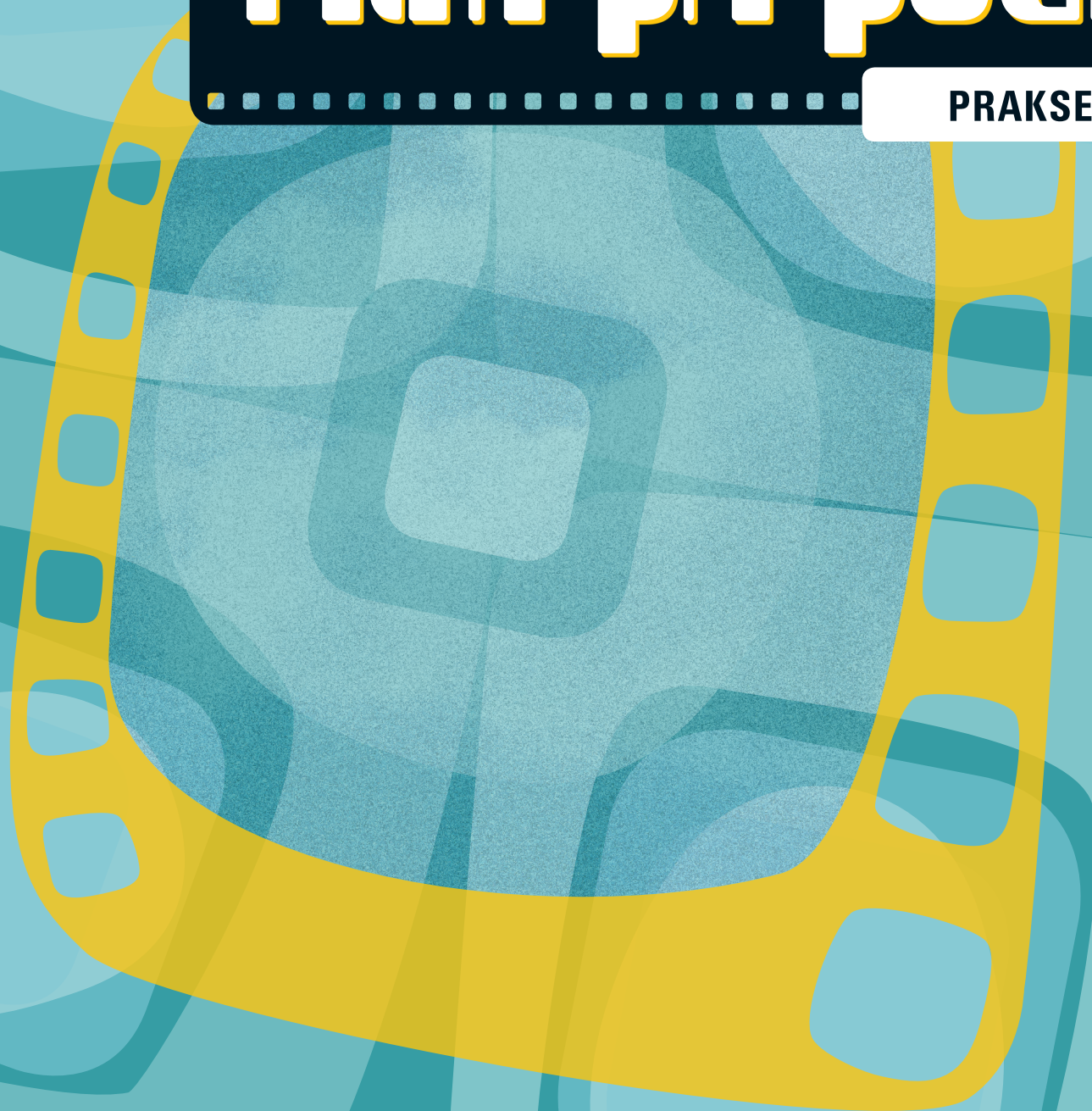

Film pri pouku

PRAKSE IN IZZIVI

Film pri pouku

PRAKSE IN IZZIVI

Film pri pouku

Prakse in izzivi

Uredniški odbor: Primož Plevnik, dr. Dušan Rutar, mag. Petra Mikulan

Avtorji: dr. Dušan Rutar, Katja Pavlič Škerjanc, dr. Zora Rutar Ilc, Primož Plevnik, mag. Petra Mikulan,

Sofija Baškarad, Maja Justin Jerman, Jernej Podgornik, Janoš Železnik, Betka Burger, Mojca Krevs,

Andrej Adam, Andrejka Likar Cerc, David Krašovec, dr. Mitja Reichenberg, Mirjana Borčič

Strokovna recenzenta: dr. Mitja Reichenberg, Mirjana Borčič

Jezikovni pregled: Tine Logar

Izdal in založil: Zavod RS za šolstvo

Predstavnik: mag. Gregor Mohorčič

Tehnično uredila: Lea Lehner

Oblikovanje: Suzana Kogoj

Grafična priprava in tisk: Medium d. o. o.

Naklada: 400 izvodov

Prva izdaja, prvi natis

Ljubljana, 2012

Publikacija ni plačljiva.

Izid publikacije Film pri pouku – Prakse in izzivi sta financirala Evropski socialni sklad
Evropske unije in Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

791.52
37.091.3

FILM pri pouku : prakse in izzivi / [avtorji Dušan Rutar ... et al.]. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana :
Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2012

ISBN 978-961-03-0049-6
I. Rutar, Dušan
262513152

© Zavod RS za šolstvo, 2012

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja gradiva ni dovoljeno reproducirati,
kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske (fotokopiranje) kot
na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kateri koli pomnilniški medij) oblike reprodukcije.

Kazalo

1. del - strokovne podlage

Film kot cilj in film kot sredstvo poučevanja Dušan Rutar	9
Opis konceptualnega konteksta in poteka uvajanja filma v pouk Katja Pavlič Škerjanc, Primož Plevnik	15
Pilotni šolski razvojni projekti	29

2. del - izvedbene rešitve

Filmska kultura. Podobe drugačnosti Sofija Baškarad	39
Kako s pomočjo filma pri dijakih spodbujati kritično mišljenje Maja Justin Jerman	48
Film in medpredmetno povezovanje Jernej Podgornik, Janoš Železnik, Betka Burger	52
Vzgoja za vrednote skozi film v evropskih in drugih oddelkih gimnazije Mojca Krevs	58
Filmska kultura Andrej Adam	63
Uvajanje filmske pismenosti v gimnazijski kurikulum Andrejka Likar Cerc	70
Tuje kulture skozi film David Krašovec	73

3. del - izzivi za naprej

Filme snemajo, mar ne? Mitja Reichenberg	83
Uporaba filma pri pouku Mirjana Borčič	89

1. del

strokovne podlage

Film kot cilj in film kot sredstvo poučevanja

Načelno prepoznavamo dva načina dela s filmom v šolah. Prvega lahko imenujemo *delo s samim filmom*, drugega pa *delo s pomočjo filma*.

1 DELO S FILMOM

Na kratko pomeni delo s filmom razvijanje filmske (vizualne, medijske, kulturne) pismenosti v najbolj žlahtnem pomenu besede, ki je vezano na samo izdelovanje filma oziroma na njegovo produkcijo.¹ Z drugimi besedami: dijaki se v šolah naučijo, zakaj se kaj v filmu zgodi in kako se zgodi. Zakaj je to pomembno? Ker ena sama podoba lahko pove več kot tisoč besed, ker imajo filmi pomen, ker ustvarjajo pomene, ker odpirajo nove semantične prostore.² Izkušnje s snemanjem in produkcijo filmov so namreč prepričljive in kompleksne, zajemajo pa ne le znanje o tem, kako delati s kamero, osvetliti prizorišča, napisati filmsko glasbo ali montirati film, temveč tudi znanje o tem, kako povezovati elemente filma skupaj, kako so elementi medsebojno odvisni, kako lahko vplivajo drug na drugega, v kakšne odnose lahko vstopajo, da bo film gledljiv, zanimiv in kreativen, da bo vplival na gledalce, da ne bo klišejski, linearen in brez spoznavne vrednosti.

1 Cf. Frey, Nancy; Douglas Fisher (2008). *Teaching Visual Literacy: Using Comic Books, Graphic Novels, Anime, Cartoons, and More to Develop Comprehension and Thinking Skills*. SAGE Publications Inc.

2 Cf. Prince, Stephen (2009). *Movies and Meaning: An Introduction to Film*. Pearson Education.

Delo na filmu zajema najmanj tele elemente:

1. produkcija filma

Dijaki se najprej seznaniijo z nekaterimi nujnimi sredstvi za snemanje filma: vrste kamer; vrste filmskega traku in emulzij; svetloba, svetlobna telesa, sence, svetlobni učinki, mehka in trda svetloba; leče in njihov vpliv na gledalčevo pozornost, razpoloženje v filmu in ozračje; kadri in posnetki; filtri in barve, psihologija barv; studio, scene, prizorišča, naravna in umetna okolja, vplivi okolja na posameznike. Zdaj lahko razmišljajo ob gledanju filmov in pridejo do spoznanj, zakaj pravimo, da je film realnost in ne iluzija, zakaj ga sprejemamo kot takega in kateri elementi realnosti so potrebni, da bi sploh nastal, kako vplivajo, s čim vplivajo, kako je sploh mogoče, da vplivajo na gledalce.

2. mise-en-scène

Dijaki spoznavajo, kako film vizualno pripoveduje zgodbo, katera sredstva uporablja pri tem, na kaj vse se sklicuje, kako je povezan z drugimi filmi, kako jih navaja oziroma citira, kako se umešča v filmsko zgodovino. Dobijo vpogled v dramske prvine filma, prepoznavajo kadre in posnetke, ki jih izražajo na najboljši možni način, zato so na koncu sposobni razpravljati o boljših in slabših rešitvah problemov, ki nastajajo pri snemanju in montiranju filma. Jasno jim postaja, kako zlasti snemalec in montažer ustvarjata dramatičnost filma, znajo razločiti med vrstami posnetkov, vedo, zakaj se razlikujejo med seboj, zakaj so eni bolj oddaljeni kakor drugi, zakaj so koti snemanja vedno znova drugačni. Prav tako dobivajo vpogled v medsebojna razmerja med kadri, da bi liki in njihova dejanja dobili čim več razsežnosti, in kaj te razsežnosti sploh pomenijo za gledalca. Na podlagi vsega tega znajo povedati, zakaj so nekateri filmi boljši od drugih.

3. kontinuiteta

Ta element filma je verjetno eden najpomembnejših elementov sodobnega snemanja filmov. Pomeni prefinjeno, sofisticirano znanje o tem, kako s pomočjo rezov povečevati kompleksnost in senzibilnost filma ter ohraniti njegovo zmožnost, da prepriča gledalce, ki nikakor niso naivni. Dijaki se tako naučijo ne le razlikovati med filmskim in realnim časom, temveč dobijo tudi vpogled v samo naravo tega, kar imenujemo realnost. Film mora biti namreč nepretrgan, kar pomeni, da mora zgodba gladko teči, da morata biti prostor in čas smiselno nadzorovana, da ne nastanejo luknje, ki jih gledalec opazi, saj potem ne bi več hotel verjeti filmu. Dijaki se tako naučijo, kako film konstruira realnost, v katero je mogoče verjeti, kar pomeni, da pridejo do dobre definicije samega filma: ta ni več izmišljena, fiktivna zgodba, ampak je verjetna zgodba, realnost, v kateri se zares lahko dogaja to, kar vidijo, realnost, znotraj katere je mogoče verjeti v to, kar se v njej dogaja.

4. glasba in podobe

Dijaki na tem področju prepoznavajo pomen zvoka in glasbe ne le za film, temveč za vsak prizor, kader, za protagoniste, filmske like in seveda za samega gledalca, zlasti pa za njegove občutke in čustva, naučijo se, kaj so narativna ali pripovedna sredstva filma, zato razumejo pomen montaže in rezov. Poleg tega spoznavajo pomen osebnega vizualnega pripovedovanja zgodb, kar je drugo ime za film oziroma še ena njegova definicija. Razumejo tudi pomen ritmov, zvočnih in vizualnih okolij, detajlov v okolju, načrtovanja filma, lokacij, razdalj, kotov snemanja in svetlobe, saj podobe ne smejo biti naključne, enako pa velja za glasbo. Očitno postane, da je film skrbno načrtovan in da morajo imeti filmarji dober občutek za detajle; tak občutek razvijajo tudi dijaki, zato postajajo vse bolj senzibilni oziroma občutljivi, a ne le za filme, temveč tudi za realno vsakdanje življenje.

5. scenarij in dialogi

Ta del filmske pismenosti zajema raziskovanje odnosov med dialogi in dramskimi elementi filma. Dijaki se učijo spoznavati '*kdo, kaj, kje, kdaj in zakaj*' same zgodbe. Zaradi tega znajo povedati, zakaj se liki vedejo na določene načine, ne pa drugače, kakšen je pomen dialogov in besedila oziroma posameznih odsekov besedila – ne le za protagoniste, temveč tudi za gledalce. Spoznavajo, zakaj različne interpretacije istih prizorov vplivajo na pomen zgodbe in vlogo filmskih likov in kako, odkrivajo, na koliko načinov je mogoče interpretirati in razlagati elemente filma in film kot celoto, jasno jim postaja, da je vselej možnih veliko razlag in da vsaka ustvarja svoje pomenske oziroma semantične prostore.

6. končne oblike filmov

Dijaki se naučijo, kaj vse je treba narediti, da dobi film končno obliko, zato razumejo namen, pomen in smisel montaže oziroma postprodukcije. Spoznavajo elemente filma, kot so posebni učinki, *sound design*, digitalna montaža, *voice-over*, *ambient sound*. Prav tako se učijo prepoznavati elemente narativnega filma, dokumentarnega filma, eksperimentalnega filma, žanrov in sodobnih oblik postžanrskega filma, zato niso več ujeti v šablonsko razvrščanje filmov po žanrih, kakršni so obstajali nekoč in se še vedno pojavljajo v vsakdanjem laičnem razmišljanju o filmih.

2 UPORABA FILMA PRI POUKU

Uporaba filma pri pouku danes, v sodobnih vizualnih kulturah, v katerih so vse pomembnejši simulakri, pomembne pa so tudi digitalne simulacije realnosti, ni le nujnost, ampak je kar stalnica, ki se ji tako rekoč ni mogoče izogniti. Učitelji se danes res ne morejo več hvaliti, da uporabljajo filme za popestritev in nadgradnjo pouka, saj je že precej časa, vsaj nekaj desetletij, jasno, da:

- vidijo današnji mladi ljudje v enem letu več filmov, kot so jih videli njihovi starši v vsem življenju;
- preživijo mladi ljudje v povprečju več kot četrtno budnega življenja v semantičnih svetovih, ki jih ne oblikujejo njihovi starši, če o nadzorovanju istih svetov niti ne izgublamo besed;
- mlad človek ob vsaki knjigi, ki jo prebere, vidi dvajset filmov.³

Film je zaradi svoje kompleksnosti in privlačnosti vsekakor izjemno uporabno sredstvo v šolskih prostorih. Tega dejstva preprosto ni mogoče zanikati. Je sredstvo komuniciranja, pa tudi sredstvo za učenje. Še preden ga torej uporabljajo učitelji v šolah, ga uporabljajo mladi ljudje v vsakdanjem življenju, saj dobesedno živijo v vizualnih svetovih, ki jih pomembno oblikujejo filmi.

Preden ga začnemo uporabljati v šoli, se je dobro zadržati pri starem navodilu, ki sega v sedemdeseta leta 20. stoletja: *Preden začnemo razmišljati o vlogi filma v šolskih klopih, je dobro razmisliti o vlogah filma in sociokulturnih, umetniških, političnih in znanstvenih okoljih.*⁴ Uporaba filma v šoli je s tem že precej določena in strukturirana. Če želimo, da bodo dijaki film zares razumeli in ga znali uporabljati v vsakdanjem življenju, ga moramo obravnavati skupaj z okolji, v katerih nastopa in

³ Cf. Amelio, Ralph J. (1971). *Film in the Classroom*. Cincinnati: Standard Publishing.

⁴ Cf. *ibid.*

deluje. Okolja so torej družbena, umetniška, politična in znanstvena – preučevanje filmov pomeni tudi preučevanje teh okolij. Druga temeljna koordinata rabe filma v razredu je dejstvo, da je film sredstvo za komuniciranje z gledalci in pripovedno ali učno sredstvo. V tej perspektivi obravnavamo film kot psihološko sredstvo, družbeno ali sociološko sredstvo, komunikacijsko sredstvo in sredstvo zaznavanja, zato zastavljamo vprašanja:

1. kako vpliva na ljudi kot psihološka bitja;
2. kakšne vloge ima znotraj občestev in kultur;
3. kako komunicira z gledalci;
4. kaj vse lahko ti zaznajo z njegovo pomočjo, kaj lahko razumejo, česa se lahko naučijo.

Film ima torej umetniško, družbeno, kulturno in politično, znanstveno naravo ter vpliva na gledalce. Ko smo spoznali njegovo naravo, se lahko lotimo še njegovih učinkov oziroma posledic.

Obstaja **psihološka** perspektiva vsake filmske produkcije, ki pomeni, da filmarji uporabljajo psihologijo pri izdelovanju filmov, saj razmišljajo, kako bo vplival na ljudi in kaj ljudje sploh so. Pri tem se posvečajo zlasti psihologiji zaznavanja, občutkov, čustev in psihologiji osebnosti. Problemi filmskih protagonistov ali filmskih likov so zato vselej tudi problemi vsakdanjih gledalcev.

Druga perspektiva. Film je **umetnost**, o kateri razmišljajo in pišejo številni teoretiki; drugo perspektivo razvijajo prav oni. Zanima jih, kaj film sploh je, kako deluje na občestva in kulture, kakšne funkcije ima, kako bi moral biti narejen, kako bi moral delovati, kakšna je njegova naloga, usoda, kako se spreminja v času in prostoru, kakšna je njegova zgodovina, kakšna bo njegova prihodnost.

Tretja perspektiva je tista, za katero skrbijo sami **učitelji**, ki poučujejo o filmu. Kot rečeno: učitelji učijo o filmu in z njegovo pomočjo.

Na splošno lahko rečemo, da filmi vplivajo na ljudi in jih učijo o življenju. Gledalci se kajpak učijo sami, še bolje pa je, če imajo ob sebi dobre učitelje. Ti so učitelji življenja, zato se gledalci od njih in filmov učijo ne le živeti, temveč tudi razmišljati in pisati o življenju. Ko se torej dijaki učijo o filmih, se učijo tudi o življenju, ki ga živijo. To seveda presega šolsko polje, zato je uporaba filma v razredih vselej tudi način, kako presegati ozko opredeljeno učenje znotraj šolskega polja.

Čisto na koncu je dobro opozoriti še na pogost predsodek, ki ga imajo gledalci o filmih. Verjamejo namreč, da je film serija gibljivih podob, zato so prepričani, da ga je treba predvsem gledati. S takim načinom razmišljanja nekritično sprejemajo prevladujočo ideologijo, da so filmi narejeni predvsem za zabavo ljudi.

Resnica je namreč precej drugačna. Preden filmarji naredijo podobe in sam film, morajo o njem veliko razmišljati. Torej je na začetku razmislek, šele pozneje so podobe. Ljudje tudi sicer na splošno razumejo svet, v katerem živijo, s pomočjo razmišljanja, ne s pomočjo oči. Film je zato mnogo bolj sredstvo, s katerim artikuli-ramo svoje izkušnje in se iz njih učimo. Prav zaradi tega je film tako dobro sredstvo za učenje, saj ne zajema le vizualnega komuniciranja, temveč tudi slušno, besedno in miselno.

Film je danes eden najbolj razširjenih načinov inteligentnega ustvarjanja realnosti, ki se neposredno navezuje na staro Piagetovo spoznanje, da mentalni, duhovni, simbolični razvoj otrok najde najboljše opore v strukturah sveta, s katerimi se otroci učijo strukturirati svet in delovati v njem. Zgodovina take rabe filma v šolah je že dolga.⁵ Ustvarjanje filmov je zato še boljši način kakor učenje o filmih, če hočemo, da bodo mladi ljudje bolje razumeli svet okoli sebe in sebe v njem, razvijali svoje sposobnosti, zmožnosti, veščine in kognitivne strukture, ki so potrebne ne le za medsebojno komuniciranje, temveč zlasti za razumevanje sveta in produktivno delo.

Učitelji lahko učijo dijake s pomočjo filma in skozi filme, toda še bolje je, če učijo o samih strukturah filma in o tem, kako vizualno zaznavanje sveta strukturira in organizira naše izkušnje sveta.

5 Cf. Alexander, Geoff (2010). *Academic Films for the Classroom: A History*. McFarland & Co Inc.

Opis konceptualnega konteksta in poteka uvajanja filma v pouk

Pred nekaj leti smo v okviru projektov Posodobitev gimnazij in Usposabljanje učiteljev začeli s projektnimi aktivnostmi, ki so naslavljale umeščanje filma v gimnazijski pouk in kurikulum. Čeprav nas je vseskozi spremljalo nelagodje glede izbire gesla, ki bi najbolj ustrezno zadelo bistvo naših dejavnosti (filmska kultura, spodbujanje filmske pismenosti, uporaba filma pri pouku, filmska vzgoja oz. vzgoja za film itd.), pa to ni zmanjševalo zanosa, velike delovne vneme, iskrivih idej in rešitev učiteljev in šol, ki so pri tem sodelovale.

1 UVOD ALI OD RAZDROBLJENEGA K POVEZANEMU

Argumentov za to je verjetno kar nekaj. Prvega – izrazito potrebo po tem, da bi šola sledila »govoricam«, ki nagovarjajo mlade, in jim jih pomagala tematizirati, dobro povzema naslednji razmislek: »Šola bi morala ne samo slediti času, ampak biti pred njim, saj izobražuje za prihodnost. Tega se zavedajo vsi izobraževalni sistemi po svetu, a kljub vse tesnejši medsebojni povezanosti, ki povečuje vzajemnost rešitev, hitijo v prihodnost po različnih poteh in z različno hitrostjo. Raznolikost rešitev v tujih šolskih sistemih veča nabor kažipotnih možnosti tudi za nas ... Glede medijske in filmske vzgoje naša šola še ni dobro umerila koraka s časom. Naši učenci in dijaki razumejo govornice in uporabljajo jezike, ki so marsikateremu njihovem učitelju malo znani, če ne povsem tuji. Svet okoli sebe današnji mladi človek bere in razume, z njim se sporazumeva s pomočjo podobe, zvoka in giba, ne le z izgovorjeno ali zapisano besedo.«¹ Seveda pa pri tem ne gre le za to, da naj bi se učitelji v večji

¹ Pavlič Škerjanc, 2009, str. 42.

meri odzivali na vsakdanje kode, ki nagovarjajo mlade, in se jim skozi to »približali« in naredili učno izkušnjo bolj aktualizirano in avtentično. V končni fazi je temeljna naloga šolanja vendarle to, da presega vsakdanjost in usmerja pozornost na univerzalne koncepte, ki pa pomagajo pojasnjevati »vsakdanjost«. V prvi vrsti gre torej za to, da učitelji premišljeno in odmerjeno vključujejo izzive, ki so mladim blizu, da bi jim jih pomagali bolj pronicljivo dojeti in vzpostaviti do njih metapoložaj.

Drugi argument je v tem, da filmi prinašajo toliko idej, operirajo s toliko koncepti (in ozadji, ki generirajo te koncepte) ter nagovarjajo tako različne ravni človekovega doživljanja, da ponujajo privilegirano odskočno desko za njihovo obravnavo oz. za doseganje najbolj žlahtnih ciljev vsakršnih prenov.

Tretji argument pa je preprosto v tem, da je film (in sploh avdiovizualna kultura) privilegirana umetnost sedanjega trenutka, da je vreden večplastne obravnave sam po sebi, kot umetniško sredstvo in izraz, pa pri tem nima niti »svojega« predmeta niti svojega »domicila« v šolskem kurikulumu.

S številnimi učitelji, organiziranimi v projektne time (da so lahko spodbujali še svoje kolege v kolektivu), smo torej naslavljali ambiciozne cilje in gojili strastne želje. Marsikaj od tega se je uresničilo. Ti učitelji in njihovi dijaki so ustvarjali priložnosti za prvovrstne učne in filmofilske izkušnje. Prebujali so čut mladih za film na nov način in jim ga približevali kot vir idej in konceptov ter kot sredstvo za spoznavanje sebe, drugih in družbenih razmerij, v katera smo ujeti. Film so uvideli tudi kot objekt raziskovanja sam po sebi in se potopili v skrivnosti filmske govorice oz. filmskega jezika, ki navadnemu, neukemu gledalcu niso dostopne, in se ju učili prepoznavati. Ne dvomimo, da so v skoraj polovici gimnazij, ki so sodelovale v projektu prvi dve leti, posebej pa še v tistih petnajstih, ki so svoje delo nadgradile s pilotnimi projekti v drugih dveh letih projekta, na področju dojemanja filma narejeni tektonski premiki tako med učitelji kot med dijaki. S prepričljivimi in domiselnimi obravnavami filma in njihovega vključevanja v pouk se je zagotovo trajno spremenil njihov odnos ne le do filma, ampak tudi do nekaterih idej, ki jih le film lahko predstavi tako, da zajamejo vso razsežnost človekovega doživljanja.

Dodana vrednost projekta je bila vsekakor to, da je zainteresirane šole povezal v mrežo, ki je omogočala izmenjavo izkušenj in obetavnih praks, in da smo s temi šolami skupaj razvijali strategijo sistematičnega uvajanja uporabe filma pri pouku. Raziskovali smo možnosti in zmožnosti za to in premikali meje v posameznikih in institucijah.

Zato je toliko bolj grenko, da se v času, ko je projekt vse bolj zorel, zajemal vse več dijakov in učiteljev, pokazal prve otipljive učinke in začel dobivati kurikularne razsežnosti, v zasnovi gimnazijskega kurikula ni zgodilo nič, kar bi pripomoglo k umestitvi filma v kurikulum. Še več, z reduciranjem izbirnosti in zaradi strahu pred profiliranjem šol v smeri medkulturnih, humanističnih, naravoslovno-tehničnih in tudi medijskih so se možnosti za kaj takega docela odmaknile za lep čas in umeščanje filma v gimnazijski kurikulum spet (in še vedno) ostaja dobra volja zainteresiranih učiteljev, ravnateljev in šol, ne pa strukturna možnost ali celo nujnost.

2 MEDIJSKA IN KRITIČNA PISMENOST – NAJŠIRŠI KONTEKST PROJEKTA

Glede na to, da je projekt, ki ga predstavljamo v tem prispevku, v najširšem smislu moč uvideti kot vidik medijskega opismenjevanja in vsebuje elemente vzgoje za medije, v nadaljevanju na kratko povzemamo nekaj poudarkov iz naših in mednarodnih dokumentov, ki opisujejo, kako se k sistematičnemu uvajanju medijske pismenosti zavezujejo šolske politike in kako ga je moč zastaviti.² Ker pa je bil eden od pomembnih ciljev uporabe filma pri pouku tudi spodbujanje kritičnega mišljenja in kritične pismenosti, se ob koncu poglavja sklicujemo tudi nanju.

K vzgoji za medije tako poziva vrsta mednarodnih dokumentov, kot npr.: »Unesco, Grunwald declaration on media education, 1982; Unesco Education for the media and digital age, Unesco, Vienna, 1999; Outlooks on children and media, Unesco, Goteborg, 2001; Medium term strategy, Contributing to peace and human development in era of globalization through education, the sciences, culture and communication 2002–2007; The new vision of the 34 C/4 and the 34 C/5 2008–2013 in dokumentov Evropske komisije npr. National actions to implement lifelong learning in Europe, 2001; v Sloveniji pa ga med drugim najdemo v Strategiji vseživljenjskega učenja v Sloveniji, MŠŠ, 2007«.³

Vzgoja za medije pa je že dolgo prisotna tudi v naših izobraževalnih programih. Kot navaja Filipčič, so vsebine medijske vzgoje posredno vključene v učne načrte posameznih predmetov, posebej pa ji je namenjen izbirni predmet vzgoja za medije: tisk, radio, televizija. Podobno lahko ugotovimo za srednješolske programe, kjer je pri predmetu sociologija vključena v učni načrt celo kot samostojni učni sklop, posebnih poudarkov pa je deležna tudi pri programih umetniških gimnazij in v posameznih programih strokovnega izobraževanja. V zadnjem času pa se je – ob programih FDV-ja – uveljavila tudi ponudba višješolskih in visokošolskih ter fakultetnih programov medijskih študijev.

Uvodno besedilo učnega načrta izbirnega predmeta vzgoja za medije (Učni načrt za izbirni predmet, Vzgoja za medije, Tisk–Radio–Televizija, ZŠ, Drugi natis, Ljubljana, 2006) poudarja, da je poslanstvo predmeta omogočiti učencem dostop do medijev, naučiti jih analizirati, kritično ocenjevati in izdelovati različne komunikacijske oblike (časopis, televizijske in radijske oddaje, iskanje po internetu itd.) in jih tako opismeniti za kritično kot tudi za ustvarjalno uporabo medijskih sporočil. Poslanstvo predmeta je tudi prispevati k temu, da se mladi oblikujejo iz pasivnih potrošnikov v aktivne in kritične državljane, ki se zavedajo človekovih pravic in svojih dolžnosti, svoje človeške in državljanske svobode in s tem prispevajo k demokraciji ...

»Pogled na izhodišča izbirnega predmeta pokaže, da se z medijsko vzgojo posega tako na raven spoznavnih ciljev, kot na raven t. i. akcijskih in afektivnih ciljev, kot so dejavno sodelovanje v razpravah, kritičen odnos in razmišljanje, aktivno prepoznavanje mnenj, argumentov in vrednot, samostojnost pri odločanju, sodelovanju in izražanju stališč, sodelovanju pri zbiranju informacij in pri medijskih projektih ...«⁴ Medijska vzgoja naj bi zagotavljala izobraževanje za:

2 Ta del besedila izhaja iz članka Vincenc Filipčič, Zora Rutar Ilc (2009), Opredelitve medijske vzgoje in medijske pismenosti v nekaterih dokumentih in teoretskih razpravah, objavljenega v prvi številki revije Vzgoja in izobraževanje, v kateri je bila medijski pismenosti namenjena sredica.

3 Filipčič (2009), str. 44.

4 Prav tam, str. 45.

- »1 sprejemanje, kritični premislek in razčlenitev prejetih medijskih sporočil kot tudi njihovo ustvarjanje,
- 2 prepoznavanje virov sporočil, njihovih političnih, družbenih, kulturnih, komercialnih interesov ter drugih navezav,
- 3 tolmačenje sporočil in vrednot,
- 4 izbiro ustreznih komunikacijskih medijev za doseganje ciljnih skupin,
- 5 zavzemanje in pridobivanje medijskega dostopa v smereh sprejemanja, oblikovanja in posredovanja«. ⁵

Dilema, ki se zastavlja v zvezi z medijsko vzgojo in pismenostjo, je, ali je sploh potreben poseben, za to namenjen predmet ali pa je dovolj program izobraževanja za medijsko pismenost vključiti v obstoječe predmete. Filipčič na to odgovarja z naslednjim citatom: »Vzgoja za medije ni nov učni predmet, je nov način poučevanja.« (Share, J. (2007), prav tam, str. 45) Vsekakor pa ni nobenega dvoma o tem, da je medijska vzgoja v šolskem prostoru nujna.

Unescovi viri (Education for the media and digital age, Unesco, Vienna, 1999; Outlooks on children and media, Unesco, Goteborg, 2001, prav tam) tako opredeljujejo medijsko pismenost (kot rezultat medijske vzgoje) celo kot eno od temeljnih človekovih pravic oz. kot sposobnost za uveljavljanje svobode izražanja in pravice do informiranja in s tem kot enega od nujnih pogojev vzpostavljanja in ohranjanja demokracije.

CML – Center for Media Literacy (E. Thoman, T. Jolls, Literacy for the 21st century, An Overview & Orientation to media literacy education, CMT, 2005) opredeljuje medijsko pismenost kot okvir za dostop do medijskih sporočil in za analizo, vrednotenje in oblikovanje medijskih sporočil v najrazličnejših oblikah – od tiskanih do vizualnih (videa) in svetovnega spleta. Medijska pismenost tako razvija razumevanje družbenih vlog medijev kot tudi ključne zmožnosti raziskovanja in samoizražanja, ki jih potrebuje državljan v demokratični družbi.

Iz različnih virov razberemo tri prevladujoče poudarke pri medijski vzgoji:

1. Zaščitniški (protekcioniistični) pristop, ki je usmerjen v prepoznavanje negativnih, nevarnih učinkov medijev in ki »cepljenje« mladih ljudi proti medijski odvisnosti in manipulaciji postavlja v opozicijo z negovanjem ljubezni do knjig, visoke kulture in vrednot, kot so resnicoljubnost, lepota in pravičnost. ⁶
2. Uporabniški pristop, ki je usmerjen v prepoznavanje tehničnih značilnosti in razvijanje spretnosti za uporabo naprav za medijsko komunikacijo (računalnik, radio, projektor, televizor, interaktivna tabla) in ne v prepoznavanje medijskih sporočil. »Medijsko pismenost« se tu razume podobno kot tradicionalno pismenost: naučiti učence brati, analizirati in dešifrirati medijska besedila.
3. Umetniški pristop pa je usmerjen v usposabljanje za prepoznavanje in ustvarjanje sporočil estetske vrednosti. Zagovorniki vzgoje za medijske umetnosti učijo učence spoštljivega odnosa do medijske estetike in rabe medijskih tehnologij kot instrumentov za izražanje svojih potencialov in kreativno delo. ⁷

⁵ Cit. prav tam, str. 46.

⁶ Kellner, 2007.

⁷ Kellner, 2007.

Z didaktičnega vidika je – upošteva ključne koncepte CML-ja (da so vsa medijska sporočila oblikovana, »izmišljena« z uporabo kretivnega jezika po svojih pravilih, da ljudje isto sporočilo dojamemo različno, da imajo mediji oz. medijska sporočila vtakane vrednote in stališča in da je večina sporočil organiziranih za pridobivanje profita in moči za vpliv) – učinkovit pristop, ki vključuje raziskovanje:

- avtorstva (raziskovalno vprašanje: Kdo je avtor sporočila?),
- strukture in oblike sporočila (S katerimi tehnikami in postopki se pridobi pozornost?),
- različnih razumevanj različnega občinstva – multiperspektivnosti (Kako bi lahko različni ljudje razumeli sporočilo različno?),
- vsebin – favoriziranih in selekcioniranih (Kateri življenjski stili, vrednote in stališča so predstavljeni v sporočilu, kateri pa so iz njega izpuščeni?) ter
- namena, tako eksplicitnega kot skritega (Zakaj je bilo sporočilo poslano?).

Tako medijsko opismenjevanje vodi k zmožnosti za interpretiranje, pa tudi kritično refleksijo delovanja medijev in njihovih sporočil oz. k t. i. kritični pismenosti.

Kellner zatrjuje, da poučevanje kritične medijske pismenosti terja od nas preseganje dihotomije povičevanje – cenzuriranje. »Učence lahko poučimo o tem, kako prepričljive vpogled v naravo družbenega sveta prinaša medijska kultura in kako z njimi krepimo pozitivne predstave o spolnih identitetah, rasni in razredni pripadnosti ljudi. Poučimo jih lahko tudi o tem, kako kompleksne estetske strukture in praktične oblike delovanja omogoča. S takim pristopom bomo podprli pozitivne predstave o tem, kako lahko medijska kultura prispeva k razvoju vzgoje in izobraževanja.« Hkrati pa, opozarja Kellner, moramo učencem pokazati, kako lahko medijska kultura »krepi seksizem, rasizem, etnocentrizem, homofobijo in druge vrste predsodkov, pa tudi izkrivlja informacije, omogoča problematične ideološke prakse, zagovarja vprašljive vrednote«. ⁸ S tem Kellner zagovarja razvijanje dialektičnega odnosa do medijev.

»Medijsko pismena oseba zna spretno analizirati medijske vsebine in konvencije, zna kritično presojati stereotipe, vrednote in ideološke prakse. Poleg tega je zmožna pojasniti različne plasti vsebin in sporočil, ki jih prinašajo medijska besedila. Medijska pismenost torej pomaga ljudem inteligentno uporabljati medije, se znajti med medijskimi vsebinami, jih ločevati med seboj in vrednotiti, kritično analizirati medijske šablone ter raziskovati učinke, ki jih sprožajo, in njihove rabe.« ⁹

Kellner opozarja, da gre medijsko kulturo razumeti kot učinek družbenih spopadov in ustvarjalnosti (prav tam). Zato se zavzema za to, da naj bi učence spodbujali h kritičnosti do medijskih predstav in vsebin, a tudi k uporabi medijev kot instrumentov za družbeni aktivizem in izražanje sebe. Kritična medijska pismenost za Kellnerja pomeni, da se znajo učenci učiti iz medijev, se upirati medijski manipulaciji in uporabljati medijske vsebine na konstruktiven način, pomeni pa tudi večščin, zaradi katerih učenci postajajo dobri državljani in se bolj zanimajo za aktivno vključevanje v družbeno življenje, pri tem pa medije uporabljajo kot pripomočke za družbeno sporazumevanje in kot vzrode družbenih sprememb.

Tako ni naključje, da drugi pomembni teoretik medijske in kritične pismenosti, avtor koncepta t. i. multiplih pismenosti, Luke, kot glavne cilje pouka za kritično pismenost izpostavlja:

⁸ Kellner, 2007.

⁹ Prav tam.

- »razvijanje kritičnega vpogleda v to, kako besedilni svet oblikuje njihove svetove, kulture in identitete na vpliven, pogosto prikrit način
- ter zmožnost za uporabo besedila kot družbena orodja na načine, ki omogočajo preoblikovanje teh istih svetov.«¹⁰

»Tako se avstralska redefinicija kritične pismenosti osredotoča na poučevanje in učenje tega, kako besedila delujejo in vplivajo na svet in odnose med ljudmi ter na vzgajanje učencev za kritično in angažirano zavzemanje stališč pri branju ali produkciji besedil in s tem za sodelovanje pri oblikovanju družbenih polj, v katerih živijo in delajo.«¹¹

3 UMESTITEV PROJEKTA¹²

Projektne aktivnosti, ki naj bi v večji meri in sistematično pripeljale v pouk in kurikulum gimnazij film, smo umestili v ESS-projekt Posodobitev gimnazije, ki je potekal od leta 2007 do 2010. Namen tega projekta je bil:

1. pripraviti strokovne podlage za konkretne spremembe na ravni predmetov in kurikula kot celote,
2. načrtno in sistematično podpreti šole pri vpeljevanju teh sprememb ter
3. preverjati in dograjevati zamišljene posodobitve v tesnem sodelovanju s šolami, in sicer s pomočjo t. i. pilotnih šolskih razvojnih projektov

in s tem prispevati k razvoju in uveljavitvi:

- sodobnih pristopov k učenju in poučevanju znotraj predmetov, kar prinašajo prenovljeni učni načrti, ki jih bodo dopolnila učna gradiva za dijake in priporočila za učitelje, ter
- posodobitev v načrtovanju in izvajanju kurikula, ki jih utemeljujejo koncepti, kot so odprti, fleksibilni in integrativni kurikulum.¹³

Med ključnimi kompetencami, ki imajo v kurikulumu transverzalno vlogo in jih je mogoče uresničevati le kroskurikularno, je tudi **medijska pismenost**, ki smo jo zaradi njene odločilne vloge pri razvijanju drugih kompetenc izbrali kot prioriteto. Med posameznimi zmožnostmi v okviru medijske pismenosti pa smo v ospredje postavili **filmsko pismenost**. Za to smo se odločili, ker se je doslej je v šolskih kontekstih pri razvijanju medijske pismenosti več pozornosti posvečalo tiskanim medijem ter radiu in TV, film pa je v resnici eden od tistih segmentov medijske produkcije, s katerimi so dijaki največ in najraje v stiku. Filmsko pismenost v najširšem smislu opredeljujemo kot zmožnost razumevanja in vrednotenja filmskih besedil. Naš začetni namen je bil namreč obravnava samo na receptivni oz. refleksivni ravni, obeti pa so segali tudi dlje.

¹⁰ Luke, povzeto po Luke in Vončina, Vzgoja in izobraževanje, 2007.

¹¹ Prav tam.

¹² To in naslednje poglavje izhajata iz besedila Medijska vzgoja si utira pot v gimnazije Katje Pavlič Škerjanc (2009), prav tako objavljenega v prvi številki revije Vzgoja in izobraževanje.

¹³ Integrativni kurikulum pomeni udejanjanje dopolnjujočih se in soodvisnih kurikularnih načel interdisciplinarnega učenja in razvijanja ključnih kompetenc, kar je mogoče doseči s povezovanjem elementov kurikula na predmetni, medpredmetni in nadpredmetni ravni.

4 MOŽNOSTI VKLJUČEVANJA FILMSKE KULTURE V GIMNAZIJSKI KURIKUL

Ob začetku projektnih aktivnosti smo analizirali različne možnosti, ki so jih za načrtno in sistematično vključitev filmske kulture v gimnazijski kurikulum nudili veljavni gimnazijski programi v kontekstu posodobitev kurikula, kot so odprti, fleksibilni in integrativni kurikulum. Možnosti, ki so se nakazovale, za projekt niso bile zavezujoče. Predstavljale so bolj opomnik, ki je pomagal strukturirati različne nivoje naših ciljev, koliko pa je moč te cilje doseči, smo v projektu šele raziskovali. Žal se je izkazalo, da se z novo Belo knjigo in reduciranjem izbirnosti in interdisciplinarnosti najbolj ambiciozni cilji odmikajo, a kot nabor možnosti in zavezo za prihodnost, jih vendarle predstavljamo v celoti.

Delo zavzetih posameznikov (in zdaj tudi nekaterih šol) namreč ne sme razbremeniti odgovornosti za iskanje ustrezne vloge in mesta filmske kulture šolskemu sistemu in šoli kot celoti. Znanje in veščine, ki jih potrebujejo vsi dijaki, ne smejo ostati naključna dodana vrednost, ki so je deležni le posamezniki, ampak morajo postati obveznost šole in sistema ter s tem obveznost vseh ali vsaj izbira, ki je na voljo vsem. Nabor možnosti vključitve filmske kulture v gimnazijski kurikulum:

1. filmska kultura kot program **obšolskih dejavnosti** (npr. filmski krožki, filmski maratoni ipd.),
2. filmska kultura/pismenost kot **povezovalni element kurikula**,
3. filmska kultura/pismenost kot **kroskurikularni cilj**,
4. filmska kultura kot **program obveznih izbirnih vsebin**,
5. filmska kultura kot **izbirni predmet**,
6. medijski **programski modul oz. sklop izbirnih predmetov** (tj. s skupnimi cilji in načini izvajanja povezani izbirni predmeti, ki so hkrati tudi integrativni element kurikula kot celote).

Prva od naštetih možnosti je bila že pred našim projektom marsikje izkoriščena, četudi praviloma bolj na temelju pobude vnetih posameznikov (ki se zavedajo ključnega pomena zmožnosti »branja filma« v današnjem času »vizualnih generacij« in za to tudi nekaj naredijo) kot pa načrtno politike šole.

Program gimnazije s svojim obveznim predmetnikom omogoča vključitev filma v pouk s pomočjo t. i. integrativnega kurikula (**filmska kultura kot povezovalni element kurikula ali kroskurikularni cilj**), torej s sistematičnim pristopom k medpredmetnim, še bolj pa h kurikularnim povezavam. Te cilje smo v zadnjih dveh letih projekta naslavljali v tesnem sodelovanju s šolami s pomočjo t. i. pilotnih šolskih razvojnih projektov, ki jih prav tako predstavljamo v nadaljevanju.

Poti in načine za zadnje tri možnosti pa bo treba šele ustvariti; ena od nalog projekta Posodobitev gimnazije je sicer bila raziskovanje le-tega, a bi bila za udejanjanje katere koli od teh rešitev potrebna tudi podpora Ministrstva za šolstvo in šport (Ministrstvo za kulturo je pokazalo interes) ter – v nadaljevanju – Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje.

5 POTEK PROJEKTA: DELOVANJE RAZVOJNE SKUPINE, USPOSABLJANJE UČITELJEV IN PRVI REZULTATI

Prvi dve leti (šolsko leto 2007/08 in 2008/09) je projekt potekal predvsem s poudarkom na usposabljanju učiteljev – predstavnikov tistih šol, ki so bile pripravljene začeti (ali nadaljevati) s sistematičnim uvajanjem filmske kulture kot kroskurikularne kompetence.

Hkrati s snovanjem programa usposabljanja je potekalo tudi snovanje koncepta projekta samega, najprej v ožji skupini na Zavodu RS za šolstvo, pozneje pa v sodelovanju z nekaterimi zunanjimi strokovnjaki, združenimi v t. i. kurikularno razvojno oz. delovno skupino. Večina strokovnjakov, ki so sodelovali v tej skupini, je tudi izvajala usposabljanja učiteljev.

Razvojna skupina se je v razširjeni sestavi sestala trikrat. Glavnino srečanj so predstavljali dogovori o načinu poteka projekta in o temeljnih smernicah. Sprejeta je bila tudi odločitev, da vsi člani prispevajo svoje poglede, na podlagi katerih bi dokončno oblikovali smernice in zastavili strateški dokument. Večina članov je prispevala svoje poglede, oblikovanje osnutka strateškega dokumenta pa je nato v šolskem letu 2008/09 na osnovi prispelih besedil prevzela ožja delovna skupina in ga dokončala spomladi. Osnotek je bil zaradi različnih poudarkov, ki so jih prispevali avtorji, tridelen:

1. prvi del je bil posvečen pregledu mednarodnih dokumentov, v katerih lahko utemeljimo umeščanje filmske vzgoje v kurikulum,
2. drugi del je bil posvečen filmski teoriji,
3. tretji pa filmski didaktiki.

Usposabljanje se je začelo v začetku šolskega leta 2007/08 z dvodnevним zagonskim seminarjem v Portorožu, tematsko usmerjenim v osnove filmskih konceptov in filmske govornice. Udeležilo se ga je 70 učiteljev s 30 šol, zainteresiranih za sistematično uvajanje filmske kulture v kurikulum. Princip vključevanja učiteljev v tej začetni fazi je temeljil na pripravljenosti učiteljev oz. šolskega projektnega tima, da – upošteva je zgoraj omenjena izhodišča – na svoji šoli sistematično uvaja filmsko kulturo v gimnazijski program.

Priloga 1

Povabilo šolam k sodelovanju v projektnih aktivnostih, namenjenih medijski vzgoji in uporabi filma pri pouku (junij, 2007)

Medijska vzgoja je trenutno eden od najbolj aktualnih, a hkrati v šolstvu izredno podhranjenih izzivov. Zato smo razmišljali, da bi medijsko vzgojo s poudarkom na uporabi filma pri pouku pripeljali v zainteresirane gimnazije po več poteh, pri čemer bi to skušali narediti na čim bolj sistematičen, premišljen in poglobljen način, da bi tako postavili temelje za medijsko vzgojo v vseh gimnazijah.

Ta hip vidimo kot realne in dosegljive naslednje možnosti:

1. da pritegnemo za to problematiko zainteresirane učitelje, ki bi – podprti z usposabljanjem, konzultacijami strokovnjaka in literaturo na to temo (program že pripravljamo) – pričeli z uvajanjem elementov medijske vzgoje pri svojih predmetih (praktično ni predmeta, zlasti družboslovnega, umetniškega in jezikovnega, ki ne bi imel izrazito opraviti z mediji in medijskimi sporočili in nagovori) pri izbranih ali dogovorjenih temah;

2. medijska vzgoja bi lahko bila tudi rdeča nit oz. celoletni izziv za vso šolo kot tista integrativna dejavnost, ki bi povezovala učitelje več predmetov skozi celo leto (podobno kot so si nekatere šole zadale kot rdečo nit razvijanje kritičnega mišljenja ali pa spodbujanje učenja učenja ali kakšno drugo kompetenco oz. miselno navado);
3. lahko pa bi bila tudi izhodišče za timsko poučevanje, medpredmetne projekte in kurikularne povezave ali pa za medpredmetni projektni teden (posvečen medijski pismenosti oz. kompetenci);
4. prihodnje leto bo posvečeno medkulturnosti in šole bodo verjetno del svojih aktivnosti usmerjale tudi v to; medijska pismenost bi pri tem lahko bila orodje ali objekt preučevanja (npr.: kako nastajajo filmi v različnih kulturah, kakšen je odnos do medijev v različnih kulturah, medkulturne razlike v produkciji reklamnih sporočil in nagovorov ...).

Medijske kulture bi se torej lotili z dveh »koncev«: po eni strani bi bili mediji sami po sebi objekt raziskovanja, cilj pa bi bil ozaveščenost za medijske nagovore in zmožnost analiziranja le-teh, po drugi strani pa bi bili mediji (s poudarkom na filmu) orodje za vpeljevanje in obravnavanje učnih vsebin in ciljev iz učnih načrtov.

- V delovna srečanja bomo vključili tudi skupno obravnavo filmov, snovanje dejavnosti in drugih idej za njihovo obravnavo ter skupno načrtovanje učnih ur in projektov, tako na ravni posameznih predmetov kot tudi medpredmetnih in kroskurikularnih;
- v nadaljevanju bomo v posvete vključili še več filmskih strokovnjakov, tako teoretikov različnih usmeritev (ki bi iste filme analizirali z različnih vidikov, vključno z vidika delovanja medijskih jezikov) kot praktikov – filmskih ustvarjalcev, posvetili pa bi se tudi estetiki filma;
 - eno od delovnih srečanj bomo posvetili tudi praktičnemu delu (produkciji – obdelavi videa in seznanitvi s programsko opremo);
 - posameznikom in šolam bomo za uresničevanje zastavljenega omogočili podporo več različnih konzulentov.

Pri delu s filmom bo med drugim poudarek na spoznavanju različnih področij filmske kulture in razlik med njimi: mainstream filmi s hollywoodskimi na čelu, evropskim filmom, slovenskim in bivšim jugoslovanskim, neodvisnimi filmi, avantgardnimi in underground filmi. Razmišljanje bomo usmerili v vprašanja:

- kaj sploh je film;
- kako nastaja filmska kultura na različnih koncih sveta;
- kakšne so zgodovine filmskih kultur;
- kaj prinaša globalna multikulturnost: česa se učimo od drugih kultur.

Za prvo letošnje srečanje že načrtujemo soočenje pogledov več različnih strokovnjakov (temo oz. film, ki bi ga vzeli pod drobnogled, vam bomo sporočili skupaj z vabilom, da se boste lahko pravočasno pripravili z ogledom). Na srečanju boste lahko vzpostavili tudi stik in sklenili dogovore z nekaterimi predvidenimi konzumenti. Zainteresirani učitelji se boste lahko s konzumenti sestajali na rednih mesečnih delovnih srečanjih, kjer bi se sproti pripravljali na vsak naslednji korak oz. aktivnost in delali na konkretnih medijskih sporočilih (npr. filmih), za katere se boste dogovorili, da jih boste obravnavali oz. uporabljali. Tako bi imeli zadostno podporo in možnost sprotnega izmenjevanja izkušenj. Za sodelovanje na teh izobraževanjih bi pridobili točke za izobraževanje, za sodelovanje pri projektu pa točke za sodelovanje z ZŠ. Iz dobrih primerov prakse pa bi lahko izdali zbornik ali priročnik. Šole bi lahko pristopile tudi k ustvarjanju skupne »banke« filmskih odlomkov za interpretacijo in drugih medijskih sporočil, ki bi bila na razpolago vsem zainteresiranim oz. vključenim v ta projekt. Projekt pa bi morda v prihodnosti nadgradili tudi s filmskimi poletnimi šolami, na katerih bi sodelovali učitelji in dijaki, in t. i. »filmskimi maratoni«.

K sodelovanju v projektu vabimo učitelje in šole, ki imajo interes za uporabo filma pri pouku, pri čemer pa računamo, da usposabljanje ne bo le v funkciji podpore zainteresiranim posameznikom, ampak da boste na osnovi usposabljanj vi tisti, ki boste ob vrnitvi spodbujali te aktivnosti na ravni celotnega kolektiva oz. šole in da boste prispevali k strateškemu vpeljevanju filma v pouk.

Usposabljanje se je v šolskem letu 2007/08 nadaljevalo z rednimi seminarji (približno na dva meseca), sklenilo pa ga je dvodnevno usposabljanje iz nadgraditve osnov filmske govornice.

Na usposabljanjih so se zvrstili strokovnjaki za področje filma, med njimi: dr. Stojan Pelko, Jure Meden, mag. Boštjan Jambrek, Jože Dolmark, Mitja Reichenberg, dr. Dušan Rutar, in učitelji, ki so predstavljali primere uvrstitve filmske kulture v pouk in izkušnje pri tem.

Poglejmo si nekaj naslovov predavanj in delavnic vabljenih filmskih strokovnjakov, ki so jih bili deležni udeleženci: Cilji medijske vzgoje in izkušnje iz Velike Britanije, Medkulturnost in medijska kultura, Kako se dela filme, Govoreče podobe, Filmski jezik, Vzgajanje pogleda – delavnice o osnovah razumevanja filmskega jezika, Osnove filmskega jezika in zgodovina filma, Revolucija v filmski umetnosti, Pisanje filmskih recenzij, Filmska glasba, Film pri pouku tujih jezikov, Film in medpredmetne povezave, Filmska didaktika itd., v »tehnično« podporo pa so učiteljem služile še delavnice za pripravo razvojnih projektov in delavnice za načrtovanje priprav na mezo- in mikroravni, ki so jih pripravile svetovalke Zavoda RS za šolstvo, sicer koordinatorice projektnih aktivnosti oz. usposabljanja.

Predavanja so praviloma potekala kot predstavljanje teoretskih konceptov, podprtih z odlomki iz filmov. Delavnice pa so bile zasnovane kot preizkušanje uporabe predstavljenih konceptov ob analizi filmskih odlomkov.

Zanimivo izkušnjo so predstavljala občasna soočanja pogledov različnih filmskih teoretikov na isti – vnaprej dogovorjeni in s strani učiteljev ogledani film, ki smo jo poimenovali En film – več pogledov. Posebej privlačna pa sta bila dva debatna večera, izpeljana na obeh dvodnevni posvetih, kjer se je ob provokativnih vprašanjih (vezanih na dileme, katere filme priporočati dijakom v gledanje in analizo) razvnela večurna burna razprava, ki je – po evalvaciji udeležencev sodeč – odprla vprašanja in razmisleke ključnega pomena, ki zadevajo vredno(s)tno raven, ki jo pri pouku vse prevečkrat pogrešamo.

V strukturi usposabljanja pa je zmeraj našlo mesto tudi predstavljanje primerov iz prakse in soočanje izkušenj učiteljev.

Dodana vrednost usposabljanja je bila, da naj bi udeleženci usposabljanja – ob tem, ko so sicer to prakso razvijali najprej pri sebi in v medpredmetnih timih sorodno mislečih učiteljev – v nadaljevanju delovali kot šolski projektni tim, ki bi za pomen vključevanja filma v pouk ozaveščal celoten kolektiv in ga podpiral pri sistematični skrbi za to področje. Poskrbel naj bi torej za zagon in začetno organizacijo vključevanja filma v kurikulum šole. S takšnim strateškim pristopom bi presegli stihijsko, samo pobudi naključnih posameznikov prepuščeno prakso ne dovolj domišljene in včasih nekritične uporabe filma pri pouku.

V usposabljanjih smo torej z učitelji prešli pot od analize filmskega jezika oz. govorice in filmske estetike in glasbe prek zgodovine filma in filmske umetnosti (v navezavi na zgodovino fotografske in likovne umetnosti) do tematiziranja konceptov, na temelju katerih so filmi zasnovani, oz. tistih, ki jih je moč iz filmov razbrati oz. filme z njihovo pomočjo gledati in – še bolje – »misliti«.

Evalvacije so pokazale, da so bili učitelji z usposabljanjem zadovoljni, še posebej, ker so lahko s svojimi idejami in predlogi sooblikovali program usposabljanja. Pri načrtovanju programa smo se namreč čim bolj skušali približati njihovim potrebam. V času usposabljanja je vse več posameznikov in timov (prek njih pa na kroskurikularni ravni tudi šol) začelo uporabo filma domiselno vključevati v pouk.

Vendarle pa smo ugotovili, da je ta uporaba temeljila predvsem na filmu kot sredstvu oz. podpori za obravnavanje različnih tem in konceptov. To smo si razlagali z naslednjim: za zahtevnejšo analizo filma kot objekta raziskovanja (npr. filmskega jezika oz. govorice in filmskih kodov) se učitelji ne čutijo dovolj kompetentni. Ugotavljajo, da bi za tovrstno samostojno analizo potrebovali intenziven študij (celo kot samostojno študijsko smer ali specializacijo), da pa jim znanje, pridobljeno na naših usposabljanjih na to temo, lahko služi kot »ozadno«, torej tisto, ki jim pomaga bolje razumeti in bolj poglobljeno in analitično gledati filme (k čemur spodbujajo tudi dijake), ne upajo pa si tega – npr. analize filmske govorice ali kodov – (še) postaviti v samo središče raziskovanja.

Še najbolj so se temu, da se film postavi v samo središče raziskovanja, učitelji v svoji praksi »upali« približati – spet na vsebinski in konceptualni ravni – v smislu: kakšne koncepte je mogoče misliti ob danem filmu ali filmskem odlomku¹⁴ (čemer bi z Badieouem rekli »film kot procedura resnice«) ali pa v primerih psiholoških in socioloških analiz, ko so raziskovali učinke, ki jih ima lahko film oz. njegova izrazna sredstva na gledalca. S tem so razvijali zmožnost za kritično gledanje in obravnavo filma ter za analizo njihovih učinkov.

Največkrat pa, kot rečeno, film ali filmske odlomke raje »uporabijo« v podporo doseganja ciljev in razvijanja kompetenc na svojem predmetnem ali pa na kroskurikularnem področju, torej:

- za podkrepitev, demonstracijo in analizo konceptov (npr. za koncept resnice, multikulturalnosti in rasizma itd.) ali kot iztočnico za njihovo problemsko obravnavo,
- kot vir oz. dokument (videoposnetki in dokumentarni filmi, npr. *Neprijetna resnica*) ter za ilustracijo (npr. zgodovinski filmi),
- kot orodje za uporabo tujega jezika ipd.

Na nekaterih šolah pa so se z dijaki dotaknili tudi produkcijske ravni (principi izdelave filma), ki se je med našim usposabljanjem nismo uspeli lotiti. Tudi pri tem se je film pojavljal v dvojni vlogi: lahko kot samostojen umetniški izraz in produkcija, največkrat pa v funkciji predstavljanja idej, ugotovitev, aktivnosti itd. – torej kot sredstvo za doseganje različnih, s predmeti povezanih ciljev ali kroskurikularnih kompetenc.

¹⁴ Eno od priporočil v projektu je bilo, da se pri pouku filmov praviloma ne ogleduje v celoti, ampak da se na analizo dijaki pripravijo z vnaprejšnjim ogledom in morebitnimi predoglednimi dejavnostmi, pri pouku pa se izvajajo dejavnosti, ki se nanašajo na posamezne poudarke in cilje in se v ta namen lahko dela tudi na odlomkih.

Splošni vtis učiteljev v zvezi z večino pristopov in izkušenj je bil, da filmi omogočajo učinkovito pot za doseganje cele vrste različnih ciljev in za razvijanje kroskurikularnih kompetenc. Uporaba filma naredi pouk bolj privlačen, aktualiziran, približa se ga kodom nagovarjanja in razumevanja, ki so blizu dijakom, pogosto pa aktivnosti, povezane z vključevanjem filma, prinesejo tudi avtentično noto (npr. pisanje recenzij, ustvarjanje filmov, vključevanje virov itd.). Uporaba filmov tako pogosto omogoča učno izkušnjo, ki privede do trajnejšega znanja, saj dijaki s pomočjo filma usvajajo znanje v procesu odkrivanja in raziskovanja sami (seveda ustrezno vodeni). Tako niso le priča izvajanjem učitelja, ampak sami opravijo spoznavno pot, pri čemer se vzpostavlja mreža povezav – pojmovna mapa, ki je trajnejše narave kot samo s poslušanjem in sledenjem nakopičene informacije.

V šolskem letu 2008/09 se je usposabljanje nadaljevalo z enakim ritmom in se sklenilo s festivalom primerov dobre prakse na Rogli, kjer je nastopilo 14 šol s predstavitvami primerov vključevanja filma v kurikulum.

Tudi med primeri, ki so bili predstavljeni kot plod dveletnega usposabljanja na zaključnem festivalu primerov dobre prakse na Rogli, so še vedno prevladovali primeri uporabe filma v podporo izvajanja ciljev iz učnih načrtov posameznih predmetov ali v podporo izvajanju medpredmetnih in kurikularnih povezav, manj pa je bilo primerov, ki bi v ospredje raziskovanja postavili film (in filmsko govorico) sam po sebi. Učitelji so kot razlog navajali, da se še ne čutijo dovolj kompetentne za obravnavo filmskih konceptov in so se zato nanje in na filmsko govorico sklicevali bolj »spotoma« kot pa samo po sebi.

Da bi okrepili ta del, so nekateri člani razvojne skupine, ki so se tudi največkrat odzvali na povabilo za izvajanje usposabljanja, učiteljem v pomoč pripravili učno gradivo, ki je vsebovalo predstavitev nekaterih filmskih konceptov vključno s komentarji filmov, s pomočjo katerih je moč te koncepte brati. Tisti učitelji, ki so se poglobili v katerega od teh konceptov, so bili lahko deležni tudi konzultacij na to temo. Za te konzultacije se je redno odločalo 6 šol. Nekatere od njih so v nadaljevanju s pomočjo različnih zunanjih strokovnjakov pripravile tudi usposabljanja za kolektiv ali celo za dijake. Evalvacije so pokazale, da so se te oblike sodelovanja strokovnjakov s šolami obnesle v vsestransko zadovoljstvo.

Dveletno usposabljanje je torej prineslo povečano vključevanje filma v pouk na večini šol, ki so se v ta proces vključile na začetku šolskega leta 2007/08 (le malo jih je odstopilo). Ob predstavitvah primerov in ob konzultacijah pa smo ugotavljali, da so oblike tega vključevanja še zelo elementarne in da so v večji meri posvečene uporabi filma kot pa njegovi analizi in da tudi kurikularne rešitve oz. umestitve ostajajo zelo preproste.

Zato smo si z zainteresiranimi šolami zastavili nov izziv za naslednji dve leti, in sicer da v naslednjem obdobju šole bolj jasno oblikujejo svoja raziskovalna vprašanja, ki jih vežejo ali na preizkušanje izvedbenih različic umeščanja filma v gimnazijski kurikulum, ali pa da kot objekt raziskovanja v središče svojega pilotiranja postavijo analizo filma.

Pilotiranju je bilo v nadaljevanju podrejeno tudi usposabljanje. V središču aktivnosti delovnih srečanj so bile izmenjava izkušenj in konzultacije šolskim projektnim timom, obseg in vsebina usposabljanja v obliki predavanj in delavnic pa sta se oblikovala v dogovoru s šolami in sledila njihovim raziskovalnim vprašanjem.

Usposabljanje je bilo tako v prvem – uvajalnem – obdobju usmerjene predvsem v senzibiliziranje in opismenjevanje učiteljev članov projektnih timov in v spodbujanje njihovega širjenja aktivnosti, povezanih s filmom v kolektiv, npr. prek organiziranja kurikularnih povezav, ki vključujejo uporabo filma. V drugem obdobju pa je bilo usposabljanje bolj prilagojeno konkretnim potrebam šol, ki so razvijale razvojne rešitve v pilotnih projektih.

Pričujoči priročnik je tako predvsem prikaz rezultatov pilotnih projektov in genealogije projekta tako na razvojni in konceptualni ravni kot na ravni strategije usposabljanja.

6 PILOTNI ŠOLSKI RAZVOJNI PROJEKTI

Raziskovalna vprašanja pilotnih projektov so bila vezana na uvajanje novosti, ki ne posegajo v strukturo gimnazijskega programa, ampak ga bogatijo le na izvedbeni ravni (filmska kultura/pismenost kot povezovalni element kurikula, filmska kultura/pismenost kot kroskurikularni cilj). Kljub očitni potrebi po tem, da bi spremembe segle tudi na sistemsko raven in da bi filmsko kulturo vpeljati v gimnazijski kurikulum tudi z novimi programskimi elementi (filmska kultura kot program obveznih izbirnih vsebin, filmska kultura kot izbirni predmet, filmska kultura kot različica medijskega modula oz. sklopa izbirnih predmetov), zelene luči za tovrstno posodobitev kurikula nismo dobili. Tovrstne želje torej še vedno ostajajo izziv za prihodnost.

Za izvajanje pilotnih projektov smo na razpisu izbrali gimnazije, ki so izpolnile naslednje pogoje:

- pilotni razvojni projekt je sestavina razvojnega načrta šole,
- oblikovan je šolski projektni tim za filmsko kulturo,
- učitelji nosilci projekta na šoli so se v šolskih letih 2007/08 in 2008/09 dejavno vključili v program usposabljanja Filmska kultura v gimnazijskem kurikulumu.

Krovno raziskovalno vprašanje, ki je povezovalo vse izbrane šole, je bilo:

»Kako s pomočjo filma (filmov) spodbujati razvijanje kritičnega mišljenja, družbenokritične in estetske refleksije, kompetenc ...?«

Za najširšo orientacijo je bilo učiteljem v pomoč še nekaj raziskovalnih (pod)vprašanj, denimo:

- kako z uporabo filma pri pouku prispevati k uresničevanju določenega cilja/kompetence;
- kako s pomočjo filma prispevati k izboljšanju informacijske/kritične pismenosti;
- kaj lahko film (skupina filmov, žanr, opus, obdobje, filmska šola itd.) prispeva k splošnemu znanju in kako;
- kako z učenjem analize filmov (npr. s pomočjo pisanja recenzij) prispevati k izboljšanju medijske pismenosti;
- kako z analizo družbenokritičnih in angažiranih filmov raziskovati različne koncepte (npr: konstrukcije realnosti, družbenih razmerij, solidarnosti, medkulturnosti ...) ipd.

Z umestitvijo filma v kurikulum, ki naj omogoča iskanje odgovorov na zgornja vprašanja, lahko prepričljivo in za dijake na avtentičen način dolgoročno prispevamo k mnogim – skozi tradicionalni pouk – teže dosegljivim ciljem, kot so npr.:

- ozaveščanje za prvine filmske govorice, filmske estetike in filmskih konceptov oz. »vzgajanje pogleda«,
- prepoznavanje in razumevanje narave refleksivne in kritične misli s pomočjo filma,
- razvijanje zmožnosti za oblikovanje različnih pogledov na svet in na realnosti,
- razvijanje zmožnosti za razumevanje in sprejemanje večpomenskosti,
- razvijanje multiperspektivizma,
- razumevanje novih epistemoloških spoznanj o naravi resnice in realnosti,
- razvijanje kritičnega odnosa do institucionalnih in ideoloških praks vsakdanjega življenja itd.

Pri tem dosežemo tudi cilje, povezane z razumevanjem same vloge filma:

- prepoznavanje odnosov, ki jih ima film do družbe, institucij, zgodovine in uporabnikov,
- kritični odnos do filmske in vizualne kulture, medijske manipulacije in ideoloških praks.

Šolam so bile v pomoč in podporo pripravljene predloge, ki sledijo projektne menedžmentu in ki so jim pomagale strukturirati njihovo razvojno-raziskovalno dejavnost (več o tem glej v prispevku Petre Mikulan o pilotnih projektih).¹⁵

V pilotnih projektih se torej prepletata raziskovanje filma kot objekta (film kot cilj) in njegova uporaba kot sredstva za raziskovanje ali kot pravi Pavlič Škerjanc: »Razvijanje filmske pismenosti je torej hkrati cilj in pot do cilja. Nujni pogoj, da to dosežemo pri dijakih, pa je »filmsko pismen« učitelj.« (prav tam, str. 44) Temu je služil predstavljeni projekt, ki je skupaj s programom usposabljanja, konzultacijami in pilotnimi razvojnimi projekti udeležil varno in podprto okolje za načrtno, sistematično in postopno preizkušanje in vključevanje filma v pouk in filmsko »opismenjenje« učiteljev in dijakov.

¹⁵ Vsak projekt ima štiri osnovne stopnje (faze), ki jim je sledila tudi projektna dokumentacija (več o tem v poglavju Petre Mikulan o pilotnih projektih).

Pilotni šolski razvojni projekti

V ključevanje filmske kulture v gimnazijski kurikulum je bila samostojna razvojna naloga v okviru projekta Posodobitev gimnazije, ki se je začela izvajati z načrtnim usposabljanjem učiteljev v šolskem letu 2007/08 in nadaljevala v šolskem letu 2008/09, ko smo tudi uspeli vzpostaviti mrežo šol, ki so – ob strokovni podpori Zavoda RS za šolstvo in njegovih zunanjih sodelavcev – izvajale pilotne šolske razvojne projekte v šolskem letu 2009/10.

Od pilotnih projektov smo si obetali kažipotne in prenosljive rešitve in gradiva, tako izvedbeno-organizacijske kot tudi konceptualne, in sicer v obliki filmskih vodnikov, zbirk primerov dobre prakse, programov usposabljanja, učnih gradiv in priprav. Dvoletno usposabljanje je med drugim predstavljalo tudi obliko priprave na izvajanje pilotnih šolskih razvojnih projektov. Udeleženci so se seznanili s koncipiranjem in snovanjem oz. opredeljevanjem ciljev, dosežkov in kazalnikov šolskega razvojnega projekta – natančen zapis slednjih so morale šole razgraditi v načrtu šolskega projekta, za prijavo in načrtovanje pilotnega projekta pa smo na Zavodu RS za šolstvo pripravili uradno predlogo.

1 PRIPRAVA IN NAČRT PILOTNIH ŠOLSKIH RAZVOJNIH PROJEKTOV

V elaboratu šolskega razvojnega projekta so morali učitelji opisati, kaj nameravajo s šolskim razvojnim projektom izboljšati v izvajanju učnega procesa na šoli (razdelati cilje), navesti so morali, kako bodo ugotavljali uspešnost doseganja razvojnih ciljev (pripraviti kazalnike kakovosti) in predstaviti pričakovane učinke na dijake oz. njihove učne dosežke kot posledico uvajanja novosti. Iz opisa ciljev in pričakovanih rezultatov, ki jih je definiral nacionalni projekt, so učitelji v drugem delu elaborata izdelali

okvirni načrt šolskega razvojnega projekta, ki je vseboval dve ravni. Prijavitelji so najprej načrtovali cilje, ki usmerjajo in določajo načrtovanje, izvajanje in evalviranje učnega procesa oz. delovanje učiteljev, vključenih v izvajanje projekta.

Druga raven načrtovanja pa je vključevala zapis učnih ciljev in pričakovanih učnih dosežkov dijakov, ki naj bi neposredno omogočili spremembe v izvajanju učnega procesa, oz. prednosti, ki naj bi jih dijakom te spremembe prinesle posredno. Določiti so morali tudi strukturo projekta, dejavnosti učiteljev in dijakov, časovne okvire, nosilce in izvajalce projekta. Zelo pomemben del načrta je predstavljala tudi spremljava izvajanja projekta, kjer so učitelji navedli, kako bodo izvajali dejavnosti za doseg ciljev in kako bodo sproti analizirali dosežke. Že v samem načrtu so morali predvideti tudi, kako bodo dosežke projekta prenesli na druge učitelje in dijake oz. na šolo kot celoto.

Od 30 šol, vključenih v uvodno dvoletno usposabljanje, se je za prijavo pilotnega projekta odločila skorajda polovica (14) šol. Prispele prijave pilotnih projektov je obravnavala ožja delovna skupina za filmsko kulturo na Zavodu RS za šolstvo in jih, le nekatere dopolnjene z manjšimi popravki, potrdila kot ustrezno podlago za nadaljnje razvojno-raziskovalno delo na ravni šole.

V spodnji razpredelnici navajamo prijaviteljice in njihova izhodiščna raziskovalna vprašanja.

Št.	Šola	Raziskovalno vprašanje
1.	II. gimnazija Maribor	Kako umestiti film v izvedbeni kurikulum in ustvariti smernice za redno uporabo filma pri pouku?
2.	Dvojezična srednja šola Lendava	Kako s pomočjo filma razvijati odgovornost do pluralnosti vrednot in pozitiven odnos do različnih kultur?
3.	Ekonomška gimnazija in srednja šola Radovljica	Kako je možno s pomočjo filmskih sredstev izbranega filma razširiti kurikularne povezave?
4.	Gimnazija Bežigrad Ljubljana	Kako lahko s filmsko vzgojo dvignemo raven kritičnega razmišljanja pri dijakih?
5.	Gimnazija Jurija Vege Idrija	Kako s pomočjo filma razvijati kritično mišljenje pri dijakih v odnosu do vsebine filma in do načina posredovanja?
6.	Gimnazija Jesenice	Kako s pomočjo filmske vzgoje sistematično izboljšati filmsko pismenost dijakov do stopnje, da bodo v filmih prepoznali osnove filmskega jezika in namen njihove uporabe? Kako izboljšati zmožnosti kritičnega mišljenja in problemskega razmišljanja ob različnih filmskih konceptih in izboljšati dijakovo primerjalno vrednotenje filma in literature?
7.	Gimnazija Litija	Kako preko različnih načinov vključevanja filma pri pouku izboljšujemo medijsko pismenost?
8.	Gimnazija Piran	Kako s pomočjo filma razvijati kritično mišljenje (ali je film samo motivacijsko sredstvo pri pouku)?
9.	Gimnazija Vič Ljubljana	Kako sistematično uvajati filmsko pismenost kot del digitalne pismenosti v gimnazijski kurikulum?
10.	Srednja šola Domžale	Kako lahko film pomaga pri poučevanju? Kako je uporaba filma vključena v pouk? Kako lahko film učinkovito pripomore k boljšim učnim dosežkom dijakov?
11.	Škofijska gimnazija Antona Martina Slomška Maribor	Kako razvijati kritično mišljenje pri dijakih s pomočjo boljšega razumevanja filma ter prepoznavanja narave in funkcije filmskega nagovarjanja?
12.	Šolski center Ravne na Koroškem, Gimnazija Ravne na Koroškem	Kako razvijati filmsko pismenost pri dijakih v funkciji večje občutljivosti in konstruktivnosti v medsebojnih odnosih na osebni in medkulturni ravni (ob obravnavi filmov nemškega govornega prostora oziroma filmov, ki obravnavajo tematiko, povezano z le-tem)?
13.	Šolski center Celje, Gimnazija Lava	Kako lahko z uporabo filma pri pouku tujih jezikov spoznavamo dežele in ljudi, katerih jezike se učimo?
14.	Šolski center Rudolfa Maistra Kamnik, Gimnazija	Kako združiti poučevanje filozofije s filmsko vzgojo? Osnovi učni cilj filozofije je vstop v filozofsko mišljenje. V učnem načrtu so priporočene metode poučevanja: dialog, branje (ne)filozofskih besedil, pisanje. Kako se lahko vse to troje združi s filmsko vzgojo?

2 SPREMLJAVA IZVAJANJA IN DISEMINACIJA REZULTATOV

Zahteva, postavljena pred šole, ki so izvajale pilotne projekte, je bil konkreten končni izdelek. Slednji naj bi predstavljali kažipotna in prenosljiva didaktična priporočila in gradiva na ravni izvedbeno-organizacijskih in konceptualnih rešitev, in sicer v obliki vodnikov, učnih gradiv, priprav in zbirk primerov dobre prakse. Temeljno vodilo šolam pri raziskovanju vloge filma v izvedbenem kurikulumu je bilo prepletanje raziskovanja filma kot objekta (film kot cilj) in uporaba filma kot sredstva (tako za uresničevanje ciljev posameznih predmetov kot tudi za uresničevanje kompetenc s poudarkom na medijski, kritični, državljanski in medkulturni pismenosti).

S šolami smo se že na zagonskem srečanju oktobra 2009 dogovorili, da naj med raziskovanjem vse šolsko leto sprotne priprave na pouk in učna gradiva opremljajo z evalvacijo in refleksijo, saj bodo le tako opremljena gradiva v obliki filmskega vodnika za učitelje primerna za diseminacijo na druge šole, kar je bil en izmed poudarjenih ciljev pilotnih projektov.

Zavod RS za šolstvo je v šolskem letu 2009/10 organiziral 3 delovna srečanja:

21. oktober (Katja Pavlič Škerjanc, dr. Dušan Rutar, dr. Zora Rutar Ilc, mag. Petra Mikulan) – 15 udeležencev:

Cilji, pričakovani dosežki in logistika pilotnih projektov (plenarna predstavitev in razprava);

Kako s pomočjo filma razvijati kritično mišljenje (ogled kratkega filma in plenarno predavanje);

Filmski vodnik kot končni izdelek pilotnega projekta (plenarna predstavitev in razprava);

Individualne konzultacije.

19. november (Katja Pavlič Škerjanc, dr. Dušan Rutar, dr. Zora Rutar Ilc, mag. Petra Mikulan) – 15 udeležencev:

Končni izdelki Filmski vodniki za učitelje (plenarna predstavitev in razprava);

Uporaba filma za razvijanje kritičnega mišljenja (ogled kratkega filma in delavnica);

Učna gradiva za uporabo filma pri pouku (plenarna predstavitev in razprava);

Individualne konzultacije.

22. januar (dr. Dušan Rutar, mag. Petra Mikulan) – 29 udeležencev:

Kako prepoznamo dober film (ogled kratkega filma in delavnica 1 – razprava);

Kako prepoznamo dober film (ogled kratkega filma in delavnica 2 – razprava);

Kako prepoznamo dober film (delavnica 3 – razprava o filmih Gran Torino (2008, režija Clint Eastwood) in Dan neodvisnosti (Independence Day, 1996, režija Roland Emmerich);

Individualne konzultacije.

Vse šolsko leto so šole na lastne stroške naročale individualne konzultacije in obiske konzulentov, in sicer glede na svoje raziskovalno vprašanje pilotnega šolskega razvojnega projekta, svoje potrebe in interese. Individualne konzultacije za pomoč pri končnih poročilih in filmskih vodnikih za učitelje so bile na Zavodu RS za šolstvo organizirane maja in junija 2010 pri Katji Pavlič Škerjanc, dr. Dušanu Rutarju in mag. Petri Mikulan.

Vodje projektnih timov so maja 2010 prejeli uradno predlogo za končno poročilo o izvajanju projekta, ki je vsebovala naslednje rubrike:

- podatki o prijavitelju,
- sestava projektnega tima pilotnega projekta in njihove naloge,
- navedba drugih učiteljev, ki so sodelovali pri izvajanju pilotnega projekta,
- število dijakov, vključenih v pilotni projekt,
- navedba raziskovalnega vprašanja,
- navedba raziskovalne hipoteze,
- potek pilotnega projekta,
- rezultati oz. ugotovitve razvojnega/raziskovalnega projekta,
- dokazi(la),
- priporočila drugim učiteljem in šolam,
- opozorila in svarila,
- priloge (vodniki za učitelje, načrti priprav, primeri izvedbe filmskih delavnic itd.).

Vodje projektnih timov so prejeli tudi primer strukture filmskega vodnika za učitelje, ki pa ni bil obvezujoč tako, kot je bila obvezujoča predloga za končno poročilo:

- Prvo poglavje: Uvod – širši kontekst pilotiranja in šolska izhodišča,
- drugo poglavje: Povzetek – kratka pregledna predstavitev ciljev, poteka in rezultatov s povzetkom evalvacijskih ugotovitev,
- tretje poglavje: Namen in cilji vodnika – komu je namenjen, kaj želi doseči, kaj prinaša itd. V tem poglavju razložijo tudi, kako je potekalo raziskovanje (spremljava in evalvacija), ter navedejo pregledno predstavitev rezultatov in priporočil,
- četrto poglavje: Priporočila – to je jedro vodnika, kjer podrobno predstavijo rezultate raziskovanja z njihovo evalvacijo, tj. priporočili drugim učiteljem/šolam glede tega, kako je potekal proces izvajanja in spremljanja in kaj je šola pri tem ugotovila, kaj »deluje« in kaj ne itd.),
- peto poglavje: Priloge – npr. filmski vodnik za učitelje, priprave na TP, učna gradiva itd.).

V zaključku šolskega leta 2009/10 je končno poročilo s prilogami oziroma gradivi oddalo 11 šol od skupno 14 prijavljenih. V spodnji razpredelnici so navedene šole, ki so oddale končno poročilo in gradiva. Raziskovalna vprašanja so nekatere šole modificirale, predvsem zato, ker so med raziskovanjem ugotovile, da je bilo izhodiščno vprašanje zastavljeno preširoko. Navajamo tudi raziskovalne hipoteze in končne izdelke posameznih šol:

Šola	Končni izdelek:	Raziskovalno vprašanje	Raziskovalna hipoteza
1. Dvojezična srednja šola Lendava	Didaktična priporočila (vodnik) za uporabo filma kot sredstva za razvijanje medkulturnih kompetenc.	Kako s pomočjo filma razvijati odgovornost do pluralnosti vrednot in pozitiven odnos do različnih kultur?	Film kot povezovalni element v sklopu projektnega dne, priprava dokumentarca ter obeležitev svetovnega dne Romov bodo prispevali k spoznanju romske kulture.
2. EGŠŠ Radviljica	Didaktična priporočila za semiotsko analizo knjige v filmu.	Kako je možno s filmskimi sredstvi izboljšati kakovost pouka, razširiti medkurikularne povezave?	Z uvedbo filma se bosta povečali motivacija dijakov za pouk in njihova zainteresiranost za določene teme.
3. Gimnazija Jesenice	Vodnik skozi osnove filmskega jezika (izbor didaktičnih priporočil)	Kako povečati medpredmetno povezovanje med različnimi področji ter uporabiti film kot motivacijo in način za poglobljanje predpisane učne snovi?	Dijaki bodo s pomočjo filmske vzgoje poglobljali in bolje razumeli predpisano učno snov. Povečalo se bo medpredmetno sodelovanje med različnimi področji.

4. Gimnazija Litija	Didaktična priporočila (vodnik) za razvijanje medijske pismenosti.	Kako za izbrani film »Into the wild« poiskati cilje iz učnih načrtov posameznih predmetov (filozofija, sociologija, slovenščina, informatika, športna vzgoja), da lahko uresničujemo medpredmetno povezovanje?	Film kot povezovalno sredstvo, prek katerega uresničujemo medpredmetno povezovanje, pripomore k boljšemu razumevanju določenih problematik in tem obravnavanih pri pouku.
5. Gimnazija Piran	Filmski vodnik za učitelje	Ali lahko s pomočjo filma dijake lažje motiviramo pri doseganju določenega cilja?	Predvidevamo, da so dijaki ob urah, ki se začnejo s filmskim odlomkom, povezanim z učno enoto, bolj motivirani za nadaljnje delo.
6. Gimnazija Vič Ljubljana	Didaktična priporočila za uporabo filma kot sredstva za razvijanje IKT-kompetenc.	Kako sistematično uvajati filmsko pismenost kot del digitalne pismenosti v gimnazijski kurikulum?	Filmsko pismenost lahko v gimnazijski kurikulum uvajamo z načrtnim rednim delom šolskega projektnega tima in sodelovanjem zunanjih strokovnjakov. Dijaki bodo s pomočjo filma lažje dojeli pomen in bistvo medpredmetnega povezovanja in lažje dosegali učne cilje pri posameznih predmetih.
7. Srednja šola Domžale	Didaktična priporočila za integracijo filma v izvedbeni kurikulum.	Kako se s pomočjo filma naučimo prepoznati podobe drugačnosti?	Pričakujemo, da bomo dijake senzibilizirali za kakovostne filme in jih naučili osnove gledanja filmov.
8. Šolski center Ravne na Koroškem, Gimnazija Ravne na Koroškem	Didaktična priporočila (vodnik) za uporabo filma kot sredstva za razvijanje medkulturnih kompetenc.	Kako z obravnavo filmov pri dijakih razvijati zmožnost prepoznavanja vzrokov medosebnih in medkulturnih konfliktov ter kritičnega presojanja njihovih posledic?	Pri dijakih lahko razvijamo zmožnost prepoznavanja vzrokov medosebnih in medkulturnih konfliktov ter presojanja njihovih posledic z načrtno uporabo filma pri pouku, s skrbnim določanjem učnih ciljev, s premišljenim izborom in obravnavo filmov ter filmskih sekvenc.
9. Šolski center Celje, Gimnazija Lava	Vodnik tipa, kako poglobljati razumevanje kultur ciljnega jezika (didaktična priporočila).	Kako lahko z uporabo filma pri pouku tujih jezikov spoznavamo dežele in ljudi, katerih jezikov se učimo?	Zaradi avtentičnosti tujejezičnih filmov so informacije, ki jih dijaki dobijo, za njih bolj verodostojne znanje pa trajnejše in celovitejše.
10. Šolski center RM Kamnik, Gimnazija	Didaktični vodnik skozi film kot sredstvo za poučevanje filozofije (in filozofija kot sredstvo za razumevanje filma)	Kako vzgajati za vrednote skozi film v evropskih in drugih oddelkih gimnazije?	Ob filmu bomo lahko vzgajali s filmskim opismenjevanjem dijakov, kritičnim vrednotenjem filmske in vizualne kulture itd.
11. II. Gimnazija Maribor	Didaktična priporočila za uporabo filma pri medpredmetnih povezavah	Kako umestiti film v izvedbeni kurikulum in ustvariti smernice za redno uporabo filma pri pouku?	Film je v izvedbeni kurikulum moč umestiti v obliki projektnih dni, ki pa zahtevajo prilagajanje urnika.

Ožja projektna skupina za filmsko kulturo na Zavodu RS za šolstvo se je po pregledu in evalvaciji poslanih izdelkov odločila za ožji izbor primerov, ki so objavljeni v pričujočem filmskem priročniku za učitelje.¹ Pri izboru smo zasledovali naslednje okvirne kriterije kakovosti:

Na ravni oblike gradivo upošteva

- skladnost in ustreznost predstavljenega procesa raziskovanja, raziskovalnega vprašanja in raziskovalne hipoteze,
- umeščenost v širši kontekst pilotiranja in šolska izhodišča,

¹ Vsa prispela končna poročila pilotnih šolskih razvojnih projektov Filmska kultura, skupaj s prilogami (gradiva, vodniki, didaktična priporočila), so v celoti dostopna na priloženem DVD-ju. Gradiva so stilsko preoblikovana v enotno obliko, sama vsebina pa je nelektorirana in objavljena v izvirnem zapisu.

- pregledna predstavitev namena, ciljev, poteka, spremljave in rezultatov raziskovalnega procesa in dokazil,
- ustrezna opremljenost didaktičnih priporočil z refleksijo in evalvacijskimi ugotovitvami.

Na ravni vsebine (doseganje težje dosegljivih ciljev) gradivo

kot cilj:

- ozavešča za prvine filmske govorice, filmske estetike in filmskih konceptov,
- prepozna odnose, ki jih ima film do družbe, institucij, zgodovine in uporabnikov,
- razvija kritični odnos do filmske in vizualne kulture, medijske manipulacije in ideoloških praks ter

kot sredstvo:

- razvija zmožnost multiperspektivizma (razumevanje in sprejemanje večpomenskosti različnih konceptov in vsebin ter pogledov na svet in na realnosti),
- razvija razumevanje narave refleksivne in kritične misli s pomočjo filma.

Večina šol, ki je oddala končno poročilo s prilogami, je v določeni meri sledila predlagani strukturi, vsekakor pa so skoraj vse šole upoštevale strogo navodilo, naj bodo gradiva opremljena z refleksijo in evalvacijo. Na ravni vsebine je večina šol film raziskovala kot sredstvo za razvijanje teže dosegljivih kompetenc, pri tem pa je bil glavni poudarek na razvijanju filmske pismenosti in kritičnega mišljenja.

2. del

izvedbene rešitve

Filmska kultura, Podobe drugačnosti

1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN HIPOTEZA

1.1 Raziskovalno vprašanje

V letu 2009/10 smo na Srednji šoli Domžale odločili, da bomo izvajali pilotni projekt v sodelovanju z Zavodom RS za šolstvo, ki se imenuje *Filmska kultura*, ki deluje znotraj projekta *Posodobitev gimnazije*. Pri projektu smo skušali vplesti film in filmsko kulturo v šolski prostor predvsem pri kroskurikularnih povezavah, tako na nivoju šole kot na nivoju predmetov.

V ta namen smo na šoli tudi ustanovili projektni tim za film, ki ga sestavljajo Martina Motl, Alenka Lenarčič, Marko Majce, Volodja Šiškovič in Sofija Baškarad, ki je kot prvo določil akcijsko vprašanje, torej vprašanje, ki smo ga želeli bolj natančno raziskati: *Kako se lahko s pomočjo filma naučimo prepoznavati podobe drugačnosti?* Raziskovalno vprašanje vključuje tudi podvprašanja: *Kako lahko film pomaga pri poučevanju in Kako je uporaba filma vključena v pouk*. Da bi lahko odgovorili na raziskovalno vprašanje *Kako se lahko s pomočjo filma naučimo prepoznavati podobe drugačnosti*, smo najprej morali odgovoriti na zgornji vprašanji. To sta namreč vprašanji, ki si ju profesorji, ki ne uporabljajo filma kot sredstva za doseganje predmetnih ciljev, najprej postavijo.

1.2 Raziskovalna hipoteza

Naša raziskovalna hipoteza je predvidevala, da bomo s projektom dijake in učitelje senzibilizirali za kakovostne filme in jih naučili nekaj osnov, kako gledati filme. Ker ima film veliko sporočilno moč, smo hkrati tudi predvidevali, da bomo z uporabo

filma dijake deloma spodbudili k prepoznavanju drugačnosti, strpnosti, empatiji, kritičnemu mišljenju in učenju na tujih izkušnjah. Z razvojem kompetenc, ki jih filmska pismenost spodbuja (še posebej kritičnega mišljenja, socialnih in državljan-skih kompetenc), bodo dijaki bolj odprti za aktivno državljanstvo (enakost spolov, politično mišljenje, medkulturno občutljivost) kot pred projektom. Hkrati smo me-nili, da je uporaba filma na šolskem nivoju (projektne dan) zelo dober kroskuriku-larni povezovalni element, če se osredotočimo samo na razvoj kompetenc znotraj posameznih učnih načrtov. Torej, razvoj kompetenc lahko spodbujamo z uporabo filma v okviru projektnega dne in kot celotni učiteljski zbor pri dijakih razvijamo kompetence.

2 POTEK IN REZULTATI

2.1 Potek pilotnega projekta

Vprašanje *Kako lahko film pomaga pri poučevanju* avtomatično odpira nova vpraša-nja kot na primer, kako načrtno in sistematično vključiti filmsko kulturo v gimna-zijski kurikulum ter vprašanje same izvedbe le-tega. V ospredju našega zanimanja pa je vprašanje, kako lahko uporabljamo medij, kot je film, v šoli. Ugotovili smo, da je odgovor v veliki meri povezan s tem, kaj misli posamezni učitelj o filmu in njegovi moči in tudi kakšna je vizija šole in tudi samega šolstva. Zato odgovor nikakor ne more biti enoznačen. Vsi prej omenjeni nivoji (učitelj, šola, šolstvo, družba) se pre-pletajo, sovpadajo in vplivajo na odgovor na vprašanje *Kako lahko film pomaga pri poučevanju*. Na Srednji šoli Domžale smo začeli predvsem pri sebi in počasi določili področja, kako lahko film najbolje pomaga na »naši« šoli pri poučevanju. Uporaba/ vpeljava filma je mogoča na naslednjih ravneh:

- na ravni profesorjev,
- na ravni šole,
- na ravni dijakov.

Kot projektna skupina smo se *na ravni profesorjev* lotili izobraževanja za učitelje in jim pomagali pri realizaciji filmskega projektnega dneva, to je pri izbiri filma, teh-niki, izbiri sekvenc, didaktizaciji sekvenc, aktivnostih za dijake itd. Možna področja uporabe filma so:

- uporaba filma pri pouku za doseganje ciljev predmeta/predmetov (film kot sredstvo/orodje);
- uporaba filma za razvijanje konceptov;
- uporaba filma za razvijanje kompetenc (npr. digitalne pismenosti, medijske pismenosti, kritične pismenosti itd.);
- uporaba filma kot objekta raziskovanja.

Ugotovili smo, da profesorji uporabljajo film pri pouku v večini kot sredstvo, torej odgovarjajo na vprašanje, kako lahko z vključevanjem in uporabo filma prispevamo k uresničevanju ciljev programa oziroma predmetov, v manjšem deležu pa upora-bljajo film kot objekt, to je film kot cilj. Treba je omeniti, da se profesorji pri uporabi filma pri pouku pogosto počutijo nekompetentne oziroma menijo, da imajo prema-lo znanja o filmu in tehniki.

Na ravni šole smo se usmerili k spodbujanju filmske pismenosti in k vprašanju, kako lahko vzgajamo za vrednote s pomočjo filma. Uporaba filma pri pouku zahteva tudi

ustrezno tehnično opremljenost šole, kar je bil tudi eden od temeljnih ciljev projekta, dobro tehnično opremljena šola. Vpeljali smo tudi minimalen program v okviru obveznih izbirnih vsebin, tako da bi bili vsi dijaki deležni minimalne filmske vzgoje. V ta namen smo se povezali še z zunanjimi izvajalci (Kinoteka, Kinodvor itd.). Izvedli smo filmski projektni dan za vse gimnazijske oddelke, pri katerem so delavnice vodili učitelji s predstavitvami (s poudarkom na kroskurikularnih temah, razvoju kompetenc, ki so opredeljeni v učnih načrtih za posamezne predmete), ter izobraževanje za učitelje.

Člani projektne skupine smo se v prvi fazi sestajali enkrat na mesec, pred izvedbo filmskega projektne dne pa tudi večkrat na teden, ves čas smo se dogovarjali tudi po elektronski pošti. Dogovorili smo se, da se bomo udeleževali izobraževanj *Filmska kultura* na ZRSS in širili svoje znanje v kolektivu. Dogovorili smo se za naslednje večje aktivnosti, ki so potekale v tem zaporedju:

- Okvirno smo se dogovorili za plan aktivnosti čez vse šolsko leto. Veliko aktivnosti smo načrtovali že julija 2009 na dvodnevem srečanju v Planici, kjer so vsi učitelji gimnazije predstavili svoje učne načrte in želene medpredmetne povezave po mesecih ter načrtovane aktivnosti v okviru načrtovanih projektov. Vse aktivnosti smo zapisali v mrežni plan.
- Izdelali smo plan obveznih izbirnih vsebin za prvi, drugi, tretji in četrti letnik, se pravi minimalni standard dejavnosti za razvijanje filmske pismenosti kot kroskurikularne kompetence na šoli.
- Povezali smo se s Kinoteko, Kinodvorom in Kulturnim domom Franca Bernika, Muzejskim društvom Domžale ter z Društvom za oživljanjem zgodbe 2 koluta.
- Iskali smo rešitve, kako filmske vsebine vnesti v redni pedagoški proces in ne samo kot obvezne izbirne vsebine. V ta namen smo organizirali delavnice animiranega filma za dijake prvega letnika ter s pomočjo sodelovalnega poučevanja vsebino obravnavali še pri likovni umetnosti in informatiki.
- Določili smo raziskovalno vprašanje.
- Odločili smo se za izvedbo filmskega projektne dne in si razdelili vloge. Dogovorili smo se, da bo sodeloval celoten učiteljski zbor in da bo vsak profesor izvedel eno filmsko delavnico sam ali v timu v okviru filmskega projektne dne. Delavnicam smo namenili 6 običajih ur. Člani projektne tima smo kolegom pomagali pri izvedbi filmske delavnice.
- Določili smo, da si profesorji sami izberejo film za izvedbo lastne delavnice, kot alternativo pa smo jim ponudili film *Vampirski ljubezen*.
- Dogovorili smo se za ogled filma *Vampirski ljubezen*; ogleda so se udeležili vsi dijaki gimnazije.
- Ugotovili smo, da se lahko v šolskem letu 2009/10 posvetimo predvsem izobraževanju učiteljev, če hočemo, da bomo v naslednjih letih še spodbujali filmsko kulturo pri dijakih.
- Na redni pedagoški konferenci smo predstavili filmski projektni dan in aktivnosti, povezane z njim.
- Organizirali smo izobraževanje za kolektiv ter del tega izobraževanja izpeljali sami.
- Izvedli smo filmski projektni dan.
- Naročili smo strokovno literaturo o filmu in filme za šolsko knjižnico.
- Izvedli smo evalvacijo in napisali vprašalnik za profesorje. Rezultate evalvacije predstavili kolektivu.

Iz zgornjih dejavnosti se kaže, da smo veliko truda vložili predvsem v vključitev filma v pouk (organizacija filmskega projektne dne, nabavo opreme, zvočniki, filmi itd.) in v izobraževanje profesorjev ter nas samih.

V spodnji tabeli predstavljamo aktivnosti po letnikih kot minimalni standard dejavnosti za razvijanje filmske pismenosti kot kroskurikularne kompetence na šoli znotraj rednega pouka ali kot obvezne izbirne vsebine. Dijakom vseh letnikov smo določili aktivnosti, večino teh aktivnosti smo določili že julija 2009 in jih zapisali v mrežni plan dejavnosti za šolsko leto 2009/10. Za dijake smo organizirali obvezne vsebine, ki so bile neposredno povezane z razvijanjem filmske pismenosti.

1. letnik

- Kulturni dom Franca Bernika ogled filma *Vampiriska ljubezen* (Låt den rätte komma in, Tomas Alfredson, Švedska, 2008). (marec)
- Filmski projektni dan. (marec)
- 5-urna delavnica animiranega filma na SŠ Domžale za dijake prvega letnika. Izvaja Društvo za dva koluta skupaj s profesorico likovne umetnosti. (april)
- 5-urni delavnici animiranega filma za dijake Srednje šole Domžale v okviru pilotnega projekta Film pri pouku, pri predmetih likovna umetnost, informatika, bosta temeljili na risani ali *stop-motion* animaciji. Dijaki bodo v uvodu spoznali osnove animacije, različne tehnike animiranja, optične igrače. Z njimi bodo tudi avtorji animatorji, pripravljeni na vsa vprašanja o animiranem filmu. Po uvodu bodo v skupinah izdelali kratko animacijo.

2. letnik

- V okviru dnevov evropske kulturne dediščine 2009, ki potekajo od 26. septembra do 3. oktobra, se bodo dijaki udeležili predavanja v Knjižnici Domžale na temo *dediščina, inovativnost in ustvarjalnost v filmu, filmskih podobah in fotografijah*. Naslov predavanja *Zvok filmske podobe*, Mitja Reichenberg. (september)
- V petek, 12. 02. 2010, v Kulturnem domu Franca Bernika ogled filma *Gran Torino* (Clint Eastwood, ZDA/Avstralija, 2008) ter pogovor s filmskim teoretikom in urednikom Jurijem Medenom. Teme pogovora: opus Clint Eastwooda, nasilje, najstniške tolpe, medkulturni dialog, odnos moški-ženska. (februar)
- Kulturni dom Franca Bernika ogled filma *Vampiriska ljubezen* (Låt den rätte komma in, Tomas Alfredson, Švedska, 2008). (marec)
- Filmski projektni dan. (marec)

3. letnik

- V okviru dnevov evropske kulturne dediščine 2009, ki potekajo od 26. septembra do 3. oktobra, se bodo dijaki udeležili predavanja v Knjižnici Domžale na temo *dediščina, inovativnost in ustvarjalnost v filmu, filmskih podobah in fotografijah*. Naslov predavanja *Razumevanje filmske podobe*, mag. Boštjan M. Jambrek. (september)
- V petek, 12. 2. 2010, v Kulturnem domu Franca Bernika ogled filma *Gran Torino* (Clint Eastwood, ZDA/Avstralija, 2008) ter pogovor s filmskim teoretikom in urednikom Jurijem Medenom. Teme pogovora: opus Clint Eastwooda, nasilje, najstniške tolpe, medkulturni dialog, odnos moški-ženska. (februar)
- Kulturni dom Franca Bernika ogled filma *Vampiriska ljubezen* (Låt den rätte komma in, Tomas Alfredson, Švedska, 2008). (marec)
- Filmski projektni dan. (marec)

4. letnik

- V okviru dnevov evropske kulturne dediščine 2009, ki potekajo od 26. septembra do 3. oktobra, se bodo dijaki udeležili predavanja v Knjižnici Domžale na temo *dediščina, inovativnost in ustvarjalnost v filmu, filmskih podobah in fotografijah*. Naslov predavanja *Film kot dinamična realnost*, dr. Dušan Rutar. (september)
- CIRIUS Kamnik, dr. Dušan Rutar, Platonova votlina in film (oktober)

- Kulturni dom Franca Bernika ogled filma *Vampirski ljubezen* (Låt den rätte komma in, Tomas Alfredson, Švedska, 2008). (marec)
- Filmski projektni dan. (marec)
- Ogled filma *Druga stran Orsona Wellesa* (67 min) s kratkim uvodom (10 min) režiserja Daniela Rafaelića, ki na 3. filmski festival TOGETHERNESS prihaja iz Zagreba. (april)

2.2 Ugotovitve razvojnega/raziskovalnega projekta

Naša raziskovalna hipoteza je predvidevala, da bomo s projektom dijake in učitelje senzibilizirali za kakovostne filme in jih naučili nekaj osnov, kako gledati filme, kar nam je uspelo le deloma. Na kratko lahko rečemo, da izvedba različnih aktivnosti (filmski projektni dan, izobraževanje učiteljev, delavnice za dijake itd.) na nivoju šole spodbuja vpeljavo filma v sam pedagoški proces, hkrati pa spodbuja tudi medpredmetno povezovanje in timsko poučevanje. Določene učne teme so zelo primerne za obdelavo s pomočjo filma, timsko delo je zaradi kompleksnosti teme ali filma celo zaželeno ali potrebno. To se je izkazalo za dobro potezo, ker so se profesorji v timih počutili bolj avtonomne in kompetentne. Šlo je za tako imenovani »information gap«, kar eden ni znal, je znal drugi učitelj. Vendar pa menimo, da ni smiselno na silo vztrajati pri iskanju primerne filma za neko temo ali uporabiti timsko poučevanje, če se izkaže, da je drug način doseganja cilja primernejši in bi uporaba filma dosegla popolnoma drug namen. Kakšne učinke ima vpeljava medijske pismenosti v pouk, obvezne izvirne vsebine, šolsko življenje na dijake same, v teku šolskega leta 2009/10 nismo preverjali; za to bi rabili še več časa.

Ob koncu projekta smo v okviru projektne skupine za film in šolskega razvojnega tima izdelali evalvacijski vprašalnik, da bi pri profesorjih preverili, kakšno je njihovo mnenje o poučevanju s pomočjo filma ter o filmskem projektne dnevu. Vprašalnik navajamo v celoti, ker vključuje vsa relevantna področja, ki jih je treba upoštevati pri uvajanju medijske pismenosti v šolski kurikulum in so na neki način kažipotna.

Rezultati evalvacijskega vprašalnika:

Prejeli smo 20 izpolnjenih vprašalnikov (materinščina in tuji jeziki (5), družboslovje (6), naravoslovje (7), neopredeljeno (2)).

- Veliki večini profesorjev je všeč, da lahko dijaki sami izberejo delavnico, ni pa jim všeč, da so skupine nehomogene.
- Velika večina bi pri filmskem projektne dnevu sodelovala, tudi če jim ne bi bilo treba, še posebej izstopajo jezikoslovci, ki so bili vsi pripravljeni sodelovati. Prav tako se velika večina (13 od 20) ni strinjala s trditvijo, da so se filmskega dneva udeležili, ker so se morali.
- 11 od 20 profesorjev se ne strinja s trditvijo, da ima premalo znanja o filmu za uporabo filma pri pouku kot sredstva za doseganje predmetnih ciljev. Izstopajo pa naravoslovci, ki se s to trditvijo strinjajo in pričakujejo več podpore od projektne skupine.
- Večina profesorjev se tudi strinja, da imajo premalo tehničnega znanja za izvedbo filmske delavnice.
- Velika večina profesorjev meni, da film lahko uporabijo v zvezi s svojim predmetom, izstopa naravoslovje, kjer so profesorji mnenja, da filma nika- kor ne morejo uporabiti v zvezi s svojim predmetom.
- Velika večina profesorjev se strinja s trditvijo, da izvedba filmskega projek- tnega dneva popestri vsakdanjo rutino, vendar pa tudi velika večina profe- sorjev meni, da priprava delavnic zahteva preveč časa.
- Velika večina profesorjev (8 – delno se strinjam, 11 – se popolnoma

strinjam) meni, da je na šoli treba organizirati še več projektnih dni, tudi večina naravoslovcev se s tem strinja. Zanimiva pa je analiza trditve, da projektni dnevi motijo pedagoški proces, in sicer je velika večina profesorjev neopredeljenih.

- Velika večina profesorjev pričakuje od projektnega tima več koristnih nasvetov glede aktivnosti pri sami delavnici, pričakujejo tudi več koristnih nasvetov glede izbire filma, predvsem naravoslovci.
- Velika večina profesorjev meni, da je šola ni premalo tehnično opremljena, izjema so naravoslovci, ki menijo, da potrebujejo več tehnične opreme. Prav tako večina meni, da je na šoli dovolj tehnične podpore pri uporabi IKT za izvedbo filmske delavnice ali za uporabo filma pri pouku.
- Večina profesorjev se strinja s trditvijo, da jih projektni tim o vsem dobro in pravočasno obvešča, izjema so naravoslovci, ki se s trditvijo ne strinjajo. Še večja večina se strinja, da je organizacija (obveščanje, delavnice, izobraževanje) filmskega projektnega dneva ustrezna.
- Majhna večina se strinja, da bi morali določiti naslov filma in temo delavnice že prej, recimo septembra. Večini je všeč, da si lahko film in temo delavnice izberejo sami. Večina se ne strinja, da bi morala biti tema delavnice enaka za vse.
- Močna večina se strinja, da v razredu izvajajo dejavnosti, ki spodbujajo razvoj kompetenc pri dijakih, in meni, da je razvijanje filmske pismenosti pri dijakih nujno.

3 PRIPOROČILA

3.1 Priporočila drugim učiteljem in šolam

Pri aktivnostih, ki jih je izvedel projektni tim za film, še posebej pa pri izvedbi naslednjih aktivnosti:

1. delavnica animiranega filma za oddelke prvega letnika kot primer vključitve filmske pismenosti v redni pouk, ki je temeljila na medpredmetnem sodelovanju;
2. filmski projektni dan in
3. izobraževanje učiteljev

bi omenili predvsem naslednja priporočila in opozorila:

- Dijake peljite v artkino, ker nimajo te izkušnje.
- Filme glejte na velikem platnu, ker dijaki le tako doživljajo film v polnem obsegu in ker s tem poskrbite tudi za družabno komponento.
- Pred ogledom filma se z dijaki pogovorite o filmu ter o pravilih obnašanja.
- Določene učne teme so zelo primerne za obdelavo s pomočjo filma, timsko delo je zaradi kompleksnosti teme ali filma celo zaželeno ali potrebno. Menimo pa, da ni smiselno na silo vztrajati pri iskanju primerne filma za neko temo ali uporabiti timsko poučevanje, če se izkaže, da je drug način doseganja cilja primernejši in bi uporaba filma dosegla popolnoma drug namen.
- Včasih ideja o uporabnosti nekega filma za pouk pade po naključju ali mimo načrtnega iskanja primerne filma, zato je treba imeti odprte oči in um za priložnosti in ideje, ki se lahko pokažejo tudi čisto mimogrede.
- Za filmsko razvijanje filmske pismenosti lahko izberete tudi dijakom priljubljen film, ni treba, da je to kak umetniški film. Osnove filmskega jezika lahko razložite ob vsakem filmu.

- Pri izvajanju projekta si zagotovite podporo vodstva, še posebej če si želite, da bo pri projektu sodelovalo večje število profesorjev in/ali dijakov. Treba bo nakupiti tudi večje število zvočnikov, računalnikov, literature, filmov itd.
- Naj vam ne bo težko izobraževati svojih kolegov in odgovarjati na ista vprašanja večkrat. Še posebej na vprašanje, kateri film naj uporabim pri pouku, tudi če niste, recimo, kemik, boste našli kako idejo za uporabo filma pri pouku kemije ali pa vprašajte druge.
- Pri uvajanju filmske kulture na ravni šole je treba najprej veliko dejavnosti usmeriti v lastno izobraževanje in izobraževanje profesorjev.
- Povežite se z zunanjimi izvajalci, veliko stvari znamo narediti profesorji sami, vendar ne vseh. Pred izbiro zunanjega sodelavca se vprašajte:

Znamo to narediti sami?

- Ali se je zunanji izvajalec pripravljen prilagoditi našim željam in potrebam?
- Kako nagovoriti dijake?
- Katerim predmetom dejavnost zunanjega izvajalca še posebej ustreza? Kje vidimo možnost medpredmetnega sodelovanja? Katere aktualne učne vsebine lahko podpremo z delavnico? Ali je bolje delati medpredmetno ali se je bolje osredotočiti samo na en predmet?
- Ali načrtujemo še kake delavnice v nadaljevanju?

Večino dejavnosti načrtujte že avgusta in jih predstavite kolegom, s tem se boste izognili nejevolji med šolskim letom zaradi ocenjevanja itd. Tako boste tudi lažje našli učitelje za sodelovanje.

Ne pozabite vprašati za mnenje dijakov, poskušajte jih vključiti v izvedbo projekta, film lahko na primer izberejo oni.

Poskušajte si odgovoriti na vprašanje *Kaj je dober film* ter se o tem pogovorite tudi z dijaki.

Profesorje pogosto zanima predvsem uporaba filma kot sredstva za doseganje predmetnega cilja. Pokažite jim način, kako lahko hkrati z doseganjem predmetnih ciljev razvijate tudi poznavanje filmskega jezika (kadri, kamera, glasba, kostumografija, pisanje scenarija, svetloba, montaža itd.) pri dijakih.

S filmom boste težko razvijali kompetence pri dijakih, ker jih profesorji ne dojemajo kot sestavni del svojega pouka. Smiselno je, da si preberete učne načrte drugih kolegov ter jih spodbujate h kompetenčnemu pristopu.

Priporočamo kombinirano izobraževanje za učiteljski zbor, kjer del izobraževanja izpelje kak strokovnjak danega področja, delno pa ga izpelje projektna skupina, ki je najbolj natančno seznanjena s cilji projekta.

Treba je omeniti, da se profesorji pri uporabi filma pri pouku pogosto počutijo nekompetentne oziroma menijo, da imajo premalo znanja o filmu in tehniki. Pogosto so prepričani, da si je treba ogledati film v celoti, da bi imel kak učinek na dijaka, hkrati pa mislijo, da je to izguba časa in takšen ogled filma služi za zabavo. Podobno seveda mislijo tudi dijaki. Kot učitelj moraš zato imeti zelo dober razlog, da si ogledaš film, dolg dve šolski uri. V ta namen je treba spodbujati gledanje sekvenc, ogled celega filma pa organizirati po pouku ali kot domačo nalogo. Da se zgoraj povedano ne bi zgodilo, je treba dijake sistematično navajati na uporabo filma kot sredstva za doseganje predmetnih ciljev in seveda pripraviti didaktizirane delovne liste (s

pomočjo IKT-sredstev) na določeno temo v povezavi s filmom ter spodbujati dijakovo lastno zanje uporabo IKT-sredstev in jih naučiti kritično vrednotiti medijsko pridobljene virov. Profesorji se pogosto bojijo tudi tehničnih težav, ki bi jim vzele preveč časa itd.

Profesorica biologije je v povezavi z delavnico, ki jo je izvedla za dijake v okviru filmskega projektnega dne, dejala: *»So teme, ki jih nihče ne bi smel prezreti in do katerih mora sodobni človek zavzeti kritično mnenje.«* Priporočamo, da se o takšnih temah pogovorite z dijaki.

Filmski projektni dan: refleksije učiteljev

Odgovore in refleksije profesorjev navajamo spodaj:

1. V čem vidite prednosti, v čem pa slabosti?

- Dijaki imajo možnost delati z medijem, ki jim je privlačen in blizu, zato je tudi večja motivacija za delo in posledična večja učinkovitost.
- Za uspešno pripravo delavnice je potrebno veliko predpriprav, kar zahteva kar nekaj časa in tudi strokovnega znanja (priprava multimedijskih naprav).
- Bil sem presenečen nad kakovostjo sodelovanja dijakov. Film je sicer privlačen medij in dijaki, ki so se prijavili na delavnico, so bili gotovo motivirani, a sta me pozitiven odnos do dela in pripravljenost za sodelovanje vseeno presenetila.
- Prednost je avtonomnost izbire filmov, potek delavnice sproti prilagodiš odzivu dijakov, sproščen odnos, večje in boljše sodelovanje dijakov, izbira dijakov za katero delavnico se odločijo itd.
- Mnenj dijakov o izvedenih delavnicah ne poznam.

2. Na kakšne omejitve, tveganja in pasti ste naleteli in kako ste jih presegali?

- Čeprav je bila tema delavnic zelo dobro zastavljena, se je bilo težko odločiti, s katere strani bi jo predstavili dijakom (preveč idej). Treba si je izbrati film, ki ga dobro poznaš in ti je tudi po čustveni/estetski plati blizu.
- Pravilno in pravočasno načrtovanje vse reši.
- Največja težava se je pojavila pri sami dolžini filma, ki je dokaj dolg (skoraj 2 uri). Da dijaki ne bi izgubili zanimanja za film in ostali pozorni na samo zgodbo, sem ga razdelila na 4 zaokrožene dele, ki so jih dijaki imeli možnost posamično predebatirati, pri gledanju posameznih delov pa so usmerjali pozornost na različne teme.
- V času predpriprav so se pojavile težave s programsko opremo za predvajanje filma, ki pa so bile s pomočjo računalničarja uspešno premagane.
- Ker je bila skupina pri delavnici nehomogena (sestavljena iz več letnikov in oddelkov), se niso znali organizirati pri izdelavi plakata ... zmanjkalo nam je časa za pogovor.
- Ni se mi zdela prava filmska delavnica. Za vodenje le-te imam osebno premalo znanja.
- Ure niso bile nič drugačne kot pri pouku, ko si ogledamo kak krajši film.
- Bil sem presenečen nad kakovostjo sodelovanja dijakov. Film je sicer privlačen medij in dijaki, ki so se prijavili na delavnico, so bili gotovo motivirani, a sta me pozitiven odnos do dela in pripravljenost za sodelovanje vseeno presenetila.
- Dijakom je bilo všeč, menim da bom prihodnje za tovrstne delavnice raje izbirala hitrejša filma; vsebinsko znanje bi se jim verjetno bolj zasukalo v povezavi s poukom; če bodo skupine heterogene, bo moj izbor prihodnjič lahkoten in namenjen zabavi, resnejše cilje bom zastavljala v homogeni skupini.

- Dijaki so prišli z veliko predznanja in ogromno volje do dela.
 - Upam (a ne vem), da dijaki na film kot vizualno umetnost zdaj gledajo malo drugače.
 - Dijaki so z zanimanjem spremljali delavnico in v njej aktivno sodelovali. Prav tako so film izrabili kot izhodišče za nadaljnje delo (pisanje kritike/ocene filma).
 - Pripraviti moram evalvacijske lističe za dijake, da dobim povratno informacijo še od njih.
3. Kakšen odnos imate do poučevanja s pomočjo filma, timskega poučevanja?
- Takšno poučevanje mi je všeč, saj prekine neizogibno »rutino«, ki je del vsakodnevnega poučevanja. Omogoča večjo raznolikost dela; oba načina poučevanja pa zahtevata več predpriprave.
 - Rad to delam.
4. Ali boste v prihodnje film (še) uporabili pri pouku? Kakšen je vaš trenuten odnos do poučevanja s pomočjo filma, timskega poučevanja, medpredmetnega povezovanja glede na to, kaj vam je dala ta izkušnja?
- Filme bom zagotovo še uporabila pri pouku, saj z njimi na preprost in učinkovit način približamo učenje tujega jezika dijakom.
 - Upam, da bom imel možnost.

**Gimnazija
Jurija Vege
Idrija**

Število vključenih
dijakov: 61
(2 oddelka)
Število vključenih
učiteljev: 7

Maja Justin
Jerman

Kako s pomočjo filma pri dijakih spodbujati kritično mišljenje

1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN HIPOTEZA

1.1 Raziskovalno vprašanje

Kako s pomočjo filma razvijati kritično mišljenje pri dijakih v odnosu do vsebine filma in do načina posredovanja?

1.2 Raziskovalna hipoteza

S pomočjo filma kot medija in izpeljave različnih tehnik kritičnega mišljenja v zvezi s filmom ali pri pouku bomo pri dijakih spodbudili kritično razmišljanje, kar bomo prepoznali po kakovostnejšem argumentiranju pri pisanju esejev, kar bomo merili s pomočjo ocenjevalnega obrazca in s pomočjo primerjanih evalvacij na začetku in koncu šolskega leta med dijaki v projektu in zunaj njega.

2 POTEK IN REZULTATI

2.1 Potek pilotnega projekta

Najprej smo pri sebi s pomočjo koordinatorice dr. Tanje Rupnik Vec in njenih delavnic razčistile, kako razumemo in vrednotimo pojem kritično mišljenje. Potem smo s pomočjo vprašalnika to raziskali še pri dijakih in na temelju povratne informacije smo se pogovorili o pomenu, vrednotenju in prednostih kritičnega mišljenja pri pouku in zunaj njega. Sledili so postopki uvajanja kritičnega mišljenja na način infuzije,

kar pomeni, da smo pri pouku v različnih situacijah uvajale tehnike kritičnega mišljenja in pri tem dijake stalno opozarjale, da to počnemo. Začeli smo uvajati še film in ob njem tehnike kritičnega mišljenja. Temu je sledilo pisanje eseja. Vrhunec je pomenil Filmfest, na katerem smo si ogledali tri filme, o njih imeli delavnice in nato pisali eseje na to temo. Tudi po tem vrhuncu dogodka smo z različnimi cilji uvajali film in spodbujali kritično mišljenje v dialogu in pri pisanju eseja. Pri tem smo merili kakovost argumentacije. Pomagali smo si z ocenjevalnim obrazcem, ki nam je pokazal razvoj kritičnega mišljenja pri posameznih dijakih.

2.2 Ugotovitve razvojnega/raziskovalnega projekta

V procesu razvijanja kritičnega mišljenja s pomočjo filma in s spodbujanjem kritičnega mišljenja na način infuzije so nastali naslednji izdelki:

- evalvacijski vprašalnik k pilotnemu projektu za dijake na temo vrednotenja in razumevanja kritičnega mišljenja;
- evalvacijski vprašalnik k pilotnemu projektu za starše na temo vrednotenja in razumevanja kritičnega mišljenja;
- evalvacijski vprašalnik k pilotnemu projektu za učitelje na temo vrednotenja in razumevanja kritičnega mišljenja;
- ocenjevalni list za vrednotenje eseja s poudarkom na spremljanju raznolikosti argumentacije.

Pri tem smo ugotovili, da

- imajo dijaki različne in posplošene poglede na kritično mišljenje,
- jih zanima in jim pomeni vrednoto biti kritični mislec,
- dijakom postavljanje v držo KM pomeni napor in se mu izognejo,
- so v enoletnem projektu napredovali v argumentiranju,
- jim filmski esej še vedno predstavlja napor in težavo,
- znajo k problemom odločneje pristopiti, da imajo zato vzpostavljene mehanizme.

Naša **hipoteza** se je **potrdila** v ugotovitvi, da so dijaki pri pisanju zadnjega od štirih esejev znali bolje (raznoliko in poglobljeno) argumentirati, da pri samostojni ali skupinski obravnavi tem znajo drzno in odprto razvijati teze in jih argumentirati in da so v vsakdanjem življenju v šoli postali kritični.

Hipoteza ni vzdržala pri šibkejših dijakih, ki niso mogli slediti projektному delu v obliki delavnic ali skupinskemu delu, zato se pri pisanju eseja niso čutili kompetentne in so se lotili prepisovanja delov eseja s spletne strani.

Potrjevanje hipoteze pripisujem učinkovitosti mnogih medpredmetnih povezav, delu v delavnicah in skupinah, kjer so bili dijaki spodbujeni k samostojnemu in kritičnemu razmišljanju, zato jim je ta način dela postal prijeten, z njim so se lahko uveljavljali, tudi svojo širšo razgledanost in interesna področja. Tam, kjer se nam pa hipoteza ni potrdila, pa ugotavljamo, da dijaki niso mogli slediti živahnemu in hitremu tempu dela, zmedel jih je nefrontalni način dela, kjer niso dobili informacij, ki jih pozneje memorirajo, in se zato niso počutili varne in kompetentne. To se nam je zgodilo pri šibkejših, manj splošno izobraženih dijakih in dijakih, ki so ciljno naravnani k uspehu.

Realizirali smo večino ciljev, ki smo si jih v projektu zastavili, kot so:

- številčna ponudba in pester izbor filmov;
- uvajanje strategij kritičnega mišljenja načrtno – z infuzijo;

- opazen premik v argumentaciji - od splošno vedenjske k izkustveni in logično izpeljani pri pisanju eseja;
- opazen napredek argumentacije pri dijakih, vključeni v projekt, v zvezi z razumevanjem in vrednotenjem KM, ki ga kažejo evalvacijski listi;
- pogostejša navedba dijakov v evalvaciji, da pri učiteljih opažajo **pogostejšo rabo pojma** KM kot na začetku leta oz. kot pri dijakih v kontrolni skupini;
- kakovostnejša in bolj utemeljena pojasnila dijakov, vključenih v projekt, ko so odgovarjali na vprašanje, kako so izzvani kot kritični misleci, kot pri dijakih kontrolne skupine;
- strinjanje dijakov v evalvaciji, vključenih v projekt, da so bili v tem šolskem letu večkrat izzvani kot KM;
- obrazci za ocenjevanje esejev so nam dokazali, da se je občutno povečala kakovost argumentacije na koncu projekta v prid zahtevnejšim argumentacijam: kot je argumentacija na temelju izkušenj, vedenja, logičnega sklepanja;
- mnenje dijakov, vključenih v projekt, da jim je filmski projekt koristil pri veščinah argumentiranja pri pisanju eseja.

Za realizacijo načrta smo načrtovali samo tri filme v okviru Filmfesta, v celotnem projektu smo si jih ogledali šest, dijaki so imeli pri enem filmu možnost vpliva na izbor in imeli so možnost izbire delavnice pri Filmfestu (Gran Torino, Recepti za katastrofo, Beli trak). Kritično mišljenje smo z različnimi tehnikami uvajali tudi pri drugih predmetih (slovenščina, zgodovina, nemščina, angleščina, psihologija, sociologija), ne samo v zvezi s filmom. Uvajanje tehnik kritičnega mišljenja je bilo pogostejše in kakovostnejše, kot smo načrtovali, približno 35 ur.

3 PRIPOROČILA

3.1 Priporočila drugim učiteljem in šolam

V zvezi s filmskim projektom *Kako s pomočjo filma pri dijakih spodbujati kritično mišljenje* priporočamo:

- **stalno in načrtno** vpeljevanje strategij kritičnega mišljenja pri različnih predmetih in oblikah pouka: medpredmetno sodelovanje, uvajanje filma kot učno gradivo, uvajanje nove snovi, obravnavo novih besedil, obravnavanje domačega branja itd.,
- uvajanje **različnih strategij kritičnega** mišljenja pri različnih predmetih – postavljanje vprašanj, argumentiranje, samoocenjevanje,
- **raznolik izbor filmov** za osrednji dogodek – filmski festival (dokumentarni, umetniški, zgodovinski),
- seznanjanje dijakov z različnimi **filmskimi dogodki in prostori**: filmski festival Liffe, Kinodvor,
- povabilo k sodelovanju zunanjih institucij in sodelavcev pri obravnavi filmov: Kinodvor, dr. Rutar.

3.2 Opozorila in svarila

Ravnanja, ki lahko ogrozijo uspešnost projekta:

- načrtovati premalo število ur za delo v delavnicah in poročanje;
- slabo načrtovati aktivnosti in jih neenakomerno razporediti;
- preobremenjenost dijakov s šolskimi obveznostmi.

Nujni pogoji za pripravo na določeno aktivnost, njeno izvedbo:

- izbor dostopnih filmov zaradi težav z avtorskimi pravicami;
- znanje IKT za predvajanje filmskih izsekov;
- priprava kakovostnih delovnih, evalvacijskih in ocenjevalnih listov.

Čemu se je treba izogibati:

- Varčevanju z urami, ki so namenjene projektu, zaradi bojazni pred pretiranim odpadanjem pedagoških ur.

Kaj je povsem neprimerno:

- Izvesti samo Filmfest brez predhodnih in nadaljevalnih dejavnosti, kot so: uvajanje kritičnega mišljenja, postopno uvajanje filma na začetku, zaključek projekta s samostojnim skupinskim poročilom dijakov.
- Ponuditi možnost izbire filma, a je zaradi nezmožnosti datumske usklajenosti z institucijo ne izpeljati.

Pojasnilo

Načrtovali in izpeljali smo ogled filma na Liffu po izbiri dijakov, kar je pomenilo veliko dela, usklajevanja in sklepanja kompromisov. Vendar nam institucija na dogovorjeni dan izbranega filma ni mogla predvajati, zaradi drugih omejitev pa nismo mogli ogleda filma predstaviti.

Gimnazija Litija

Število vključenih
dijakov: 38

Število vključenih
učiteljev: 5

Jernej Podgornik,
Janoš Železnik,
Betka Burger

Film in medpredmetno povezovanje

1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN HIPOTEZA

1.1 Raziskovalno vprašanje

Vprašanje: Kako za izbrani film »Into the wild« poiskati cilje iz učnih načrtov posameznih predmetov (filozofija, sociologija, slovenščina, informatika, športna vzgoja), da lahko uresničujemo medpredmetno povezovanje?

Prva naloga, ki smo jo s pilotnim projektom želeli doseči, je bilo iskanje skupnih ciljev učnih načrtov pri vseh petih predmetih (sociologija, informatika, slovenščina, športna vzgoja, filozofija). Po pregledu učnih načrtov smo ugotovili, da vsi predvidevajo razvijanje kulturnih, socialnih in državljskih kompetenc. Seveda vsak učni načrt uresničevanje teh kompetenc in veščin razume malo drugače, zato smo naše raziskovanje omejili, še vedno pa pustili dovolj odprto za izpeljavo delavnic pri vseh predmetnih področjih. Odločili smo se, da bomo na ciljni ravni uresničevali predvsem kulturne kompetence, zato smo filmski vikend (tabor) vsebinsko poimenovali kar Posameznik in njegove vrednote, pri čemer smo se osredotočili predvsem na odnos posameznika do vrednot, njihovo vpetost v čas in prostor, kdo nam postavlja vrednote. Poleg tega, da je bil naš cilj poiskati skupno temo, ki bo zadovoljila vse učne načrte, je bil naš cilj tudi medpredmetno povezovanje in timsko delo. Izvedba filmskega tabora je omogočila, da smo uresničili tudi ta del ciljev.

Ocenjujemo, da je mogoče s filmom razvijati tudi druge kompetence, odvisno od predmeta in uporabe filma. Film kot učno sredstvo omogoča razvijanje vseh ključnih kompetenc v učnih načrtih vseh predmetov (sporazumevanje v maternem jeziku; sporazumevanje v tujih jezikih; matematično kompetenco ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji; digitalno pismenost; učenje učenja; socialne in državljanske kompetence; samoiniciativnost in podjetnost ter kulturno zavest in izražanje).

Pri posameznih delavnicah filmskega tabora so bile v ospredju socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje ter digitalna pismenost.

1.2 Raziskovalna hipoteza

Film kot povezovalno sredstvo, prek katerega uresničujemo medpredmetno povezovanje, pripomore k boljšemu razumevanju določenih problematik in tem, obravnavanih pri pouku.

2 POTEK IN REZULTATI

2.1 Potek pilotnega projekta

V okviru projekta Posodobitve gimnazij smo se vključili v projekt Filmska kultura, natančneje smo pilotirali (poizkušali) uvajanje filma v šolski kurikulum. Uvajanje filma v pouk in šolsko delo nasploh je izjemno pomembno, seveda pa ob tem ne smemo pozabiti dejstva, da film kot učni pripomoček že obstaja, kar so nam potrdili tudi številni učitelji, s katerimi smo se pogovarjali. Hkrati pa smo ugotovili tudi to, da je raba filma v šoli precej nesistematična; ostaja bolj ali manj samo na vsebinski ravni kot dodatek (popestritev) učnim načrtom, na sistematični, načrtovani in didaktični ravni, kjer bi bil film nosilec sporočila, ciljev in idej, ki jih predvidevajo tudi učni načrti, pa ne.

V projektnem timu smo bili najprej štirje člani, na koncu smo ostali trije. Ob prijavi smo želeli, da bi v projektu sodelovalo čim več učiteljev naše šole. Težave, omenjene že pri organizaciji, so se pojavile tudi tukaj (majhna šola, ki ravno tako izvaja vse projekte in dejavnosti, kot to počnejo velike, in prav zaradi preobremenjenosti kolegov jih je bilo težje nagovoriti in navdušiti za sodelovanje), zato je na koncu v delavnicah in v celotnem projektu sodelovalo pet učiteljev (filozofija, slovenščina, informatika, sociologija in športna vzgoja).

Na začetku smo načrtovali izvedbo delavnic v okviru pouka. Kar hitro se je izkazalo, da bomo delavnice v takem okviru in širini, kot smo jih zastavili, izjemno težko izpeljali. Smo namreč razmeroma majhna šola, z majhnim številom učiteljev, na kateri je izjemno težko organizirati nemoten pouk in predvsem urnik, ki bi ustrezal zastavljenemu načrtu. Že takoj na začetku smo bili postavljeni pred dilemo: ali spremeniti celoten načrt delavnic in jih prilagoditi tako, da bodo izvedljive znotraj pouka, ali pa same delavnice izvajati zunaj pouka. Naš prvotni namen je bil sicer pilotirati neposredno v okviru pouka, vendar se je naš načrt izkazal za preambicioznega, zato smo svoje načrtovanje (seveda ob podpori vodstva šole) preusmerili v iskanje drugih možnosti za izvedbo delavnic. Odločili smo se, da poizkusimo izvesti filmski vikend (tabor), ki bo potekal od petka popoldne do nedelje popoldne. Dijakom smo dali možnost, da se na tabor prijavijo sami. Končno število sodelujočih dijakov je bilo 38.

Po pogovorih z dijaki (razredne ure, dijaška skupnost idr.) smo ugotovili, da filma kot medija dejansko ne poznajo, da ga sami razumejo predvsem kot sprostitvev (kar seveda tudi je, pa vendarle ne samo to) in da nimajo predstave o tem, kaj je filmski jezik in kakšno sporočilnost prinaša. Film vidimo tudi kot priložnost, kako dijakom še bolj približati učne cilje in učno snov; prav slednje se nam je v našem projektu potrdilo in izkazalo za resnično, dijaki so namreč snov lažje in raje sprejemali s pomočjo filma, kot pa to po navadi počnejo v razredu.

V okviru projekta smo izvajali več »miniprojektov« s filmom (projekt mednarodne izmenjave, uvajanje filma kot tematiko za razredne ure pri nekaterih profesorjih, začeli smo s filmskim abonmajem), za pilotni projekt smo si izbrali izvedbo filmskega

vikenda, ki smo ga seveda opremili z vsemi evalvacijskimi in samoevalvacijskimi vprašalniki ter ga organizacijsko dodelali na naših mesečnih srečanjih.

Vsak izmed članov projektnega tima in tisti, ki so na delavnicah sodelovali, je predlagal svoj film. Dobrodošla pri tem se je izkazala odločitev, da smo že pred izborom filma imeli opredeljene cilje, ki smo jih z njim želeli doseči. V ožjem izboru smo imeli štiri filme, ki so bili tako žanrsko kot zvrstno zelo različni. Odločili smo se za film »Into the wild«, in sicer predvsem zato, ker ponuja široko paleto vprašanj, od čisto bivanjskih do popolnoma vsakdanjih, skratka, je vsebinsko dovolj bogat, da smo ga lahko uporabili za uresničevanje naših ciljev.

Film Into the wild odpira zanimivo tematiko, ki so jo obravnavali že umetniki v času romantike, eksistencialistični filozofi in ne nazadnje se z njo slej ko prej sreča vsak posameznik. Gre za motiv človeka, ki v sebi nosi ideale, a jih v družbi ne more uresničiti oziroma živeti. Glavni junak filma (Chris) je izjemen posameznik, ki prihaja iz materialno dobro stoječe družine, ki pa temelji na laži in pretvarjanju. Oba otroka sta priča obračunavanju staršev, kar še posebno prizadene Chrisa. Ob koncu srednje šole se sprašuje, kakšna je njegova pot v prihodnost, tako da si mora odgovoriti na temeljna človeška bivanjska vprašanja: kdo sem, kam grem, kakšne so moje vrednote, kaj si želim, kako bom to dosegel ipd. V odgovorih na ta vprašanja Chrisa pot pelje v pobeg od poznanega, rutiniranega, predvidljivega in v kariero ter premoženje usmerjenega življenja. Življenje, kot ga je živel do tedaj in ki se mu ponuja kot njegovo logično nadaljevanje, mu ne omogoča izpolnitve njegovih idealov in načel, še posebej vrednot, v katere verjame, zato se odloči za pot v divjino.

Kar se tiče vsebinske ravni, smo pripravili štiri delavnice (skupine), v vsaki je bilo 8–14 dijakov, vodilo jih je pet profesorjev. Delavnice so trajale 6 šolskih ur in 2 uri za predstavitev dela skupine, skupaj v celotnem vikendu torej 28 ur delavnic. Filmski tabor smo pripravili profesorica sociologije, profesorica informatike, profesor slovenščine, profesor športne vzgoje in profesor filozofije. Tri delavnice so potekale z enim profesorjem, eno delavnico sta pripravila dva profesorja skupaj. Dijakov je bilo skupaj 38, in sicer od drugega do četrtega letnika, njihova udeležba je bila prostovoljna. Razdelili smo jih v približno enake skupine, le skupina, ki je imela dva profesorja, je bila nekoliko večja. Filmski tabor je trajal od petka popoldne do nedelje popoldne. Aktivnosti so razdeljene v spodnji tabeli:

petek	sobota	nedelja
- Skupni ogled filma (odločili smo se, da filma ne bomo gledali posamično po skupinah, ampak smo ga pogledali skupaj, zato tudi dijakov predhodno nismo seznanjali s filmom, prav tako jih tudi pred filmom nismo delili v skupine) - Delitev po skupinah: Šele po ogledanem filmu smo dijakom povedali naslove skupin (delavnic), kamor se lahko vpišejo. Eden od razlogov, da skupin nismo želeli deliti prej, je bil ta, da smo bili prepričani, da bo film vsakega dijaka nagovoril drugače, zato smo jim pustili, da mogoče še sam film vpliva na izbor skupine.	- Delo po delavnicah s skupnim imenovalcem Posameznik in njegove vrednote: - Razpad vrednot in tradicije, vprašanje o smislu življenja - Grofič Harold in Chris, romantična junaka? Delavnica kot uvod v kreativno pisanje - Do kulturnih in socialnih kompetenc prek filmskega jezika – uvod v teorijo filmskega jezika - Šport kot pomoč pri premagovanju stresa in razočaranj v življenju	- Poročanje vsake skupine o delu (skupine so poročale z različnimi pripomočki: plakati, frontalno/povzetek, videoprojektor, računalnik itd.). - reševanje anketnih vprašalnikov (evalvacija).

2.2 Ugotovitve razvojnega/raziskovalnega projekta

Evalvacijski in samoevalvacijski vprašalnik in mesečni sestanki projektne tima so pokazali, da je bil projekt uspešno izpeljan in večina ciljev doseženih, uspeli smo potrditi raziskovalno hipotezo. Uspelo nam je slediti raziskovalnemu vprašanju in dejansko poiskati skupne cilje učnih načrtov in jih s pomočjo filma tudi uresničevati. Evalvacijo izbora filma za tabor in uspešnost izvedenih delavnic smo izvedli s pomočjo pisnega anketnega vprašalnika, ki smo ga razdelili dijakom. Anketni vprašalnik, ki so ga reševali dijaki, je pokazal, da večina izmed njih še ni sodelovala na delavnici, kjer bi se film na podoben način uporabljal, če pa so, so večinoma pisali, da sam film ni imel pomembne vloge pri izvajanju delavnice, da je bil samo kot dodatek, sprostitev; prvo vprašanje nam je potrdilo to, kar smo tudi sami nekako predvidevali. Film se v šoli sicer uporablja, vendar precej nenačrtno in nesistematično. Večini dijakov se zdi uporabljena metoda zanimiva oz. zelo zanimiva, večina je odgovorila tudi, da se jim zdi uporabljena metoda, v primerjavi s preostalimi metodami, uporabljenimi pri pouku, zelo primerna oziroma primerna. Pomembno v tem delu je predvsem dejstvo, da se prav nikomur od dijakov uporabljena metoda ni zdela neprimerna oziroma popolnoma nezanimiva in dolgočasna. Velika večina dijakov se strinja, da metoda pripomore k večji razumljivosti obravnavanih vsebin na delavnicah, da delo poteka bolj neformalno, da metoda spodbuja kreativnost v mišljenju in omogoča soočanje različnih stališč. Delo po skupinah so vsi dijaki ocenili kot zanimivo oz. zelo zanimivo, tudi velikost skupin se je vsem zdela primerna oz. zelo primerna. Le dva dijaka sta ocenila, da je bil izbor filma manj primeren, vsi drugi pa primerno in zelo primerno. Tudi vsebinske delavnice so dijaki ocenili kot primerne oz. zelo primerne (večina), le dva sta jih ocenila za manj primerne (ista dva, ki sta tudi film ocenila kot manj primeren).

Pri vprašanju o možnih pomanjkljivostih in izboljšavah metode, uporabljene na taboru, smo dobili zelo različne odgovore, bolj ali manj konstruktivne predloge. Tukaj so tisti, ki so se največkrat ponovili:

- dolgo gledanje filma je utrujajoče (padanje koncentracije pri gledanju),
- neprimerni sedeži za ogled filma,
- nerazumljivost filma; kakšen bolj lahkoten film,
- pri pouku bi tako izvajanje bilo nemogoče, prekinjanje filma med urami pomeni tudi prekinitev zavesti dožemanja filma,
- v vsakem primeru ima manj pomanjkljivosti kot klasična oblika pouka,
- film je bil predolg, lahko bi uvedli tudi kroženje po skupinah, da bi dijaki videli vse vidike (filma) obravnavane na taboru,
- ne najdem nobenih pomanjkljivosti,
- metoda vzame veliko časa,
- super, super, super.

Če podrobneje pogledamo zadnje vprašanje, vidimo, da so glavne pomanjkljivosti, ki so jih ugotovili dijaki, dolžina filma (film traja dve uri in pol), tehnične podrobnosti, kot so neudobni stoli, neprimeren prostor, da metoda vzame veliko časa, da je takšno metodo teže/težko izvajati med poukom, problem koncentracije in ne nazadnje tudi zadovoljstvo dijakov z izvedbo delavnice.

Ključne ugotovitve so:

- Filmski tabor je dobra oblika za uporabo filma pri uresničevanju vzgojno-izobraževalnih ciljev iz različnih učnih načrtov.
- Učenci so z uporabo filma zadovoljni, saj se je to medij, ki jim najbolj približa načrtovane vsebine.
- Izdelki, ki so jih naredili dijaki, so kazali veliko mero ustvarjalnosti, kar pripisujemo tudi uporabi drugačnih metod.

Cilji iz učnih načrtov so uresničljivi ali celo lahko lažje uresničljivi s pomočjo filma, saj je to medij, ki ga dijaki sprejemajo zelo pozitivno.

3 PRIPOROČILA

3.1 Priporočila drugim učiteljem in šolam

Pri izboru učiteljev za delavnico priporočamo, da so to učitelji, ki tudi sicer dobro sodelujejo med seboj; za izvedbo tega projekta je nujno potrebna zelo dobra, odkrita in predvsem konstruktivna komunikacija, ki je verjetno še pristnejša, če učitelji že tako ali tako med seboj sodelujejo. To je pokazal tudi naš samoevalvacijski vprašalnik.

Vse delavnice so potekale hkrati na različnih lokacijah (v učilnicah, na prostem itd.). To se je izkazalo za pozitivno, skupine tako nikakor niso motile ena druge.

Pri izboru metod dela smo poskušali zagotoviti kar se da široko paletto didaktičnih metod, ki smo jih potem tudi dejansko vključevali v delavnice. Najpogosteje smo uporabljali delo s filmom, delo s kamero, delo z besedilom, delo s športnimi rekviziti, računalnike, metodo kreativnega pisanja. Tudi pri učnih oblikah smo poskušali biti kar se da izčrpni, saj je bil program zgoščen in je zahteval precej zbranosti. Oblike dela, ki smo jih največ uporabljali, so bile vodeni pogovor, debatne tehnike, delo v skupini, delo v paru, individualne oblike dela.

Predlagamo ogled filma, ki je dolg je največ dve uri. V našem primeru se je sicer izkazalo, da je bil film vsebinsko ustrezen, tudi zanimiv, pa vendarle bi bil krajši film še boljša izbira.

Metoda je precej dolgotrajna, zato svetujemo, da poteka načrtovanje delavnic takega obsega več časa in da se redno sestajate in načrtujete, kajti ob načrtovanju boste ovrednotili tudi preteklo delo, kar bo še izboljšalo kakovost delavnic.

Kljub temu da so dijaki izbor filma vrednotili večinoma pozitivno, so se pojavili nekateri predlogi, da je film težko razumljiv, da bi lahko uporabili lahkotnejši žanr itd. Na tem delu ostajamo nekako neodločeni, pa vendarle dajemo naslednje didaktično priporočilo: dijaki sicer lahko sodelujejo pri izboru filma, končna odločitev pa mora biti po našem mnenju (čeprav smo se prav o tem veliko pogovarjali) učiteljeva in v skladu z njegovim načrtovanjem. Zato predlagamo, da dijaki sicer lahko sodelujejo pri izbiri filma, ne more biti pa njihov izbor odločilnega pomena.

Po zadnji evalvaciji tabora smo ugotovili, da bi naše raziskovanje bilo še kakovostnejše, če bi z vprašalnikom preverili še stanje pred taborom in ne samo stanje po taboru – ocena bi v tem primeru bila še bolj utemeljena.

3.2 Opozorila in svarila

Celoten obseg dejavnosti ni primeren za obravnavo vsebin pri pouku (organizacijske in časovne težave), zato je treba dejavnosti (če jo načrtujete znotraj pouka) skrajšati oziroma izvajati samo določene dele delavnic, skratka, delo je treba prilagoditi šolskim okoliščinam.

Kot slabo ocenjujemo dejstvo, da smo projekt prvotno zastavili absolutno preširoko in nerealno, kar se je izkazalo že v začetni fazi izvajanja projekta. V prvotni zastavitvi bi bila skorajda nemogoča kakršna koli evalvacija in vrednotenje projekta.

Brez predhodnega načrtovanja delavnice ne bodo imele želenega učinka.

Učitelji morajo biti osredotočeni na dejavnosti, kar pomeni, da tabor načrtujemo v obdobju, ko na šoli ni največ dodatnega dela.

Raziskovalno hipotezo oz. smer svojega raziskovanja morate biti pripravljeni tudi sproti prilagajati, spreminjati oziroma postaviti popolnoma na novo.

Nujna je dobra komunikacija znotraj projektnega tima.

**Šolski center
Rudolfa
Maistra
Kamnik**

Število vključenih
dijakov: 420
Število vključenih
učiteljev: 6

Mojca Krevs

Vzgoja za vrednote skozi film v evropskih in drugih oddelkih gimnazije

1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN HIPOTEZA

1.1 Raziskovalno vprašanje

Kako oziroma vzgajati za vrednote skozi film v evropskih in drugih oddelkih gimnazije
Žal pogosto prevladuje zmotno prepričanje, da zaradi vseprisotnosti filma v vsakdanjem življenju učenje o filmu in s filmom ni potrebno. Vendar sama vseprisotnost filma še ne zagotavlja filmske pismenosti in filmske kritičnosti mladih. Ravno zaradi tega, ker mladi tako radi gledajo filme, razmišljajo in se pogovarjajo o njih, je treba to navdušenje izkoristiti in filme vključevati v pouk kot dragocen pripomoček pri vzgoji otrok. S pomočjo gledanja filmov na pravi način in vodenih pogovorov o vide-nem lahko mladi pridobijo številna znanja pri različnih predmetih: pri tujih jezikih spoznajo avtentično ozadje jezika, širijo besedišče, povzemajo zgodbe in sestavljajo kratke filmske pripovedi ter usvojijo osnovne izraze o filmu in filmski kulturi v tujem jeziku; pri zgodovini spoznajo različna zgodovinska obdobja, dogodke in osebnosti in razvijejo kritičnost in omejitve do filmskih gradiv kot zgodovinskih virov; pri geografiji spoznajo različne kraje, področja, naravne pojave in možnosti različnih interpretacij s pomočjo različnih filmskih gradiv (dokumentarni, igrani film) ter razvijejo kritičnost do različnih gradiv kot verodostojnih virov; pri slovenščini širijo besedišče, pridobijo znanja o rabi ekspresivnega in metaforiziranega jezika, povze-manju zgodbe, rabi ključnih izrazov, opredeljevanju pripovedne strukture in rabi pr-voosebne in tretjeosebne pripovedi; pri filozofiji razvijajo kritičen odnos do filmske in vizualne kulture in razvijajo zmožnost za oblikovanje drugačnih pogledov na svet in realnost; pri psihologiji prepoznavajo čustvene in prepričevalne tehnike v različ-nih filmskih gradivih in njihov vpliv na javno mnenje in osebno prepričanje posame-znika ter njegov osebni, socialni in čustveni razvoj, spoznajo moč filma pri širjenju stereotipov in predsodkov in rušenju vrednot, razvijejo mnogodimenzionalnost in

boljše razumevanje narave medčloveških odnosov; pri umetnostni zgodovini spoznajo strukturalne značilnosti filma (osvetlitev, barve, kompozicija itd.) in uporabo filma kot vir za raziskovanje življenja in dela umetnikov ter razvijanje estetske sodbe in vrednotenja filmskega dela; pri filmski vzgoji pa usvojijo osnovne izraze s področja filma in filmske industrije, spoznajo različne filmske zvrsti in žanre, razvijejo filmsko pismenost ter kritičnost in se naučijo povezovati znanje iz filmske kulture z drugimi kulturnimi področji in z življenjem sploh.

1.2 Raziskovalna hipoteza

S pomočjo filma bomo lahko vzgajali s filmskim opismenjevanjem dijakov in učiteljev, kritičnim vrednotenjem filmske in vizualne kulture, medijske manipulacije in ideoloških nagovorov in večjo pripravljenostjo za samostojni premislek o problemih ter oblikovanju drugačnih pogledov na svet.

Film je najbolj priljubljen in edini medij, ki mladim omogoča vstop v osupljivi svet podob in zvokov, v bogat domišljjski svet, kjer je vse mogoče, svet drzne fantastike in golega realizma, potovanje v času nazaj in naprej, potovanje v kraje, kamor nikoli ne bodo šli, in spremljanje aktualnih dogodkov z vseh koncev sveta. Skratka, film nam omogoča, da si delimo znanje in domišljijo z drugimi ljudmi, ter učinkuje na nas, naše vedenje, ideje, vrednote, prepričanja in je zaradi tega idealni in nenadomestljivi učni in vzgojni pripomoček še posebno v času mladostništva, ko se vrednote pri mladih dokončno oblikujejo.

2 POTEK IN REZULTATI

2.1 Potek pilotnega projekta

Pilotni projekt se je začel z ugotovitvijo, da tudi sami izvajalci projekta nimamo dovolj sistematičnega znanja s področja filmske kulture, zato je bilo najprej potrebno intenzivno strokovno usposabljanje vseh sodelujočih v projektu. Usposabljali smo se samostojno in s kratkimi sestanki pred izvajanjem vsebin filmske vzgoje pri pouku ter seveda z rednim izmenjavanjem izkušenj iz prakse.

Naslednji korak je bil namenjen ciljni skupini projekta. Želeli smo ugotoviti, kakšno je poznavanje filmske kulture pri dijakih, ki naj bi bili udeleženi v projektu. Iz ciljnih pogovorov smo razbrali, da je poznavanje filmske kulture sicer zelo različno, vendar na splošno zelo slabo oziroma površno. Dijaki veliko gledajo filme, vendar je to gledanje nesistematično, nekritično in brez nekega širšega cilja. Na temelju teh ugotovitev smo se odločili, da dijakom pri urah filmske vzgoje predstavimo prerez osnov filmske kulture: kratko zgodovino nastanka filma, filmske kulture in pomembnih mejnikov na tem področju, osnovne izraze s področja filma in filmske kulture, filmske zvrsti in žanre, osnove nastajanja filma, sestavo in delovanje filmske ekipe, tehnične oblike, ki jih izbere avtor pri realizaciji filma, elemente filmskega prizora, najpomembnejše filme, ki so vplivali na razvoj filmske kulture in celotne družbe ter, seveda, kritičnega vrednotenja filmskega dela in povezovanja znanja iz filmske kulture z drugimi kulturnimi področji in življenjem sploh.

Da bi bilo filmsko opismenjevanje lažje in uspešnejše, smo pripravili tudi vrsto različnih gradiv s področja filmske umetnosti. Osnove filmske vzgoje, ki bi jih moral poznati vsak dijak, profesor in ne nazadnje tudi vsak splošno razgledan ljubitelj

filmske kulture, smo predstavili v gradivu **Osnove filmske vzgoje za dijake**. To naj bi bila nekakšna biblija našega projekta. Za tiste, ki bi želeli na hitro, brez pretiranega truda, poiskati ali razjasniti kak pojem iz filmskega sveta, smo **pripravili Filmski pojmovnik: petdeset osnovnih pojmov s področja filmske kulture, ki bi jih moral poznati vsak dijak**, v katerem so kratki opisi temeljnih pojmov iz filmske kulture razvrščeni po abecednem redu. Ker vemo, da je film izjemno pomembno sredstvo oziroma učni pripomoček pri učenju tujih jezikov, smo pripravili tudi **Štirijezični filmski slovar**, v katerem so osnovni filmski izrazi navedeni v slovenskem, angleškem, nemškem in italijanskem jeziku.

Osnovno teoretično znanje smo nato z dijaki nadgrajevali pri urah **medpredmetnih povezav**. Glede na pripravljenost sodelovanja posameznih, žal, maloštevilnih profesorjev smo izdelali priprave v obliki **izročkov**, ki bodo shranjeni v knjižnici in jih bodo profesorji lahko uporabljali pri svojih urah ali urah nadomeščanj. Izročki vsebujejo: pripravo s točno opredeljenimi cilji, metodami in oblikami dela, film, kot osnovno učno gradivo, učne liste za samostojno raziskovanje filmske pripovedi ali kot povezovalni element med različnimi predmeti.

V času izvajanja projekta nam je uspelo pripraviti naslednje izročke: medpredmetna povezava Evropske študije – Filmska vzgoja: film **Ubil sem svojo mamo**: tema: nestrpnost, odraščanje, homofobija; medpredmetna povezava evropske študije – filmska vzgoja: film **Neslavne barabe**: tema: nasilje; medpredmetna povezava evropske študije – filmska vzgoja – angleščina: film **Europe by omnibus**: tema: poznavanje Evropske unije; medpredmetna povezava italijanščina – filmska vzgoja: film **Poštar**: tema: spoznati deželo, njene značilnosti in avtentično ozadje jezika; medpredmetna povezava Italijanščina – filmska vzgoja – Evropske študije: film **Boter**: tema: mafija, organizirani kriminal, nasilje; medpredmetna povezava nemščina – filmska vzgoja: film **Nasvidenje, Lenin**: tema: spoznati deželo, njeno zgodovino in avtentično ozadje jezika; medpredmetna povezava zgodovina – filmska vzgoja: film **Ime rože**: tema: kritičnost do filmskih gradiv kot zgodovinskih virov; medpredmetna povezava umetnostna zgodovina – filmska vzgoja: film **Ime rože**: tema: miniaturno slikarstvo.

Zaradi maloštevilnosti profesorjev, ki so bili pripravljeni sodelovati v projektu, smo se odločili, da izvedemo še izobraževanje za celoten učiteljski zbor in morda tako pritegnemo sodelavce za uporabo filma pri pouku. Program usposabljanja učiteljev bi obsegal kratek pregled osnov filmske vzgoje: osnovne termine, zvrsti, žanre, tehnična sredstva in oblike, delo filmske ekipe itd. (dve šolski uri); predstavitev in usvojitev znanj, ki so potrebna za kritično vrednotenje filmske kulture (ena šolska ura); predstaviti film kot učni in vzgojni pripomoček, s katerim lahko vplivamo na vrednote mladih (ena šolska ura), in predstavitev primerov dobre prakse vključevanja filmske vzgoje in filmov v učni proces (dve šolski uri). V načrtovanju izvajanja pilotnega projekta smo predvideli tudi evalvacijo in spremembe ter prilagoditev izvedbenega načrta za prihodnja leta, glede na dobljene povratne informacije in pa predstavitev našega dela na raznih seminarjih, strokovnih srečanjih in v strokovnih medijih.

Vse dejavnosti, ki smo jih predvideli, smo tudi izvedli, razen predavanja za učiteljski zbor, kajti vedno je naš termin na delovnih konferencah dobila neka druga zadeva, ki je bila v tistem trenutku pomembnejša. Dijaki so vse aktivnosti dobro sprejeli, kot njim najljubše in tudi najučinkovitejše pa so se izkazale medpredmetne povezave, pri katerih smo neko temo obravnavali širše, z več zornih kotov in pri kateri je bila s pomočjo filma kot učnega pripomočka izzvana tudi čustvena reakcija. Kot vzorčni primer navajam pripravo za medpredmetno povezavo med predmetoma evropske študije in filmska vzgoja, s katero smo se predstavili tudi na Zaključnem festivalu primerov dobre prakse projektov posodobitve gimnazije lani v Zrečah.

2.2 Ugotovitve razvojnega/raziskovalnega projekta

Vsekakor je bila odločitev za sodelovanje v pilotnem projektu izjemno dobra poteza, saj smo tako profesorji kot dijaki pridobili mnogo znanja, spoznanj in idej za delo v prihodnje. Ugotovili smo, da so mladi navdušeni nad gibljivimi mediji, vendar v njihovem gledanju in dojemanju filmov, zaradi slabega poznavanja oziroma nepoznavanja osnov filmske vzgoje, ne pride do neke dodane vrednosti v smislu odkrivanja in poglobljanja idej, povezovanja različnih področij, oblikovanja oziroma preoblikovanja vrednot. Gre za površno gledanje, ki je največkrat samo sebi namen. Ker so filmi res najpogostejši, najmočnejši in najbližji medij današnje mladine in z njimi mladi spontano pridobijo velikansko količino znanja in izkušenj, je dolžnost in odgovornost učiteljev, da to v kar največji meri izkoristijo in uporabijo film kot enega izmed novejših učnih pripomočkov pri svojem vsakodnevnem delu v razredu. Da pa bi mladi dosegli filmsko pismenost in se naučili povezovati znanje iz filmske kulture z drugimi kulturnimi področji in z življenjem sploh, morajo s pomočjo učiteljev, najprej usvojiti temeljno znanje s področja filmske kulture, še posebno s področja kritičnega vrednotenja filma, saj je manipulacij in plehke komercializacije, katere ciljno občinstvo so ravno mladi, odločno preveč.

Ugotovili smo tudi, da delo s filmom dijake aktivira in motivira, da se v določenem času naučijo več, bolje in da že usvojeno znanje bolje in lažje nadgrajujejo, povezujejo, širijo in aktualizirajo v smislu projiciranja »filmskih« izkušenj v realno življenje. Ugotovili smo tudi, da s pomočjo filma pri dijakih veliko lažje izzovemo spontani oziroma »nefiltrirani« čustveni odziv in tako lažje sprožimo razmišljanje o t. i. »težkih« temah; o sistemu vrednot, odnosu do življenja, načinu življenja, predvsem pa, da s pomočjo filma najlažje vplivamo na odprtost za pridobivanje novih idej in spreminjanje stališč in vrednot. Zaradi vsega naštetega lahko našo hipotezo potrdimo in izkušnje raziskovalnega projekta ocenimo kot zelo pozitivne. S filmsko vzgojo bi želeli nadaljevati tudi v prihodnje, seveda v še večjem obsegu.

3 PRIPOROČILA

3.1 Priporočila drugim učiteljem in šolam

Priporočamo uvedbo poučevanja s pomočjo filma v učni proces, kajti tak način dela je za dijake veliko lažji, zanimivejši in uspešnejši, tudi zadovoljstvo je večje. S pomočjo filma dijaki bolj poglobljeno dojamajo učno gradivo, kajti učinkovanje na naša čustva in osebni odziv poteka na višji ravni; prav tako delo s filmom spodbuja dejavno učenje, ustvarjalnost, inovativnost in uporabo domišljije; tudi razumevanje kulture in družbe je s pomočjo filma veliko boljše. Zavest o enakosti v različnosti, medkulturno razumevanje, rušenje stereotipov, kritičnost do medijskih prikazov, razumevanje sveta okoli sebe in izražanje različnih konceptov in idej o svetu vodijo do oblikovanja lastnih meril presoje. Vemo, da se vrednote pojavijo in oblikujejo nekje na začetku mladostništva in da z izobraževanjem lahko v veliki meri vplivamo tako na vrednote kot na mladostnikovo celotno doživljanje sveta in kulturno usmerjenost, zato je nujno potrebno, da učitelji, tudi s pomočjo filma, načrtno in sistematično posredujemo mladim znanje, izkušnje in vrednote in jim omogočimo, da se razvijejo v avtonomne, kompetentne, družbeno odgovorne in aktivne pripadnike družbe.

Seveda je priporočljivo, da se z osnovami filmske vzgoje najprej seznani učitelji s kratkim, organiziranim izobraževanjem na šoli in s hospitiranjem pri medpredmetnih povezavah.

Priporočljivo je tudi, da se o uspešno izvedenih urah, nadpovprečnih rezultatih in zadovoljstvu dijakov čim več govori in objavlja v šolskih publikacijah in v strokovnih medijih, saj tako tudi večni skeptiki izgubijo strah pred novostmi.

3.2 Opozorila in svarila

Največja težava pri izvajanju projekta so bile ure, namenjene filmski vzgoji. Ker si je bilo vsako posamezno uro izjemno težko izbrati in so bile navadno vezane le na nadomeščanja drugih predmetov, je bilo nemogoče program izvesti kakovostno in v celoti. V izogib tem težavam priporočamo, da se ure filmske vzgoje umestijo v urnik že na začetku šolskega leta. Prav tako nismo uspeli izvesti izobraževalnega programa za učitelje, kajti vedno se je našla neka zadeva ali neko drugo izobraževanje, ki je bilo v tistem trenutku pomembnejše, aktualnejše in sploh neizogibno ... film bo že počakal!

Tudi pridobitev filmskih navdušencev med kolegi je skorajda misija nemogoče, kajti po klasičnem, stereotipnem gledanju nekaterih profesorjev je za take nepreverjene novotarije škoda časa, medpredmetne povezave pa se jim zdijo prezahtevne in prezamudne.

Če povzamem: za uspešno izveden program filmske vzgoje so potrebni zelo dobro načrtovanje, dobra organiziranost, kakovostno pripravljena gradiva, predvsem pa vztrajnost in nepopustljivost, kajti v poplavi številnih izobraževanj, projektnih dni, mednarodnih in narodnih izmenjav ter z maturo nad glavo se kaj rado zgodi, da se na filmsko vzgojo preprosto pozabi.

Filmska kultura

1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN HIPOTEZA

1.1 Raziskovalno vprašanje

Kako uvajanje filma (filmov) pomaga pri razvijanju kritičnega mišljenja pri pouku različnih predmetov (v okviru medpredmetnih sodelovanj) in zlasti filozofije?

Razvijanje kritičnega mišljenja je eden izmed ključnih ciljev vzgoje in izobraževanja, vendar ni povsem jasno, kaj ta cilj obsega (kdaj lahko rečemo, da smo se usmerili k cilju ali se mu približali) in tudi ne, kako ga je mogoče razvijati. Vzrok nejasnosti je predvsem nezadostno teoretično obravnavanje pojma kritičnega mišljenja. Npr.: Ali gre za kompetenco, za držo duha ali nemara za pravico vsakogar (v sodobnem ekonomiji služočem šolstvu)? Večina ključnih avtorjev, ki so se posvetili vprašanju kritičnega mišljenja (H. Siegel, I. Scheffler, R. Paul, P. Standish idr.) razume kritično mišljenje kot držo duha oziroma kot pripravljenost, da se v življenjskih situacijah ravnamo v skladu z razumnimi razlogi (pri čemer je tudi pojem razumnost opredeljen v precej širokem pomenu – npr. ni vedno nerazumno ne ravnati v skladu s čustvi). Hkrati pa to pomeni tudi, da se poskušamo ovedeti v kakšnem svetu živimo, kakšna pričakovanja imamo, kakšne cilje, kakšne so naše še nepremišljene predstave o svetu ipd. Številni raziskovalci kritičnega mišljenja nas namreč opozarjajo, da je veliko ljudi še pripravljeno razmišljati o problemih sveta in napakah drugih ljudi, zelo redko pa so pripravljeni v ta razmislek vključiti tudi sebe in uvideti, da so včasih vprašljiva tudi naša lastna pojmovanja družbe in sveta. To pomeni, da bi morali učitelji in drugi odgovorni v šoli (med poukom) ustvarjati takšne situacije, ki učencem ne bi dale le sposobnosti analize argumentov in ugotavljanja, kako so posamezni sklepi podprti z razlogi (čeprav je to absolutno nujno), temveč tudi voljo ravnati se po teh razlogih, se odločati skladno z njimi, hkrati pa premisliti lastna prepričanja ob določenih perečih vprašanjih in jih po možnosti revidirati (kadar je to razumno). Če rečemo, da je pravzor takšnega načina ravnanja Sokrat, smo s tem povedali tako rekoč vse.

Danes se učiteljem ponuja veliko možnosti za razvijanje takšne drže. Ena izmed njih je tudi uporaba filmov pri pouku, seveda če posamezni film ustrezno obravnava problem, ki je predmet razprave med poukom.

1.2 Raziskovalna hipoteza

Naša raziskovalna hipoteza je bila, da se dijaki v dobršni meri ne zavedajo, v kakšnem svetu živijo, še več, da zaradi izpostavljenosti potrošniški kulturi o številnih pojavih in prepričanjih (ali so dobra ali slaba, škodljiva za njih same ali ustrezna) ne razmišljajo dovolj poglobljeno (kritično), temveč jih vse prelahko privzemajo kot nekaj samoumevnega; če pa že o tem razmišljajo, lastnega razmisleka ne jemljejo dovolj resno – resno v smislu, da bi iz njega izpeljali kakršna koli vodila za ravnanje. Namesto tega se torej prepuščajo toku, s tem pa privzemajo nekatera prepričanja, ki bi jih lahko z drugega zornega kota označili kot *sebična*, nesolidarna itd.

Uporaba filmov pri pouku je vsaj na prvi pogled zelo obetajoča – današnje generacije učencev odraščajo v medijskem prostoru, zaradi česar se zdi, da je film (kot sredstvo za motivacijo in hkrati kot izdelek, ki tudi že sam »razpravlja« o danem problemu) primeren učno-vzgojni pripomoček. Z izbranimi besedili in filmom smo poskušali pokazati, da zgornji opis velja tudi za dijake na naši šoli in da bodo po razpravi ob filmu in drugih virih vsaj nekateri med njimi osupli in bodo na svoj »položaj v svetu« in zlasti prepričanja, ki so – ker niso skoraj nikoli deležna kritične refleksije – postala tako rekoč njihova druga narava, začeli opazovati z drugačnimi očmi.

2 POTEK IN REZULTATI

2.1 Potek pilotnega projekta

Delo v razredu je potekalo v treh korakih. V prvem koraku smo prebrali nekaj odlomkov iz knjige Naomi Klein *Doktrina šoka*. (Na tej točki velja poudariti, da v času prvega izvajanja projekta še ni bil izdan DVD z istoimenskim naslovom in da bomo v prihodnje v izvajanje projekta vključili tudi ogled tega filma.) Knjiga (in film) *Doktrina šoka* nas postavi pred nekatera šokantna dejstva ali vsaj pred šokantno interpretacijo političnih in ekonomskih dejstev. Na tej točki se je mogoče vprašati, ali je ta interpretacija resnična, in če je, ali je mogoča kakšna drugačna organizacija družbe ali pa so alternative še bolj nepravilne. Pri razmisleku ob tem vprašanju smo si pomagali z dvema viroma, s filmom *Wall Street Oliverja Stona* in uvodnimi odlomki v Platonovo *Državo*. Tukaj želimo opozoriti zlasti na film *Wall Street*, ki ga lahko dojamemo kot umetniško delo in hkrati kot kakovostno sociološko in psihološko analizo dogodkov v osemdesetih letih 20. stoletja, ki so zelo verjetno pripeljali do tega, o čemer danes piše Naomi Klein. Kakovost obravnavanega filma je poleg tega v njegovi filozofski aktualnosti – zastavlja nekatera večna vprašanja človeškega rodu, ponuja iztočnice za povezavo na najboljše filozofske vire in hkrati ponuja tehtne, razmisleka vredne odgovore.

Osnovna teza *Doktrine šoka* (knjige in filma) je, da svet poganja ekonomija, vendar ne katera koli ekonomija, temveč tista, ki se napaja pri libertarističnih pojmovanjih pravičnosti – to je zlasti ideji, da je vsakdo gospodar lastnih potencialov in rezultatov svojega dela in da mu nima brez njegovega privoljenja nihče pravice ničesar odvzeti (niti z davki). Zagovorniki tega pogleda bi dejali, da je primarna vrednota pravične družbe največja možna svoboda posameznika, kar skušajo uresničiti z

uveljavljanjem svobodnega trga. Vse, kar nasprotuje ideji svobodnega trga, ti avtorji razumejo kot napoved totalitarizma in nevarnost. *Doktrina šoka* pokaže, da je uveljavljanje teh idej v resničnem svetu ravno tako totalitarno. Naomi Klein z novinarskim delom pokaže od primera do primera, da je uvajanje svobodnega trga bilo povsod povezano z grozljivo represijo in vojno zoper javno izraženo demokratično voljo ljudi. Pokaže tudi, da so zagovorniki svobodnega trga sposobni uporabiti katera koli sredstva za uveljavljanje svojega pojmovanja pravičnosti – še posebno pa »šok terapijo« v različnih oblikah.

Kot rečeno, po branju posameznih odlomkov (ali – po novem – po ogledu filma) je prvo vprašanje, o katerem je vsekakor treba razpravljati z dijaki, ali so dejstva, ki jih Kleinova predstavi, res takšna. S takšno razpravo o dejstvih pa ne ugotavljamo le same verjetnosti teh dejstev, temveč pri tem dijake učimo tudi povzemanja bistvene vsebine nekega dela (v zadnjem času namreč vse bolj opažamo, da številni dijaki – zlasti če gre za ogled filma – to sprejmejo kot nekakšen oddih, užitek, sama vsebina ali bistvo pa jim nista toliko pomembna); hkrati pa jih učimo tudi poštenega in samostojnega preverjanja določene predstavitve dejstev. V ta namen je po branju odlomkov ali ogledu filma mogoče dijake zaposliti z domačo nalogo, v okviru katere na spletu ali v drugih medijih poskušajo odkriti kritike dela posameznega avtorja. Kritik *Doktrine šoka* ni težko najti. Ko dijaki opravijo domačo nalogo, je seveda nujno treba izpeljati kakovostno razpravo o dejstvih, v kateri moramo oceniti obe stališči. Pri tem pa je seveda treba z enim očesom že gledati naprej, namreč k temu, da kritična razprava razkriva svet v poprej neznani, v resnici šokantni podobi ali daje to vsaj slutiti. In ne pozabimo – v danem projektu nas je zanimal zlasti ta odziv dijakov.

Drugo vprašanje pa je, ali ni nemara takšno stanje (čeprav šokantno), vendarle v nekem pomenu pravično. Ali nimajo teoretiki libertarizma konec koncev prav? Pri tem seveda ne gre samo za načelno razpravo o tem, katera, če sploh katera, teorija pravičnosti (moralnosti) je najboljša, temveč tudi za odkrivanje našega lastnega stališča (se pravi stališča dijakov). Kot smo videli zgoraj, je naša teza ta, da bi morali mnogi dijaki odkriti, da številna dejstva sprejemajo, ker o njih bodisi nikoli niso razmišljali bodisi se z njimi strinjajo, ker niso nikoli bili soočeni z argumentirano kritiko. Vprašanje, ali nimajo teoretiki libertarizma nemara prav, potemtakem ni le drzno, v resnici je zelo zapleteno, še zlasti ker bo precej dijakov odkrilo, da so ga že privzeli kot nekakšno življenjsko filozofijo.

Ker naloga šole, vsaj šole, ki jo vodi demokratični ideal, ni preganjanje te ali one življenjske filozofije, temveč poskušati doseči, da se bodo bodoči pripadniki družbe odločali na podlagi razumnih razlogov in vseh dostopnih informacij, se zdi še najbolje soočiti dijake, ki v resnici mislijo različno. Po priporočilih teoretikov s področja kritičnega mišljenja in filozofije vzgoje smo to tudi naredili. Pri tem smo seveda bili pozorni, da se razprava med dijaki ni sprevrgla v gostilniški prepir ali da ni vodila do osebnih zamer – temveč da je potekala kot dobra argumentacija za posamezna prepričanja in proti njim.

Za dijaka je zelo pomembno ugotoviti, da njegovi sošolci morda razmišljajo drugače, ob tem, ob priznanju te drugačnosti, lahko šele jasneje uvidi lastno stališče; poleg tega lahko ugotovi, da se posamezna stališča na ravni teorije (idealov) lahko zelo razlikujejo od njihove praktične izvedbe ipd.

Kot smo dejali, se nam zdi film *Wall Street* Oliverja Stona dobra podpora za uvedbo takšne razprave. Zato povejmo nekaj besed o filmu.

Glavni junak je mladi in nadebudni Bud Fox. Zaposlen je kot skrbnik računov v brokerskem podjetju Jackson & Steinem. Njegovo delo večinoma sestoji iz pridobivanja strank prek telefona in prodaje delnic. A čeprav ima delo rad, si v resnici želi biti na drugi strani telefonske linije, postati želi vpliven posameznik z veliko denarja, velika riba. Bodite pozorni na to željo. Zakaj, denimo, si ne želi postati nekaj v smislu stroke ali poklica, kot denimo ekonomist, mizar, biolog, zdravnik, pravnik; zakaj hoče biti prav velika riba? Ker torej hoče biti velika riba, iz dneva v dan telefonari v pisarno Gordona Gekka, mogočnega, ki že je velika riba.

Po Gekku navadni, pošteni ljudje vlagajo na slepo srečo, medtem ko on sam igra na zanesljiv dobiček. Pri tem se skliče na Sun Zujevo misel iz *Umetnosti vojne*, ki pravi, da je vsaka bitka dobljena še pred samim bojevanjem. Kaj to pomeni v svetu financ, delnic, vlaganj, v svetu, kjer so pravočasne in tudi notranje informacije tako pomembne, najbrž ni težko uganiti. Človek z notranjimi informacijami ima prednost, odprto pot do dobička. V Gekkovem primeru to pomeni manipulacijo z notranjimi informacijami oziroma »umetnost« njihovega pridobivanja. Kdor se tega ne zaveda in igra pošteno, je podoben ovcam; ovce pa so tukaj zato – tako vsaj Gekko –, da jih zakoljemo. Kar potemtakem potrebuješ v igri visokih financ, niso občutljivi ljudje, temveč inteligentni, uspeha lačni ljudje brez čustev ali sočutja za usodo svojih nasprotnikov. Samo takšni ljudje so se pripravljene kar naprej boriti itd. Svet velikih rib je torej svet nenehne vojne.

Tukaj morda velja omeniti še Gekkov govor na skupščini delničarjev podjetja, ki ga je pravkar kupil in ga želi uničiti. V njem slavi moralo pohlepa, in sicer pohlepa v vseh oblikah. Po njegovem samo pohlep po denarju, življenju, umetnosti, slavi itd. osvobajanja, sprošča dotlej nadzorovane strasti in interese. A po njegovem mnenju je to dobro, ker proizvaja konkurenco in razvoj. Lahko bi rekli, da imamo opraviti z nekakšno naturalistično, evolucionistično moralo, ki se sklicuje na to, da v nasprotnem dopuščamo preživetje najšibkejših (podjetij in posameznikov). In končno to je morala zasebnega podjetništva, morala svobodnega trga za velike ribe in tekmovalnosti na tem na trgu, kjer lahko preživijo le najmočnejši. Na koncu se sicer zgodi, da ima večino vsega premoženja, le peščica, a po Gekku je tako tudi prav, saj so si to zaslužili v preteklih bitkah. Manjšina, kot pravi Gekko, tako ali tako nič ne ustvarja, temveč poseduje in postavlja pravila za vse: od vojne, do cene zdravil, kjer se bo zgodil državni udar, do šolskega sistema in cene sponk za papir. Tako je torej prav, kajti svet v katerem živimo, po njegovem »ni demokracija, temveč svoboden trg«.

Kako nam film Wall Street pomaga pri izvedbi zgoraj omenjene razprave? Npr.: dijakom omogoča primerjavo med Gekkovo držo in libertaristično teorijo. Ali bi pošten libertarec (denimo Nozick) kakor koli podprl Gekka? Dijaki, potem ko se v orisih seznani z Nozickovim libertarizmom, kmalu ugotovijo, da ne bi. (Gekkova življenjska filozofija se v teoriji loči od, denimo, Nozickove!) V čem je potem razlika med Gekom in Nozickovim libertarizmom? (Poiskati jo je mogoče z branjem klasičnih virov – zgoraj smo omenili prvo knjigo Platonove *Države* in Sokratovo razpravljanje s Trazimahom.) Toda ali niso posledice praktičnega udejanja obeh teorij malodane podobne? Ali ne bi mogli reči, da je v obeh teorijah na delu neka temeljna sebičnost? Ali morda obstaja »dobra« sebičnost, ali pa je sleherna sebičnost obsojanja vredna? Kaj pa altruizem? Ali ni res, da je lahko neka teorija utopična (v teoriji nemara dobra), v praksi pa takšna, kot nam jo kaže *Doktrina šoka*? Ali so zato vse utopije nujno slabe? Itd.

Seveda je jasno, da s takšno razpravo nismo poskušali le bolje uzreti posameznih pojmov pravičnosti, temveč dijake previdno pripeljati do njihove lastne drže in

analize te drže. Mlajši gledalec filma je skorajda povabljen, da se istoveti z Budom Foxom, sodobni mlajši gledalec pa še posebno (če si, kot kažejo nekatere sociološke raziskave) želi naglo uspeti in biti predvsem velika riba. Takšna drža pa je, kot smo napovedali zgoraj, tudi pričakovana – je tisti pravi predmet razprave in drža, na katero skušamo (če je to sploh mogoče) vplivati, jo s pomočjo kritičnega razmisleka preusmeriti v nekaj drugega.

Rečeno drugače, skušali smo se držati napotkov tistih, ki imajo z uvajanjem kritičnega mišljenja v šolo več prakse, kot je imamo pri nas. Richard Paul, denimo, pravi, da je običajno poučevanje kritičnega mišljenja podvrženo temu, da učence predvsem opominjamo na mnoge družbene probleme, ki nas obdajajo in jih lahko pripišemo manipulaciji (kot to dela Gekko) in nepremišljenim stališčem, ki jih sprejemamo. Temu včasih sledi razprava o argumentih za posamezna prepričanja in učenje analize argumentov. To smo, kot je razvidno iz zgornjega, sicer poskušali narediti, vendar smo želeli še več. Paul namreč pravi, da omenjena koraka nista učinkovita pri poučevanju kritičnega mišljenja. Kar je še treba narediti, je vključiti egocentrična prepričanja dijakov in njihove pripadnosti. Treba jih je izzvati, da ob danih virih (filmih, člankih, knjigah) formulirajo svoj pogled na svet in ga v soočijo s pogledom na svet svojih sošolcev. Treba je torej ustvariti pogoje za dialog med učenci, v katerem je mogoče lastne argumente oceniti v odnosu do argumentov sošolcev.

2.2 Ugotovitve razvojnega/raziskovalnega projekta

Preden sklenemo, se velja vprašati, ali se je naša hipoteza potrdila. Morda bi lahko rekli, da se dijaki veliko bolje zavedajo, v kakšnem svetu živijo, kot smo pričakovali, kljub temu pa so mnogi med njimi ustvarili nekakšen oklep, s pomočjo katerega jim je omogočeno, da jih to nekako ne zadeva. Morda bi lahko potrdili, da se mnogi dejansko nagibajo k egoizmu (sebičnosti). O razlogih za takšno stanje so razmišljali že mnogi. Nekateri menijo, da je vzroke egoizma mladih treba iskati tudi v tem, da so v občutljivem obdobju odraščanja – ustvarjajo si identiteto. Soočajo se z drugimi posamezniki, ki imajo podobne probleme in težnje, tako da se zdi sklicevanje na *jaz* kot na temelj normativnega delovanja smiselno. Drugi razlog je, da dijaki (večinoma) še nimajo veliko odgovornosti, ki ne zadevajo njih samih (niso še starši, večinoma za nikogar ne skrbijo ipd.). Tretji razlog je zgoraj omenjen vpliv medijev, ki s spodbujanjem potrošništva krepi sebičnost. Četrty razlog pa je ta, da je egoizem kot moralna teorija enostavno razumljiv in v poplavi informacij pomeni udobno zatočišče. Ob tem je treba povedati, da je opisani egoizem pri mladih trend, da torej ni nekaj, s čimer bi lahko opisali vsakega posameznega mladostnika.

Toda del naše hipoteze je bil tudi, da bo soočenje s tem miselnim trendom in poskus njegove obrambe v dialogu z dijaki privedel vsaj nekatere med njimi do globljega premisleka, do nečesa, kar bi morebiti lahko opisali kot znamenje, da bodo poskusili svojo držo (privzeto življenjsko filozofijo) spremeniti. Ali nam je to uspelo?

Če smo odkriti, bi kakršno koli voljo po spremembi težko potrdili. Šola, zlasti gimnazija v višjih letnikih, žal ni prostor, ki bi omogočal doseganje takšnih izobraževalnih ciljev. Številni dijaki seveda so prišli do točke, ob kateri so se zamislili – toda, kako dolgo so se (se bodo) ob njej zadržali, je drugo vprašanje. Zdi se namreč, da vsakdanji ritem življenja (doma in v šoli) ne spodbuja praks in institucij, ki bi ponudile plodna tla za drugačno mišljenje in ravnanje. Lahko bi rekli tudi, da zaradi vseh zahtev, ki jih postavljajo življenjske danosti pred današnjo mladino, ni pravih pogojev za »miselni« trajnostni razvoj. Za kaj takega bi potrebovali neko drugačno organiziranost izobraževanja, takšno, kjer kritično mišljenje ne bi bilo obravnavano

v terminologiji kompetenc (kar v praksi vodi v uspešno prodajanje na trgu delovne sile in nato v izgradnjo profesionalne kariere), temveč – kot smo povedali zgoraj – kot osebna drža, pripravljenost, da živimo in ravnamo tako, kot nam narekujejo razlogi, ki smo jih preverili v razpravi z drugimi itd.

To ne pomeni, da lahko vržemo puško v koruzo, prej pomeni, da bi bilo projekt – če lahko trdimo, da je nekatere privedel do točke, ob kateri so se zamislili – vredno nadaljevati in po možnosti razširiti.

3 PRIPOROČILA

3.1 Priporočila drugim učiteljem in šolam

Na temelju zapisanega je mogoče izpeljati kar nekaj priporočil kolegom. Poudarimo dve.

Prvo se nanaša na raziskovanje lastnega položaja in lastne prakse. Nekateri učitelji kljub poplavi teh in onih izobraževanj, za katera bi težko dejali, da so smiselna, pogrešamo neko temeljno razpravo o osnovnih pojmih izobraževanja. Na primer: Kaj pomeni poučevati? Kaj pomeni razvijati kritično mišljenje? S katerimi sredstvi je mogoče učinkovito poučevati oziroma razvijati kritično mišljenje? Kako vemo, da nam je nekaj uspelo? Ali smo vnaprej – pred samim vstopom v projekt – določili merila (čeprav še tako ohlapna), na temelju katerih lahko po projektu ocenimo, ali je ta uspel? Ali ni čudno, da v slovenskem šolstvu skorajda ne najdemo projekta (katerega koli), ki ne bi uspel?

Ta in podobna vprašanja, o katerih bi po našem mnenju morali razmišljati učitelji, delujejo kot nekakšen korektiv številnim trendom, ki počasi, vendar vztrajno najedajo kakovost našega splošnega izobraževanja. Najbrž ni skrivnost in ne verjamemo, da se kak učitelj tega ne zaveda, da je slovensko šolstvo (žal včasih tudi v imenu odličnosti) krenilo na pot, ki ga vse bolj spreminja v servis nacionalne ekonomije, ki je strokovna vprašanja poučevanja ne zanimajo. V takšnem kontekstu konkurenca med šolami (denimo med gimnazijami) ne služi več dviganju ravni kakovosti izobraževanja, temveč rojeva podobne anomalije kot na drugih področjih, ki ne bi smela biti prepuščena logiki svobodne konkurence. Ali morda ni res, da je vse več projektov, vse več zbornikov o teh projektih, namenjenih samo še samim sebi ali oglaševanju posamezne šole, s katerim si ta v tržnih razmerah zagotavlja vsakoletni vpis? Ali učitelji razmišljamo o takšnih problemih ali pa tiščimo raje glavo v pesek in se delamo, da je vse v najlepšem redu, dokler nekega lepega dne ne opazimo, da naš status v družbi vse nižji?

Skratka, učiteljem ne želimo prodati te ali one anekdote, s katero po navadi zabelimo domnevno uspešnost projekta, napotiti jih želimo k temeljitemu razmisleku o smiselnosti samega projekta (tega in katerega koli).

Ne smemo se namreč slepiti – če hočemo film uvesti kot učno sredstvo, mu moramo odvzeti pridih zabave in všečnosti na temelju katere posamezni učitelji zbirajo točke pri dijakih. Ne moremo mimo dejstva, da učitelji pogosto prostodušno nergamo nad nizkim nivojem znanja ali motiviranosti za delo pri prihajajočih generacijah, hkrati pa se lotevamo projektov, s katerimi se nižanju standardov prilagajamo in

film utegne biti zaradi svojih lastnosti kraljevska pot do takšnega nižanja, ki mu načeloma sicer nasprotujemo.

Drugo priporočilo je didaktično. Kritičnega mišljenja ni mogoče začeti kakovostno poučevati čez noč. Potrebujemo veliko vaje in prakse. Kot smo rekli, kritično mišljenje ni predvsem veščina. Podobno bi sicer lahko rekli tudi za njegovo poučevanje, saj je to zelo bistveno povezano z načinom – učiteljevo držo do učencev. Vendar pa tudi ne moremo zanikati, da je veščina. Tako kot dober pianist preneha biti dober pianist, če ne usvoji tehnike in je vsakodnevno ne izboljšuje, in tako kot dober pesnik preneha biti dober, če se vsakodnevno ne vadi v izrazu, mora tudi učitelj, ki na svojem področju uči učence kritično razmišljati, dobro poznati številne didaktične prijeme in jih mora biti sposoben uresničevati v praksi. S tega zornega kota se učitelj ne rodi, temveč izgradi. Tečajev oziroma seminarjev, ki bi učili učitelje, kako poučevati kritično mišljenje, žal ni veliko. Zelo pa priporočamo tečaj filozofija za otroke. Šele učitelj, ki zna v osnovni šoli izpeljati tehtno razpravo med učenci (vseeno o katerem pomembnem vprašanju), lahko upa, da je na dobri poti, ko gre za poučevanje kritičnega mišljenja. Zavedamo se, da bi morali na tej točki povedati še veliko več, a zaradi pomanjkanja prostora lahko kolege napotimo na revijo *Filozofija na maturi*, kjer je o tem dovolj napisanega.

3.2 Opozorila in svarila

Prvo opozorilo, ki ga je vredno izpostaviti, je že omenjeno v zgornjem priporočilu. Gre za vprašanje primernosti medija (vira) za poučevanje. Sami ne dvomimo, da je film več kot primerno sredstvo za razvijanje kritičnega mišljenja, a kot rečeno, pri njegovi uporabi nas čaka precej pasti. Filmska vzgoja šele vstopa v šolski prostor in zdi se prav, da ji namenimo toliko pozornosti. Toda če gledamo neki film ne toliko zaradi njega samega kolikor zaradi nekaterih temeljnih vprašanj, ki jih sproža, ali nekaterih odgovorov, ki jih podaja, morda ni vselej na mestu ogled celotnega filma, temveč samo nekaterih njegovih odlomkov.

Toda naše poglavitno opozorilo se ne nanaša na ta tehnična vprašanja, temveč na neko dilemo, ki jo razkril naš projekt in jo vsakodnevno ukvarjanje s poučevanjem kritičnega mišljenja nenehno razkriva. Na več mestih smo že omenili, da kritično mišljenje ni le veščina ali kompetenca in da je pouk priporočljivo zasnovati tako, da učence vplete na osebni ravni (torej na ravni njihovih doslej nepremišljenih, vendar zelo domačih in samoumevnih prepričanj). Soočenje teh prepričanj med dijaki je lahko boleče in ima negativne posledice: učenec lahko odstopi od razprave in se zapre. Če se hoče učitelj izogniti takim situacijam, mora seveda razložiti, da pri analizi lastnih stališč ne gre toliko za analizo (ali kritiko) nas samih kolikor prav za kritiko stališč, ki se jih oklepamo. Navsezadnje – isti človek lahko v toku življenja spremeni prepričanja, pa je še vedno isti človek. Toda, ali so stvari v resnici tako preproste, je seveda vprašljivo. Tudi ideja, da so prav naša prepričanja tisto, kar nam daje identiteto, nam ni tako oddaljena. Recepta, kako naj učitelj ravna, na tej točki ni, razen zelo splošnega – priostriti je treba ušesa, dijake poznati in kolikor le mogoče znati predvidevati, kam jih utegnejo pripeljati njihovi vložki v razpravo in s katerimi viri ter kako je mogoče podpreti njihova izvajanja. Neuspehom se je včasih kljub temu nemogoče izogniti, vendar naj bodo šola za prihodnje.

**Gimnazija
Vič
Ljubljana**

Število vključenih
dijakov: 450
Število vključenih
učiteljev: 8

Andrejka Likar Cerc

Uvajanje filmske pismenosti v gimnazijski kurikulum

1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN HIPOTEZA

1.1 Raziskovalno vprašanje

Kako sistematično uvajati filmsko pismenost kot del digitalne pismenosti v gimnazijski kurikulum?

1.2 Raziskovalna hipoteza

Filmsko pismenost lahko v gimnazijski kurikulum uvajamo z načrtnim rednim delom šolskega projektnega tima in sodelovanjem zunanjih strokovnjakov. Predpostavili smo, da bodo dijaki s pomočjo filma lažje dojemali pomen in bistvo medpredmetnega povezovanja in da bodo lažje dosegali učne cilje pri posameznih predmetih. Poleg tega pričakujemo, da bodo dijaki usvojeno znanje znali prenesti v življenje.

2 POTEK IN REZULTATI

2.1 Potek pilotnega projekta

Ko smo načrtovali pilotni projekt, smo izpostavili štiri faze:

1. Analiza obstoječega stanja in ozaveščanje učiteljev o pomembnosti uvajanja filmske kulture.
2. Izobraževanje učiteljev za uporabo filma pri pouku.
3. Spodbuditi učitelje, da načrtujejo dejavnosti v letnih delovnih načrtih (od načrta

prek izvedbe do evalvacije posameznih dejavnosti).

4. Razvijanje filmske pismenosti dijakov v skladu z letnimi delovnimi načrti.

Najprej smo pripravili anketni vprašalnik, v katerem smo vodje predmetnih aktivov zadolžili, da za svoj aktiv analizirajo, v kolikšni meri in pri katerih predmetih že uporabljajo film, kako uporabljajo film in uvajajo filmsko vzgojo. Ugotovili smo, da večina aktivov uporablja film pri pouku, vendar pogosto le kot sredstvo za motivacijo, s filmsko govorico pa smo se do zdaj bolj malo ukvarjali. Medpredmetnega povezovanja, pri katerem bi film služil kot povezovalno sredstvo med posameznimi učnimi vsebinami, predmeti, je bilo zanemarljivo malo.

V nadaljevanju smo na sestankih projektnega tima načrtovali medpredmetne povezave, ki smo jih na začetku leta vključili v letne delovne načrte aktivov, med šolskim letom pa smo jih posodabljali, se časovno in prostorsko usklajevali in vsebinsko dopolnjevali. Izpeljali smo kar nekaj medpredmetnih povezav, med katerimi so se zlasti dobro obnesle:

Oddelek	Sodelujoči predmeti	Film
1. a	razredna ura, uvajanje debate kot metode dela	Naša mala miss
1. e	glasba, informatika	Filmski odlomki
2. f	angleščina, sociologija, filozofija	Rekviem za sanje
2. c	informatika, španščina	Fast Food Nation
4. e	španščina, filozofija	Vrni se (Volver)
3. letnik	izbirni – filozofija	Lov na čarovnice
4. letnik	višji nivo – angleščina	

Posamezne medpredmetne povezave so predstavljene v primerih uporabe oziroma prilogahh končnemu poročilu o poteku projekta.

2.2 Ugotovitve razvojnega/raziskovalnega projekta

Člani projektnega tima smo vajeni načrtovanja medpredmetnih povezav, kljub temu pa smo pri svojem delu naleteli na številne ovire. Z organizacijskega vidika je največjo težavo predstavljalo dejstvo, da člani projektnega tima nismo imeli možnosti, da bi imeli na voljo vsaj eno uro tedensko za skupno delo (načrtovanje, sprotno preverjanje, usklajevanje itd.), tako da je bila naša komunikacija omejena predvsem na elektronsko pošto in srečanja med posameznimi učitelji. V tem šolskem letu smo načrtovali tudi sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki, vendar nam ga je uspelo izvesti le deloma (sodelovanje z mag. Alenko Budihna). Poglavitni razlog za to je zasedenost članov projektnega tima z drugimi dejavnostmi. Prvo hipotezo lahko torej deloma potrdimo.

Iz pooglednih dejavnosti oziroma iz pogovora z dijaki po posameznih ogledih ugotavljamo, da je dijakom tak način dela blizu in da prepoznajo vlogo posameznega predmeta v medpredmetni povezavi. Tudi rezultati ankete v oddelkih četrtega letnika kažejo na to, da so najbolj zanimive ravno ure, ko smo uporabljali film. Tako smo potrdili hipotezo, da bodo dijaki s pomočjo filma lažje dojeli pomen in bistvo medpredmetnega povezovanja in da bodo lažje dosegali učne cilje pri posameznih predmetih, prav tako pa smo prepričani, da so zmožni transferja spoznanj, izkušenj v vsakodnevno življenje.

Člani projektnega tima smo z rezultati našega dela v letošnjem šolskem letu zadovoljni. Zadovoljni so tudi dijaki, ki so imeli priložnost sodelovati v načrtovanih dejavnostih pilotnega projekta. Prepričani smo, da smo načrtovano delo dobro opravili. Iz pogovorov z dijaki ugotavljamo naslednje:

- Ankete, ki so bile izvedene v četrtem letniku kot evalvacija pouka filozofije, so pokazale, da dijaki ure, pri katerih smo uporabljali film, ocenjujejo kot najbolj zanimive in uspešne, hkrati pa so izrazili željo, da bi v prihodnje imeli več takih ur.
- Tudi pri evalvaciji pouka informatike so dijaki navajali obravnavani sklop kot najboljše ure.

3 PRIPOROČILA

3.1 Priporočila drugim učiteljem in šolam

Najprej je treba izvesti analizo trenutnega stanja, kar pomeni, ugotoviti, kateri filmi se že gledajo, in na podlagi tega načrtovati medpredmetne povezave. Pomembno je, da so člani projektnega tima samomotivirani, da jih filmi zanimajo z več vidikov in da so se pripravljeni samoizobraževati in pridobljeno znanje deliti z drugimi. Dobro načrtovanje, predlagamo, da je za posamezni tematski sklop predhodno dogovorjeno, kateri predmet je nosilen zaradi smiselne vključitve tematike in organizacije pouka. Dejavnosti je treba zelo dobro domisliti, ker se zavedamo, da z ogledom filma in načrtovanimi aktivnostmi porabimo kar nekaj časa tudi zunaj rednega pouka. V načrtovanje je smiselno vključiti dijake, da je motivacija za delo dovolj visoka, in razmisliti tudi o možnostih ocenjevanja, vendar ne globalno, temveč izbirno. Evalvacija celoletnega dela projektnega tima je nujni pogoj za uspešno nadaljevanje in dinamiko projekta v naslednjem šolskem letu.

3.2 Opozorila in svarila

Povsem neprimerno je gledanje filmov brez dobre predhodne priprave oz. brez poglednih dejavnosti. Časovne omejitve: sestanki zunaj delovnega časa, obsežne priprave doma, usklajevanje med člani, načrtovanje ogleda filma. Finančne omejitve: nakup filma in drugih gradiv, ovrednotenje dodatnega dela sodelujočih učiteljev. Moralno-etična dilema: kako omogočiti dijakom predhodni ogled filma, ne da bi od njih zahtevali nakup filma, saj se zavedamo, da je stopnja piratstva visoka, in tega ne bi radi spodbujali.

Tuje kulture skozi film

1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN HIPOTEZA

1.1 Raziskovalno vprašanje

Kako lahko z uporabo filma pri pouku tujih jezikov spoznavamo dežele in ljudi, katerih jezikov se lahko učimo?

1.2 Raziskovalna hipoteza

Zaradi avtentičnosti tujejezičnih filmov so informacije, ki jih dijaki dobijo, za njih bolj verodostojne.

S pomočjo informacij, ki jih dobijo dijaki v filmu, lažje razumejo učne vsebine. Znanje dijakov je s tem trajnejše in celovitejše.

2 POTEK IN REZULTATI

2.1 Potek pilotnega projekta

Na Gimnaziji Lava, tako kot na drugih slovenskih gimnazijah, že več let izvajamo različne razvojne novosti, intenziteta teh dejavnosti pa se je z vstopom v projekt »Posodobitev gimnazije« še povečala. S prvimi večjimi spremembami gimnazijskega kurikula smo se seznanili v šolskem letu 2004/05, ko smo začeli izvajati program Evropski oddelki. Kmalu so se te dejavnosti začele širiti tudi v druge oddelke. Med novostmi, ki jih vpeljujemo, prevladujejo kurikularne povezave (KP) in timsko poučevanje (TP), v letošnjem šolskem letu smo vpeljali še pilotni projekt »Filmska kultura«.

Pomembno je, da smo umestili pilotni projekt v ustaljen učni proces, da ne bi povzročali velikih »motenj« in s tem zniževali ravni učinkovitosti delovanja gimnazije. Treba je poudariti, da integriranje različnih programov prispeva k prepoznavosti/priznanju dela učiteljev in sploh popestri in izboljša vzdušje v kolektivu.

2.2 O raziskovalnem vprašanju in o organizaciji

Članom projektnega tima je izvajanje pilotnega projekta pomenilo:
vključevanje upoštevanja družbenih in kulturnih sprememb v današnjem svetu,
vpeljevanje filmske pismenosti v šolski kurikulum,
razvijanje načinov za dopolnjevanje vzgojno-izobraževalnega dela in izboljšanje medpredmetnega sodelovanja,
povečevanje zanimanja dijakov za tuje dežele in ljudi prek medija, ki jim je blizu.

Oblikovali smo raziskovalno hipotezo, da so zaradi avtentičnosti tujejezičnih filmov informacije, ki jih dijaki iz njih dobijo, za njih bolj verodostojne in da s pomočjo informacij, ki jih dobijo iz filmov, lažje razumejo učne vsebine; njihovo znanje pa je s tem trajnejše in celovitejše.

Te želje smo povzeli v raziskovalnem vprašanju: »Kako lahko z uporabo filma pri pouku tujih jezikov spoznavamo dežele in ljudi, katerih jezike se učimo?«

Seveda je pilotni projekt, kot vsaka novost, vzbujal veliko zanimanja in navdušenja, a realnost pri organizaciji je hitro postavila določene meje in okvire, znotraj katerih je na šoli možno izvajati neko novost oz. dodatno dejavnost. To so predvsem materialni, časovni in prostorski okvirji, kot so razpoložljivost učilnic, tehnična oprema učilnic ter urniki dijakov in učiteljev. Zelo hitro je sledila ugotovitev, da dodatnih ur za filmsko vzgojo v gimnaziji ni. Ure, namenjene filmski kulturi, lahko samo podpirajo učne načrte posameznih predmetov, v manjši meri se lahko izvajajo tudi kot obvezne izbirne vsebine (OIV), ne morejo pa se izvajati kot samostojni predmet. Težava je v tem, da so vse OIV razporejene, učni načrti vseh predmetov pa zelo obsežni. Kam torej vključiti še filmsko vzgojo in kako?

Izkazalo se je, da sta najbolj ugoden okvir za izvajanje filmske kulture medpredmetno povezovanje in timsko poučevanje. Da bi ugotovili, kje so pedagoške potrebe za razlaganje filmskega jezika kot podpore za poglobitev učnih vsebin, so člani projektnega tima za pilotni projekt vse profesorje vprašali, katera filmska gradiva že uporabljajo pri pouku, kako to počnejo in kaj bi želeli v prihodnje. Z izrazom *filmsko gradivo* so tukaj mišljeni filmi, dokumentarni filmi, glasbeni klipi, arhivski posnetki itd. S posameznimi zainteresiranimi profesorji smo preučili možnosti izvedbe skupnih ur, pri katerih bi film dopolnil in nadgradil učne cilje oz. poti za doseganje teh ciljev. Pri dogovarjanju s profesorji je bilo tudi slednje treba seznaniti z dejstvom, da *filmska kultura* ne pomeni samo gledanja filmov, ampak in predvsem analiziranje vsega, kar dijaki gledajo pri pouku. Zavedati se morajo, da obstaja *filmski jezik*, ki se ga je treba naučiti tako kot tuje jezike, da obstajajo prvine in pravila filmskega jezika.

Cilj oz. pričakovani dosežek tima je bil, da se v vseh oddelkih vseh letnikov izpelje oz. obdela vsaj ena učna snov, ki bo vključevala tudi film, in to na predmetnem področju, ki se bo v tistem oddelku izpostavilo za najbolj koristno. Pri tem *koristno* pomeni višjo dodano vrednost ciljev, ki je predmet brez filmske kulture ne bi mogel doseči oz. bi jo težje dosegel.

3 STRATEGIJA ZA IZVAJANJE PILOTNEGA PROJEKTA, REŠITVE ZA ORGANIZIJSKE PROBLEME

3.1 Materialna organizacija

Osnovni pogoj je učilnica z računalnikom, DVD-predvajalnikom in projektorjem. Toda enoletno izkušnjo lahko strnemo v naslednje ugotovitve:

- Zelo težko je v isti uri uporabljati različne učne pripomočke, ker se s tem izgubi preveč časa (vsakič se zvok vklopi drugače itd.) in dijaki zgubijo koncentracijo. Tudi ko učitelj išče odlomek na DVD-ju ali videokaseti, je posledica ista. Prav zaradi tega smo raje uporabljali internet in Youtube, saj je možno pripraviti vse povezave vnaprej (čeprav imamo DVD-je in druga filmska gradiva). S tem se izognemo tudi neprijetnim presenečenjem, kadar gremo v novo učilnico z drugim računalnikom, ki je programiran drugače.
- Poskusili smo izvajati nekaj ur v amfiteatru za tri razrede skupaj (za projekt »Šport in kino« in za medpredmetno povezavo z glasbo pri analizi filma *Amadeus*), da bi ponovili iste vsebine večkrat, predvsem pa tudi zato, ker ima pri športni vzgoji več razredov pouk istočasno. V prvem letniku smo bili razočarani, saj dijaki še niso dovolj zreli, da bi sledili pouku v obliki »konference«; v tretjem letniku je bila ta oblika pouka bolj učinkovita.

3.2 Pilotni projekt v okviru OIV

Naša prva ideja je bila eno uro na teden nameniti filmski kulturi, znotraj katere bi dijakom drugih letnikov predstavili zgodovino filmov do druge svetovne vojne. Ker dijaki v tistem terminu ne bi imeli pouka, bi lahko prišle na vrsto vse paralelke; dijaki (in profesorji!) bi lahko skupaj spoznavali filmski jezik. Odločili smo se za črno-bele filme, ker teh dijaki ne poznajo, hkrati pa se lahko od njih lažje distancirajo in tako razumejo osnove filmskega jezika (možnosti za medpredmetno sodelovanje: ZGO, NEM, ANG, FRA).

Drugi cilj takih OIV je ena uro tedensko na voljo za profesorje, ki želijo dodatno spoznavati filmski jezik (zlasti ko je ta povezan z določeno temo); želja je bila, da pride na vrsto vsak razred vsaj enkrat.

Toda tako dijaki kot profesorji so bili že dovolj obremenjeni, hitro se je pokazalo, da je lažje prilagoditi urnike in izvajati te ure v okviru medpredmetnih povezav.

3.3 Za katere razrede?

Enoletna izkušnja je pokazala naslednje ugotovitve:

- V prvem letniku dijaki še niso dovolj zreli za filmske analize, manjkajo jim poznavanje kultur in delovne navade. Nekaj projektov smo izvedli paralelno v prvem in v drugem ali tretjem letniku in pokazalo se je, da so bili starejši dijaki nad njimi mnogo bolj navdušeni. Najboljši uvod v film za mlajše dijakke je uvod v kinodvorani pred projekcijo (ne samo zaradi informacij, tudi zaradi pristopa, ker ugotovijo, da film spada h kulturi ne pa k zabavi). Najbolj koristna aktivnost v razredu je analiza dokumentarnih filmov, saj dijaki te filme lažje povezujejo z učnimi vsebinami drugih predmetov, med ogledom rešujejo vaje: koncentracija ne pada, saj so prisiljeni pozorno gledati in poslušati.

- V drugem in tretjem letniku so dijaki že pridobili osnove posameznih kultur pri zgodovini, literaturi, psihologiji in filozofiji. V okviru teh predmetov je seveda možno uporabljati film kot bolj privlačen pristop. Ampak na splošno so dijaki bolj odprti in bolj radovedni, filmska kultura ne podpira samo učnih vsebin drugih predmetov, odpira tudi nova obzorja.
- V četrtem letniku se dijaki bolj osredotočajo na maturitetne predmete. Najboljši okvir za filmsko vzgojo je drugi tuji jezik, ker imajo končno dovolj znanja za razumevanje avtentičnih vsebin. To popestri te »nematuritetne« predmete in pozornost ostane visoka do maja. Ta vzgoja je pomembna tudi za to, da dijaki, ki so na pragu študija na univerzi, pridobijo osnove tuje filmske tradicije, ki niso dostopne na televiziji. Dijaki četrtega letnika si pogosto ogledajo stare ali »neameriške« filme doma (po analizi v razredu) in si delijo svoje izkušnje v razpravah in debatah.

3.4 Prednosti tujega učitelja

Vloga tujega učitelja v tem pilotnem projektu je lahko zelo pomembna. Na naši gimnaziji je vodja projekta tuji učitelj francoščine in ta izbira je pomembna, ne samo zaradi njegove izobrazbe, temveč tudi zaradi same organizacije dela:

- tujemu učitelju je lažje prilagoditi urnik za izvajanje ur;
- tuji učitelj je že navajen organizirati medpredmetne povezave.

Nasploh je gimnazija videla v tem pilotnem projektu priložnost za poglobljanje prejšnjih razvojnih novosti in čutilo se je, da morajo biti vsi ti projekti tesno povezani med sabo.

4 CILJI ŠOLSKEGA RAZVOJNEGA PROJEKTA NA RAVNI DIJAKOV: UČNI CILJI IN PRIČAKOVANI UČNI DOSEŽKI

Naš temeljni učni cilj je bil zelo preprost: pri dijakih razvijati filmsko pismenost. Ker nam je manjkalo nekaj izkušenj za bolj natančno formulacijo osnovnega cilja, pa smo bolj natančno oblikovali pričakovane učne dosežke dijakov, ki jih bodo omogočile spremembe v izvajanju učnega procesa:

1. dijaki se vživijo v avtentično situacijo in so sposobni osnovnih sporazumevalnih veščin;
2. spoznavajo tuje kulture in uporabljajo pridobljeno znanje pri komunikaciji (pisni in ustni) v tujem jeziku;
3. govorijo in pišejo o kulturi in zgodovini angleško, nemško in francosko govorečih dežel in njihovih prebivalcev.

Lahko rečemo, da sta bila prva učna cilja dosežena, saj smo jima pri načrtovanju pouka dali prednost. Tretji pa je bil dosežen le delno: v glavnem se je uresničeval v okviru projektnih dni in manj znotraj pouka posameznih predmetov.

Naslednji korak pri ciljih je, da dijaki razvijejo filmsko pismenost do take stopnje, da:

- samostojno prepoznavajo in govorijo o filmskih prvinah v filmih in filmskih odlomkih;
- znajo iz filmov izluščiti koncepte, o katerih je mogoče problemsko razmišljati, in so sposobni medpredmetnega povezovanja.

Kar se tiče prvega cilja, so izkušnje pokazale, da je treba nameniti filmskem jeziku najmanj pet ur pouka, če želimo, da dijak usvoji temeljno znanje in začneja samostojno analizirati kratke odlomke. Te učne ure morajo potekati v majhnih skupinah (največ 12 dijakov), saj je za usvojitev prvin filmskega jezika pomembno aktivno sodelovanje dijakov.

Posledično je eden izmed ciljev tudi (tako v izvajanju učnega procesa kot doma ali pozneje v študentskem življenju), da dijaki širijo svoje znanje o filmu (osnove filmskega jezika), da so bolj kritični in da so bolj zahtevni pri kakovosti filmskih produkcij. Občutek, da smo to dosegli, se pri nekaterih dijakih pokaže šele v tretjem letniku, šele v četrtem letniku pa pokažejo intelektualni pristop pri iskanju novih filmov in so mnogo bolj radovedni.

5 CILJI ŠOLSKEGA RAZVOJNEGA PROJEKTA NA RAVNI UČITELJEV

5.1 Cilji, ki usmerjajo in določajo načrtovanje, izvajanje in evalviranje učnega procesa

Temeljna cilja sta bila nesporno vpeljava in razvijanje filmske pismenosti in izboljšanje dosežkov dijakov. A bolj pomemben cilj je bil sprememba procesov izobraževanja za več medkurikularnosti. Pri tej novosti sodeluje že več profesorjev na gimnaziji, novi pilotni projekt pa je bil priložnost, da poglobimo to sodelovanje in da zanj vzpodbudimo še tiste učitelje, ki so sodelovali samo občasno.

Za materialni pričakovan dosežek (ki je bil dosežen) smo izbrali vzorčne priprave na pouk (letne in sprotne) in delovne liste za posamezne tuje jezike – AN, NE, FR – ter predmete, s katerimi se bodo tuji jeziki povezovali. Večkrat se je zgodilo, da smo najbolj uspešne ure ponovili v drugem oddelku z drugimi učitelji (po navadi drugi učitelji sami izražajo željo, da bi se ena ura ponovila pri njih, ker so dobili pozitivne povratne informacije).

Nematerialni pričakovani dosežeki so bistveno bolj zahtevni: ne gre samo za delovanje učiteljev, vključenih v izvajanje projekta, ampak tudi za novo pridobljeno znanje. Zaradi tega smo kot cilj določili samo utrditev znanja, ki je že bilo v rabi:

- večja usposobljenost učiteljev za uporabo filma kot medija;
- povečanje občutljivosti za interese dijakov;
- spodbujanje zanimanja za poznavanje tujih kultur.

5.2 Dejavnosti učiteljev za doseganje ciljev

Naše priprave na vzgojno-izobraževalno delo in učna gradiva predstavljajo dejavnosti za dijake. Vseeno je bilo treba na začetku leta imeti načrt, v katerem smo opredelili naslednje prednostne naloge:

- dijake seznaniti z osnovami filmskega jezika (osnovno filmsko terminologijo);
- dijakom predstaviti avtentično situacijo (gledanje filma v tujem jeziku in sporazumevanje v tujem jeziku).

Drugi cilj je bil dosežen, za prvi cilj pa je potrebno skupno delo vseh učiteljev, da bi določili seznam pojmov v tem področju. Prvi cilj predpostavlja tudi, da obstaja

skupni načrt za vse oddelke in učitelje. Pogosto smo seznanili dijake z osnovno filmsko terminologijo, a samo v nekaterih oddelkih.

Cilj, ki je bil opredeljen z izpostavljenostjo dijakov avtentični situaciji, je bil vsaj delno dosežen v vseh oddelkih: načrtovano je bilo, da si vsak razred ogleda dva filma (en film za vsak tuji jezik), kar smo dejansko uresničili v prvem in drugem letniku (filmski abonma in drugi dejavnosti v razredu), razredi iz tretjega letnika so videli saj en film; samo nekaj razredov iz četrtega letnika ni videlo filma. Tukaj "ogled filma" pomeni tudi dodatne aktivnosti z učno vsebino.

Tretji cilj dejavnosti učiteljev, ki ga je bilo moč doseči le z medpredmetnim sodelovanjem/poučevanjem, je bil usmerjati dijake, da znajo pridobljeno znanje uporabiti pri drugih predmetih (SLO, ZGO, SOC idr.) ter tako povezati učne vsebine različnih predmetov. To je bilo doseženo, ker je dejansko medpredmetno povezovanje najboljša oblika za izvajanje pilotnega projekta.

6 UGOTOVITVE RAZVOJNEGA/ RAZISKOVALNEGA PROJEKTA

Na ravni gimnazije smo poglobili vse razvojne novosti pri »Posodobitvi gimnazije«, bolj intenzivno smo se medpredmetno povezovali. Raziskovalno delo ni monopol tujih jezikov, saj k njemu prispevajo vsi predmeti. Skoraj vsi projekti bodo ponovljeni (seveda kritično in včasih drugače). Priprave bodo dosegljive vsem učiteljem kot rezultat in vir inspiracije.

Na ravni dijakov: pozitivni odzivi; nekateri dijaki iščejo nasvete za ogled filmov, jezikovne vsebine so bolj zanimive, oddelki, ki so najbolj sodelovali, že vidijo filmsko vzgojo kot del izobraževanja na gimnaziji, oddelki, ki so najmanj sodelovali, ne čutijo sprememb, toda želijo bolj pogosto sodelovati.

Na ravni raziskovalnega vprašanja je možno dati vsaj eno pripombo: ni nam uspelo sistematizirati načela 'en film za vsak tuji jezik v vsakem oddelku', toda to bomo poskusili uresničiti v šolskem letu 2010/11.

7 PRIPOROČILA

7.1 Priporočila drugim učiteljem in šolam

Glavna priporočila so:

- Uporabljati je treba vse izkušnje, povezane s filmi, in jih vključiti v širši okvir načrtovanja PP. Na začetku so učitelji tako bolj samozavestni, ustvarjalni in postopoma začnejo drugače gledati na svojo delo. Šele potem je možno oblikovati splošna »navodila« za izvajanje PP oziroma konceptualni okvir, ki služi raziskovalnemu vprašanju na ravni gimnazije. Medpredmetne povezave je treba doživljati kot obogatitev znanja drugih učiteljev, ne kot nove pedagoške obveznosti, ki silijo k spremembam delovnih navad.
- Šele v drugem letu je možno sistematizirati in poglobiti rezultate prvega leta izvajanja PP; možno je selekcionirati samo najbolj uspešne projekte.

- Vključiti je treba čim več učiteljev s povezanimi aktivnostmi, ki podpirajo razne učne vsebine; na začetku ni strogo obvezno, da so te aktivnosti neposredno povezane s filmskimi analizami.
- Uvesti je treba filmski abonma na ravni gimnazije; noben ogled filma ne sme biti brez uvodne razlage v kinodvorani.
- Sistematizirati je treba anketiranje PRED pripravo (pogosto ne vemo točno, kaj dijaki radi gledajo) in PO izvajanju (evalvacija).
- Uporabljati moramo vsa filmska gradiva (dokumentarce, zgodovinski arhiv, videospote, reklame, nanizanke itd.) in ne samo filme, saj smo tako pri filmski vzgoji dijakov učinkovitejši (oziroma bodo gledali »vse, kar je na ekranu«).

7.2 Opozorila in svarila

Nismo čutili, da bi kaj ogrožalo izvajanje PP. Nujen pogoj za uspešnost: PP obogati in utrdi učne vsebine, to ni dodatni predmet. Filmska vzgoja ne more obstajati sama po sebi na ravni gimnazije, mora se prilagoditi obveznostim drugih predmetov.

Za priprave je nujen pogoj anketiranje dijakov (v bistvu med načrtovanjem in pripravo), saj samo tako vemo, kaj potrebujejo in kako je moč uporabljati njihovo kulturo pri filmih.

Treba se je izogibati ogledu filmov oziroma odlomkov brez uvoda in aktivnosti med ogledom; to je še posebej pomembno v prvem letniku.

3. del

izzivi za naprej

Filme snemajo, mar ne?

»Material, skrbno zbran, premišljen in ponujen v premisleke vsem, ki s filmom dobronamerno ravnajo,« bi zapisali v osnovnem koraku k temu, kar želimo komentirati.

Gradivo je nastajalo kar nekaj časa, ob njem in za njim pa so predvsem predavatelji, učitelji in učiteljice, ki želijo ponuditi mladini kritične poglede in možnosti za njih. To, kar imajo filmi sporočiti, povedati in pokazati, je največkrat očem skrito, čeprav gre na prvi pogled za paradoks. Verjetno ni mladega človeka, ki bi ga filmi, takšni ali drugačni, ne privlačili. In verjetno ga ni človeka, ki bi filmov ne razumel kot del ponudbe sveta, v katerem deluje in živi. Lahko bi rekli, skupaj s Chisholmom, da je med učitelji in učiteljicami vsaj nekdo, ki se ustavi in opazuje zaznavo,¹ vsaj nekdo se sprašuje po vseh teh letih izgubljenega časa, kaj *je* s filmom. No, s filmom ni nič revolucionarnega, kar pa je vprašanje, pa je to, kaj se *je* zgodilo s *filmskim občinstvom*, z gledalci – s tistimi, ki s(m)o še poznali filmsko vzgojo v šoli.

Zbrano gradivo priča, da obstaja volja in da obstaja intelektualni kapital, s katerim je možno delovati v smislu dobrega in razumnega. Prav vsi avtorji in avtorice prispevkov zavzemajo do same šole kritično distanco, zato pa se vidi in bere, da jim je mar za stvari, ki se dogajajo okoli njih. Res je, da je film umetnost, ki je na svoji kratki poti doživela mnoge raznolikosti – tako tehnične kakor ideološke in umetniške – kot nobeno drugo področje umetnosti. V začetku je bila le fascinacija z iluzijo gibljivih podob, sledilo je obdobje filma čiste atrakcije, potem eksperimentalnih vizualnih/filmskih podob in izrazov, šele pozneje se je začelo razmišljanje o filmski pripovedi, zgodbopisih in, kar je privedlo do sodobnega razumevanja filma,

¹ Chisholm, Roderick M. (1976): *Person and Object, a Metaphysical Study*. G. Allen & Unwin, London, , str. 37–41.

o gledalcu. In tukaj je točka, v katero so se postavili prav vsi, ki se podpisujejo pod delovanje na ravni film-šola-pouk.

V pregledu gradiva je treba izpostaviti nekaj odličnih misli, dilem in pogledov že zato, da se tista druga, stroga filmsko usmerjena umetniška stran vpraša, zakaj obstajajo in so *de facto* živi, realni družbeni mehanizmi (sploh danes in sploh tukaj), ki na film gledajo zagotovo tako, kot to ni smiselno. Kje je zatajila vzgoja in/ali je resnično dovolj, da se filmi samo dogajajo, se pa jih ne umesti v kurikulum. Tako že na prvih straneh naletimo na izjemno pomembno misel, ki pravi, da »uporaba filma pri pouku danes, v sodobnih vizualnih kulturah /.../ ni le nujnost, ampak je kar stalnica« (Rutar, str. 11). Ta ugotovitev nas pelje naprej, kjer postane film objekt tako poučevanja kakor tudi preučevanja, učenja *z njim* in *zanj*. Ker se prav tega ne prepozna v širši javnosti kot nuje samega pedagoškega procesa, pri katerem se tako radi sklicujemo na kritično mišljenje in podobne alternative, je bil pač potreben projekt, ki je izpeljal prve korake in pri tem pokazal na smeri in poti, za seboj pa pustil stopinje. Stalnica, o kateri avtor razmišlja, je postala pravzaprav nujnost in nujnost je postala srečevanje s filmom kot snovjo, ki ponuja poglede. Zapisano je tudi, da »preden začnemo razmišljati o vlogi filma v šolskih klopek, je dobro razmisliti o vlogah filma in sociokulturnih, umetniških, političnih in znanstvenih okoljih«² (Rutar, str. 11). Ko pogledamo na to misel, ki je stara pravzaprav več kot štirideset let, pa res zaboli glava – kje smo danes?

Ko so se pred nekaj leti v okviru projektov *Posodobitve gimnazij* in *Usposabljanje učiteljev* začele projektne aktivnosti, ki so naslavljalje umeščanje filma v gimnazijski pouk in kurikulum, se je izkazalo, da obstaja precejšnja energija med pedagoškimi delavci po tistem, kar lahko razumemo pod filmska vzgoja oz. vzgoja za film. Skozi stranska vrata smo lahko spremljali nekakšno filmsko kulturo, filmsko pismenost in uporabo filma pri pouku (Pavlič Škerjanc, Rutar Ilc in Plevnik, str. 15), vendar je zastalo pravzaprav vedno na tem, kako pristopiti do filma, če pa nimajo (učitelji, učiteljice) izdelanega orodja, besedišča, skratka *znanja* o sami materiji. Žal je to res in ta trditev drži. Res pa je tudi, da se je sistematično odtujilo film od njih in da se ga je, prav tako sistematično, zaprlo v neke skorajda posvečene kroge. Zakaj? Očitno je bilo tedaj to smiselno. Vendar danes živimo v drugačnem času, a se znova z grenkobo ugotavlja, »da se v času, ko je projekt vse bolj zorel, zajemal vse več dijakov in učiteljev, pokazal prve otipljive učinke in začel dobivati kurikularne razsežnosti, v zasnovi gimnazijskega kurikula ni zgodilo nič, kar bi pripomoglo k umestitvi filma v kurikulum« (Pavlič Škerjanc, Rutar Ilc in Plevnik, str. 21). Neverjetno, a resnično.

Ali lahko razumemo ta mehanizem? Lahko. O filmu se pravzaprav v odprtih družbenih prostorih ne sme razviti sociološka, filozofska ali pedagoško-didaktična razprava. Vse mora ostati na nivoju mnenj, kajti le s pluralnostjo mnenj (in ne znanja /*neznanja*/, torej *védenja* o nečem) je možno manipulirati. Zato so dnevni zapisi v časopisju o filmu prepuščeni tistim, ki zapisujejo osebna mnenja, ki postanejo zaradi narave medija zapisa (časopisa) obče sprejete resnice. In film ni nobena izjema – prav tako se godi literaturi, gledališču, glasbi, upodabljačim umetnostim in še bi lahko naštevali. Ker je to splošen trend, v katerega je zvito podstavljena tista *polizobrazbena* nevarnost, o kateri je pred pol stoletja že pisal Adorno in svaril pred njenimi družbenimi posledicami. Za ta premislek pa je vendar pomembno, da so to prepoznali udeleženci projekta, ki je predstavljen v tej knjigi.

2 Cf. Amelio, Ralph J. (1971). *Film in the Classroom*. Cincinnati: Standard Publishing.

Po dodatnem usposabljanju učiteljev in učiteljic je prišlo do premika, ki ga beležijo kot dodano vrednost, s katero naj bi... učitelji – udeleženci usposabljanja – ob tem, ko so sicer to prakso razvijali najprej pri sebi in v medpredmetnih timih sorodno mislečih učiteljev – v nadaljevanju delovali kot šolski projektni tim (Pavlič Škerjanc, Rutar Ilc in Plevnik, str. 24). Verjamemo, pa da je prav to tisti korak v prazen prostor, saj se vse dogodi v krogu entuziastov, posameznih vizionarjev in v dobro mislečih pedagogov in pedagoginj. In nič drugega. K temu seveda prispeva še splošno stanje družbenega duha, ki vidi v filmu le zabavo, prijetno preživljanje prostega časa in oddih. Ko pridemo do vidika in vprašanja, kako npr. film umestiti ... v izvedbeni kurikulum in ustvariti smernice za redno uporabo filma pri pouku? (Mikulan, str. 30), potem spoznamo poziv, da je to šolska (če že ne družbena) nujnost in spraševanje o tem očitno tako osupljivo, da ga je treba pozorno preučiti. Res je, da s pomočjo filma težko dosežemo kar koli, lahko pa *prek njega* ali *z njim* ali *v njem* spoznamo in prepoznamo mehanizme, ki povzročajo to, o čemer se avtorica tega dela sprašuje. Na primer: »prepoznavanje podobe drugačnosti, razvijanje odgovornosti do pluralnosti vrednot, razširiti kurikularne povezave in/ali dvigniti raven kritičnega razmišljanja« (Mikulan, str. 30). Če povzamemo – lahko torej *razumemo/spoznamo*, kako delujejo mehanizmi, ki sprožijo neprepoznavanje podobe drugačnosti, ki povzročajo popolno neodgovornost do pluralnosti vrednot, ki ožijo kurikularne povezave in nižajo raven kritičnega razmišljanja. Torej nasprotje tega, kar se pričakuje. Vendar, ko spoznamo mehanizme delovanja, lahko vidimo os, ki jo moramo premakniti.

Ne moremo razumeti, da se še (vedno) ni pojavila družbeno-educacijska nuja po filmskem znanju, po poznavanju njegovega ustroja in delovanja. Če smo dobronamerni, potem verjamemo, da se bo pojavil čas, ko bo to jasno in logično. Toda, če je želja nedolžna,³ potem je treba upe umestiti na raven oblikovanja maksim, preden se vprašamo – najverjetneje zaman – po njegovih izvorih in te izvore razglasimo za nedoumljive, za tiste, ki lahko povzročajo sprevrnitev reda – in to taistega reda, v skladu s katerim je spoštovanje zakona treba postaviti nad želje in nagnjenja. Se pa velja vprašati, kako je možno, da profesorji po izvedenem projektnem dnevu (in ogledu filma) med drugim izjavijo tudi tole: »... velika večina profesorjev se strinja s trditvijo, da izvedba filmskega projektnega dneva popestri vsakdanjo rutino« (Baškarad, str. 43), ob tem pa menijo, da je razvijanje filmske pismenosti pri dijakih nuja (Baškarad, str. 43). Komentirajmo: film še vedno predstavlja popestritev (?), ker velja za pasivno sledenje filmski zgodbi ali filmskim podobam, pri tem (ali za tem ali *pred* tem) pa se poskuša izpostaviti nekakšen »problem«, ki se v filmski zgodbi pojavi, in potem se ta vidik problema prepiše (prenese, prevede) v pedagoški cilj znotraj predmeta. In potem se izjavi, da je to *uporaba filma*. A v tem je zanka – to *ni uporaba filma*, to je le naslavljanje ideje na filmsko zgodbo ali dogodek, ki odgovarja v nekem smislu temu, kar smo želeli dijakom slikovitejšje pokazati, jim torej popestriti vsakdanjo rutino, kakor so se profesorji sami izrazili. Ob tem pa vedo, da je filmska pismenost nekaj popolnoma drugega. In kaj *je* filmska pismenost?

Je predvsem *analiza* filma. Ta pa poteka v obratnem vrstnem redu, kakor je bil film narejen, sestavljen. To pomeni, da moramo najprej znati film razstaviti. Ko ga razstavimo, pridemo do kosov – materialov, ki jih je treba interpretirati. Vse skupaj je treba (v smislu tolikokrat poudarjenega *filmskega jezika*, pa *filmske teorije* in ne nazadnje *filma kot medija*) razumeti tudi kot anatomijo v čistem medicinskem pomenu – z vsemi elementi, ki tja spadajo. In nato film ponovno sestaviti – z analitičnim orodjem.

3 Načelo upanja ... ne more biti položeno v čutnost in nagnjenja, iz katerih izvira, saj slednja nimajo neposrednega odnosa z zlom, kakor pravi Kant v svojem delu »Religija v mejah čistega uma« (Religion within the bounds of bare reason. Hackett, Indianapolis, 2009, str. 559).

In še je zapisano: »... za filmsko razvijanje filmske pismenosti lahko izberete tudi dijakom privlačen film, ni potrebno, da je to kak umetniški film« (Baškarad, str. 44). To ne bo držalo in bi bilo nujno razumeti, da je takšen pogled na film pač izraba ideje, da mora film v prvi vrsti »pritegniti« in biti »atraktiven«, sam pogled na to izjavo pa postavi »umetniški film« (kar koli pač že avtorica pod tem razume) v slabšalen in podrejen položaj. Pravilno bi se moralo glasiti: za razvijanje filmske pismenosti morate izbrati *pravilen (kvaliteten) film*, ki pa ni nujno privlačen. Težava pa je v tem, da je treba kakovosten film prepoznati – pa smo spet pri analizi, anatomiji in kompetencah tistega, ki bi moral biti avtonomen: učitelj in učiteljica. In v tem je večja težava, kakor pa v samih filmih. Zakaj? Ker ogled filma mnogokrat služi za zabavo (Baškarad, str. 46).

Pomemben poudarek najdemo v razmišljanju, ki so ga pripravili na gimnaziji Litija, saj zapišejo vprašanje, ki se nanaša na to, kako za izbrani film poiskati cilje iz učnih načrtov (Podgornik, Železnik, Burger, str. 52); kar je sicer dvorezen meč, saj se lahko učitelju in učiteljici zgodi, da hoče v filmu na vsak način prepoznati tisto, kar sodi v učni načrt npr. filozofije, sociologije, slovenščine itd. To pa zagotovo ni poanta tega, kar v nadaljevanju izpostavijo – film kot učno in kot povezovalno sredstvo (Podgornik, Železnik, Burger, str. 52). Zagotovo se vsi strinjamo, da se film *bere*. Bere se ga enako, kakor se bere knjige. In ker moramo poznati jezik, znake (črke) in vse, kar sodi zraven, kadar beremo knjige, moramo poznati tudi vse, kar sodi zraven, ko beremo filme. In še – nepokazano v besedilu (filmu), ki ga beremo in povezujemo z drugim besedilom (filmom), ki je v prvem prisotno kot nujno odsotno,⁴ je *simptomatsko branje*. Prav takšnega branja filmov pa se je treba na široko ogniti. To je branje filmov, ki ni filmsko, pravilno je branje filma kot učnega in povezovalnega sredstva. S tem postane film element, o katerem in zaradi katerega je nastala učiteljeva in učiteljičina misel, katero mora znati implementirati, vsaditi v filozofski, sociološki, slovenistični idr. diskurz. Samo tako je namreč lahko film tisti, ki se ga bere kot povezovalno in uporabljajo kot učno sredstvo. Med očitne pripombe šteje tudi dolgo gledanje filma, ki je utrujajoče (Podgornik, Železnik, Burger, str. 55), kar samo vodi naprej v očitno nerazumevanje filma in v opombo, da bi lahko gledali kak bolj lahkotni film, lahkotnejši žanr, ker da je bil film predolg (Podgornik, Železnik, Burger, str. 55) in težko razumljiv. Ker je to realno stanje, dejanski pogled ter odnos mladih ljudi do samega filma, je treba resnično nujne ukrepati v smeri filmske vzgoje in zamujene zadeve vsaj nekoliko omiliti. Pa pri tej izjavi nismo ne patetični in ne avtoritarni.

Vse skupaj zlahka primerjamo s športno vzgojo, kjer pa ni težav prehoditi sto metrov. Vendar, če jih otrok do svojega petnajstega leta ni prehodil niti deset, potem mu je že dvajset metrov utrujajočih in skoraj nepremagljivih, sto metrov pa nerazumljivih, dolgočasnih (premalo lahkotnih) in popolnoma onkraj njegovih zmožnosti. Vendar je športna vzgoja dejavnost, pri kateri ni sence dvoma o njeni popolni nujnosti.

Tudi v naslednjih prispevkih srečamo misel, da učitelji in učiteljice nimajo dovolj sistematičnega znanja s področja filmske kulture (Krevs, str. 63), kar je odlično in hkrati simptomatično spoznanje. Izobraževanje je zato nujno. In uvajanje predmeta *filmska vzgoja* – popolnoma enakovrednega že obstoječi glasbeni, likovni in športni vzgoji.

4 Althusser. Louis: *Od Kapitala do Marxove filozofije*. V: M. Dolar (ur.). *Althusser*. Analecta, Ljubljana, 2007, str. 27.

Ker je oblikovanje zdravega razuma pravzaprav družbeni fenomen,⁵ je razumeti oblikovanje (raz)uma v smeri (raz)umevanja filmskega sveta prav tako fenomen, vendar nujen proces. V pričujočem gradivu je namreč zapisano tudi, ... da vsakdanji ritem življenja (doma in v šoli) ne spodbuja praks in institucij, ki bi ponudile plodna tla za drugačno mišljenje in ravnanje (Adam, str. 67). Takšno spoznanje je zagotovo klic vsem, ki se na *kakršen koli* način ukvarjajo s šolskim prostorom. Nad tem se je treba resnično zamisliti in potrditi nadaljevanju, kjer avtor zapiše še, da če hočemo film uvesti kot učno sredstvo, mu moramo odvzeti pridih zabave in všečnosti na temelju katere posamezni učitelji zbirajo točke pri dijakih (Adam, str. 67). Ta nepričakovani obrat avtorja navedka je tako iskrov, da ga ni mogoče prezreti v duhu dobronamernosti in zdrave pameti. Temu lahko samo prikimamo. Prav tako pa je pomembna zapisana misel, da »filmska kultura ne pomeni samo gledanja filmov, ampak in predvsem analiziranje vsega, kar dijaki gledajo pri pouku. Zavedati se morajo, da obstaja *filmski jezik*, ki se ga je treba naučiti tako kot tuje jezike, da obstajajo pravila filmskega jezika.« (Krašovec, str. 87) Očitno je, da se učitelji in učiteljice globoko zavedajo pomena in smisla filma in s tem filmske vzgoje, ki jo je treba nujno uvesti v kurikulum, zavedajo pa se tudi svoje nemoči in nepoznavanja medija. Saj v tem primeru Pascalov »Poklekni in vera bo prišla« ne more veljati. Učitelj in učiteljica ne smeta poklekniti in čakati, da se zgodi.

Paradoks tega početja je v pasivnosti, ki pa za same didaktične prakse ne predstavlja prave poti, še manj pa pravih rešitev. Filmska vzgoja, vzgoja *za film* in *ob filmu* je lahko le vzgoja *s filmom* in usmerjena *v film* in kakor smo že tolikokrat poudarili: izvirajoča iz analize, iz poznavanja filmske zgodovine, žanrov, filmskega jezika, filmskih elementov in filma samega kot medija. Film je postal danes tako rekoč »resnični« imaginarni *družbeni prostor*, ta pa se zlahka prevede v dejanski *fizični prostor* (film = realnost) in učinkuje povratno tako, da popolnoma nadzoruje in uokvirja *družbene prakse*. In, kakor koli že obrnemo, šolski (edukacijski) prostor je v vsej svoji vertikali ideološki in hkrati neideološki konstrukt družbe same in družbena praksa *par excellence*. Tako moramo razumeti film kot imaginarno razrešitev realnega nasprotja,⁶ pa bomo že korak bliže k odgovoru, kaj je vzgoja *zanj*.

5 Več o tem v Apple, Michael W. (1992). *Šola, učitelj in oblast*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana. Sicer pa na tem mestu priporočamo v kakšno dodatno branje še njegova dela *On feminist analysis, gender and teaching* (članek v reviji *The School Field - international journal of theory and research in education*, 1993, št. 3/4, str. 17–29), pa vsekakor *Official knowledge: democratic education in a conservative age* (Routledge, 2000) nato *Education and Power* (Routledge, 1995) in na koncu *Ideology and Curriculum* (Routledge, 1979; dopolnjeno 2004).

6 Jameson, Fredric (1981). *The political unconscious: Narrative as a Socially Symbolic Act*. Cornell University Press, Ithaca, str. 77 in dalje.

Uporaba filma pri pouku

Živimo v času bliskovitega tehničnega razvoja, ki iz dneva v dan stopnjuje navzočnost medijev v našem vsakodnevem življenju. Ta naglica lahko postane prednost, pa tudi poguba. Vse je pač odvisno od sposobnosti kritične presoje posameznega uporabnika medijske ponudbe. To zahtevo časa najhitreje in najlažje izpolni šola, ki vzgaja in izobražuje.

Želja po sistematičnem vključevanju filma v šole in prosti čas otrok je bila navzoča že v začetku dvajsetih let prejšnjega stoletja. Od takrat pa do danes se je v šoli film uporabljal predvsem kot učilo ali pa iztočnica za obravnavo etičnih, moralnih in družbenih problemov v sklopu moralne/umetnostne/kulturne/medijske vzgoje.

Obravnava filma kot umetniške tvorbe je v našem času aktualnejša kot kadar koli prej. Zavedamo se, da živimo v času izrazitega prestrukturiranja vrednot ter da nas nastala kriza bremeni in hkrati narekuje iskanje poti iz nje. Umetnostna vzgoja, ki spodbuja ustvarjalni odnos do življenja, ponuja eno od poti. Odpira vrata v neznano, podira predsodke in gradi sodoben vrednostni sistem. Umetniki, ki so že po svoji naravi nadpovprečno občutljivi, hitreje začutijo utrip časa ter v umetniški podobi svojo zaznavo odnosov in problemov posredujejo drugim. So opomnik in hkrati spodbuda za življenje v svet drugih. So most do zavedanja in spoznavanja odnosov med ljudmi, ki so bili, so in bodo večna uganka.

Ni dvoma, da je film privilegirana umetnost našega časa. Ni samo priljubljena oblika zabave ali dobrodošlo sredstvo poučevanja. Najbolj pomemben je njegov vzgojni pomen, saj vpliva na oblikovanje estetskih, etičnih in moralnih načel posameznika ter opredeljuje njegov odnos do življenja. Odpira vrata v neznano, podira predsodke in ustvarja nove vrednote.

Filmska pismenost prvi pogoj takšnega odnosa do filma. Gledalca usposablja za razumevanje filmskega jezika in mu tako omogoča, da se lažje in hitreje znajde med vsebinami ter do njih zavzame kritiški odnos. Ustvarja pogoje za neodvisno interpretacijo doživetega in hkrati prispeva preoblikovanju vrednostnega sistema posameznika.

Pilotni šolski razvojni projekt Zavoda RS za šolstvo, ki naslavlja umeščanje filma v gimnazijski kurikulum, predstavlja različne vidike filmskega opismenjevanja. Priročnik, ki je nastal na njegovi osnovi, ponuja informacijo o nekaterih dognanjih v tujini ter hkrati zainteresirano pedagoško javnost seznanja z oblikami in metodami, ki so jih razvile posamezne slovenske srednje šole.

Odgovori teh šol na pobudo Zavoda RS za šolstvo, ki naj bi registrirali trenutno stanje uporabe filma v pouku, kažejo, da se učitelji zavedajo, da je film pri pouku nujen. Vendar se smotri, ki so jih navajali, med seboj razlikujejo. Pokazalo se je, da je film pri pouku lahko samostojno učilo ali dodana vizualna informacija za ponazoritev podajanja predmetne snovi ali pa motivacija za pogovor o aktualnih socialnih in moralnih problemih. Še vedno pa je postavljena v drugi plan obravnava filma kot umetniške tvorbe.

V ospredju predstavljenih pristopov k obravnavi filma v šoli je navzoče spoznanje o pomanjkljivi filmski pismenosti gledalca, ki naj bi bila prvi pogoj njegovega ozaveščanja. Smotri posameznih skupin razvojnega projekta se med seboj razlikujejo, kar ponuja dragocen vpogled v odnos do filma na srednjih šolah v Sloveniji. Različnost pristopov, ki jih je odkril projekt, je pravzaprav spodbuda za snovanje inovativnih oblik in metod pri uporabi filma v pouku.

Kljub temu da je film lahko odlično učno sredstvo ali ponazorilo, se kaže zavedati, da je najbolj pomembna funkcija filma pri pouku osposabljanje posameznika za tvorbo in kritično sprejemanje idej, ki jih ponuja umetniško delo. Zato pa je treba razumeti tudi filmski jezik. Tega se ne da naučiti, potrebna je izkušnja, da bi se dojelo filmsko izražanje. Tudi otrok najprej obvlada materinščino, da bi jo pozneje v izobraževalnem procesu oplemenitil.

Kako doseči zaželeno filmsko pismenost, je vprašanje, ki se ga je lotil tudi projekt Zavoda RS za šolstvo. Odgovori, ki jih ponuja, navajajo različne možnosti uvajanja filma v pouk. Vidiki so odvisni od koncepta pilotnega šolskega razvojnega projekta posamezne šole in njihovega pojmovanja vzgoje za medije. V odgovorih prevladuje sociološki pristop, ki film izkorišča kot iztočnico za obravnavo določenih aktualnih problemov ter ob tem razvija sposobnost vizualnega mišljenja. Zapostavljena pa še ostaja estetska analiza, čeprav prav ta določa pomen vsakemu prizoru posebej in filmu v celoti, razvija občutljivost za jezik filmskega sporočanja in odpira vrata neodvisni in kritiški interpretaciji. Ta vidik torej še naprej ostaja izziv pri nadaljnjih poskusih razvijanja filmske pismenosti v šolah.

Pilotni šolski razvojni projekt Uporaba filma pri pouku predstavlja pomemben prispevek k razvijanju filmske kulture med mladimi, ki vkljub svoji pomembnosti še vedno životari na obrobju vzgoje in izobraževanja. Projektna skupina zavoda je v priprave, izvedbo in interpretacijo ankete pilotnega šolskega razvojnega projekta vložila veliko dela in znanja. Projekt odlikuje izjemna sistematičnost, ki obeta, da bo opravljeno delo zasnova nove ere filmske vzgoje. Rezultati projekta pa bodo mnogim spodbuda, da v okviru možnosti in znanja umestijo filmsko umetnost v gimnazijski kurikulum.

Viri in literatura

- Alexander, G. (2010). *Academic Films for the Classroom: A History*. McFarland & Co Inc.
- Althusser, L. (2007). *Od Kapitala do Marxove filozofije*. V: M. Dolar (ur.). *Althusser*. Analecta, Ljubljana.
- Amelio, R. J. (1971). *Film in the Classroom*. Cincinnati: Standard Publishing.
- Apple, M. W. (1992). *Šola, učitelj in oblast*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Apple, M. W. (1995). *Education and Power*. Routledge.
- Apple, M. W. (2000). *Official knowledge: democratic education in a conservative age*. Routledge.
- Apple, M. W. (1993). *On feminist analysis, gender and teaching* (članek v reviji The School Field – international journal of theory and research in education, št. 3/4, str. 17–29).
- Apple, M. W. (1979; dopolnjeno 2004): *Ideology and Curriculum*. Routledge.
- Chisholm, R. M. (1976). *Person and Object, a Metaphysical Study*. G. Allen & Unwin, London.
- Filipčič, V. in Z. Rutar Ilc (2009). *Opredelevanje medijske vzgoje in medijske pismenosti v nekaterih dokumentih in teoretskih razpravah*. Vzgoja in izobraževanje, št. 1.
- Frey, N., D. Fisher (2008). *Teaching Visual Literacy: Using Comic Books, Graphic Novels, Anime, Cartoons, and More to Develop Comprehension and Thinking Skills*. SAGE Publications Inc.
- Jameson, F. (1981). *The political unconscious: Narrative as a Socially Symbolic Act*. Cornell University Press, Ithaca.
- Kant, I. (2009). *Religion within the bounds of bare reason*. Hackett, Indianapolis.
- Kellner, D. (2007). *Novi mediji in nove pismenosti: Rekonstrukcija vzgojno-izobraževalnega dela za novo tisočletje*. Vzgoja in izobraževanje, 2007, let. XXXVIII, št. 4, 12–28.
- Prince, S. (2009). *Movies and Meaning: An Introduction to Film*. Pearson Education.
- Rutar Ilc, Z. (2009). *Medijska vzgoja si utira pot v gimnazije*. Vzgoja in izobraževanje, let. XL, št. 1.
- Škerjanc, K. P. (2009). *Medijska vzgoja si utira pot v gimnazije*. Vzgoja in izobraževanje, št. 1.

»Material, skrbno zbran, premišljen in ponujen v premisleke vsem, ki s filmom dobronamerno ravnaajo ...«

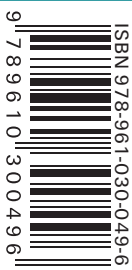
Gradivo za to publikacijo je nastajalo kar nekaj časa, ob njem in za njim pa so predvsem predavatelji, učitelji in učiteljice, ki želijo ponuditi mladini kritične poglede in možnosti za njih. To, kar imajo filmi sporočiti, povedati in pokazati, je največkrat očem skrito, čeprav gre na prvi pogled za paradoks. Verjetno ni mladega človeka, ki bi ga filmi, takšni ali drugačni, ne privlačili. In verjetno ga ni človeka, ki bi filmov ne razumel kot del ponudbe sveta, v katerem deluje in živi. Lahko bi rekli, skupaj z Chisholmom, da je med učitelji in učiteljicami vsaj nekdo, ki se ustavi in opazuje zaznavo, vsaj nekdo se sprašuje po vseh teh letih izgubljenega časa, kaj je s filmom. No, s filmom ni nič revolucionarnega, kar pa je vprašanje, pa je to, kaj se je zgodilo s filmskim občinstvom, z gledalci – s tistimi, ki s(m)o še poznali filmsko vzgojo v šoli.

Zbrano gradivo priča, da obstaja volja in da obstaja intelektualni kapital, s katerim je možno delovati v smislu dobrega in razumnega. Prav vsi avtorji in avtorice prispevkov zavzemajo do same šole kritično distanco, zato pa se vidi in bere, da jim je mar za stvari, ki se dogajajo okoli njih. Res je, da je film umetnost, ki je na svoji kratki poti doživela mnoge raznolikosti – tako tehnične kakor ideološke in umetniške – kot nobeno drugo področje umetnosti. V začetku je bila le fascinacija z iluzijo gibljivih podob, sledilo je obdobje filma čiste atrakcije, potem eksperimentalnih vizualnih/filmskih podob in izrazov, šele pozneje se je začelo razmišljanje o filmski pripovedi, zgodbopisih in, kar je privedlo do sodobnega razumevanja filma, o gledalcu. In tukaj je točka, v katero so se postavili prav vsi, ki se podpisujejo pod delovanje na ravnini film-šola-pouk.

dr. Mitja Reichenberg

Kljub temu da je film lahko odlično učno sredstvo ali ponazorilo, se kaže zavedati, da je najbolj pomembna funkcija filma pri pouku usposabljanje posameznika za tvorno in kritično sprejemanje idej, ki jih ponuja umetniško delo. Zato pa je treba razumeti tudi filmski jezik. Tega se ne da naučiti, potrebna je izkušnja, da bi se dojelo filmsko izražanje.

Mirjana Borčič

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad